

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 40 12. oktobra 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelek "TV-15":
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

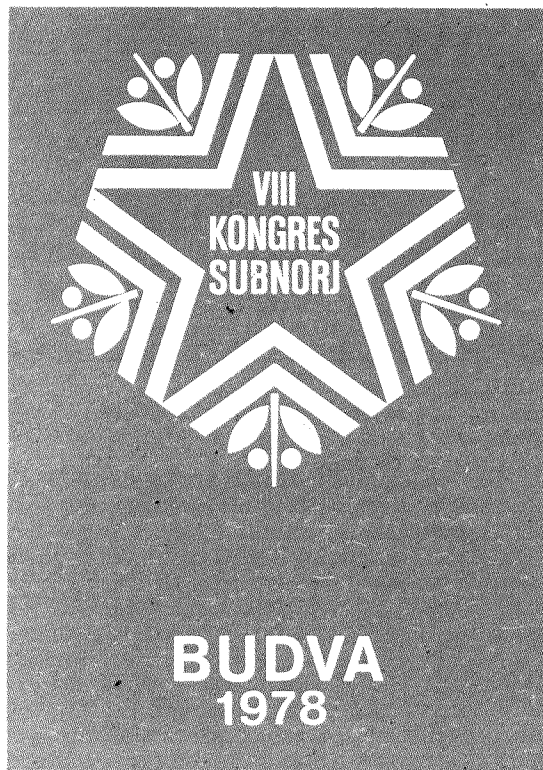
Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50100-603-45772

"TV-15" izhaja vsak teden izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za "TV-15" ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Kongres Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije bo 17., 18. in 19. oktobra letos v dvorani Jadranskega sejma v Budvi.

Z vami smo

Mladi največkrat živimo v svojem okolju srečno in zadovoljno. Veselimo se svojih uspehov in smo žalostni, kadar nam kaj ne gre. Ukvarjamo se s športom, organiziramo akeije in podobno. Vemo, da je naše okolje le del naše dežele, ki je vključena v sodoben svet.

V takšnem svetu lahko svojo veljavo do svobode, do enakopravnosti in mirnega sožitja z drugimi zagotavlja le močna in vsestransko aktivna pripravljenost, da kakršnemukoli nasprotniku in njegovim ukrepom odgovorimo z istimi metodami in sredstvi. Prepričani smo, da ni nasprotnika, ne sredstev in ukrepov, ki bi zagotavljali premoč nad ljudmi, vsemi ljudmi te dežele.

Takšen odpor zagotavlja zamisel splošnega ljudskega odpora.

V tej zamisli imamo mladi posebno mesto. Prevzemajo nas posebne vrednote. Starejši so revolucijo priborili, mi jo gradimo, zagotavljamo pa tudi, da jo bomo ohranili. Ohranjamo jo na mnogo načinov. Med drugim tudi tako, da se kot prostovoljci vključujemo v enote teritorialne obrambe na območju svoje občine.

Slovesno zaprisego, ki pomeni našo dokončno odločitev, da se aktivno vključimo v obrambo in obrambne aktivnosti, bomo izrekli 14. 10. 1978 ob 17.30 uri pri spomeniku Pohorskega bataljona na Osankarieli.

Želeli bi, da ste v trenutku, za nas in našo osebnost pomembne odločitve z nami, da se pogovarjate z nami o naših občutkih in čustvih, ki nas prevzemajo, ko postajamo kot prostovoljci pripadniki naših oboroženih sil.

MLADINCI PROSTOVOLJCI

Z nami je naša bogata mladost, pred nami pa vsakodnevno uredničevanje naših mladostnih idealov. Kdor je živel takšno življenje ter trpel in se žrtvoval za najzlahtnejše ideale svoje mladosti, dočakal in soustvarjal uredničevanje le-teh, ta je bogato in tudi koristno živel.

Ponosni smo lahko, da smo generacija, ki smo svojo mladost doživljali v najodločilnejših trenutkih zgodovine slovenskega naroda. Ponosni smo lahko na to, da smo bili ob pravem času na pravem mestu! Ponosni smo lahko za to, ker smo kot mladinski voditelji – skojevci s svojim delom prav naši generaciji ustvarili vsebinske pogoje, da

Ob desetem kongresu ZSMS

Med mlade sodimo po naši preteklosti in naših idealih

je zveza slovenske mladine v svojem političnem delu in z marksistično usmeritvijo tako dozorela, da je postala enakovredna svoji avantgardi – borbeni organizaciji Skoja. Zlila se je v napredno, množično in borbena organizacijo Zveze socialistične mladine Slovenije. To, da je postala ta organizacija nosilka svetlih tradicij nekdanjega Skoja, je za današnjo mladino velika in pomembna zadolžitev.

Mi se vedno in povsod veselimo uspehov in zmag naše mlade generacije. V njih vidimo nadaljevanje našega dela. Naši napor v preteklosti ne bi imeli takšne vrednosti, če ne bi bilo danes mladih, ki to delo nadaljujejo. Med mladimi se mi, nekdanji udeleženci NOB, vedno prijetno počutimo. Zakaj se tudi ne bi! Mednje sodimo po svoji preteklosti in idealih, sodimo v partijo, pod okrilje naše slavne JLA, v vrste, ki jih vodi tovariš Tito.

Milena Bokša
na srečanju
predvojnih skojevcev
v Mariboru

Ob 7. oktobru – dnevu artilerije

Prav bi bilo, da bi se nekdanji slušatelji in inštruktorji artilerijske oficirske šole v Krivoglavicah srečali

Dne 7. oktobra je bil dan artilerije. Mislim, da je prav, da se ob tej priložnosti v TV 15 spomnimo tudi artilerijske oficirske šole pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije. Najbrž je bolj malo komu znano, da je ta šola med vojno delovala na robu vasice Krivoglavice, ob cesti Metlika-Gradac-Črnomelj.

V ta namen pošiljam sliko skednja, v katerem so bila predavanja. Skedenj še danes stoji in je dobro ohranjen. (To bi lahko rabilo v poduk vsem tistim sodobnikom, ki mislijo, da se brez razkošno opremljenih prostorov ne da nič naučiti!) Bivališče – baraka za nas, slušatelje, je bila v neposredni bližini skednja v gozdu tik ob potoku Lahinja. Naj povem še, da je šola ob zaključku tečaja in po opravljenih izpitih izdajala tudi spričevala. Fotokopijo le-tega dostavljam v prilogi. Iz spričevala je razvidno, da je bil tečaj (obiskoval sem ga tudi jaz) že deveti artilerijski tečaj oficirske šole pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije in je trajal od 7. avgusta 1944 do 26. septembra 1944. Iz podpisov na spričevalu je razvidno tudi to, kdo so bili naši inštruktorji, komandant in komisar.

Prav bi bilo, da bi se nekdanji slušatelji in inštruktorji artilerijske oficirske šole v Krivoglavicah srečali prav tu, ob tem skednju – morda pod pokroviteljstvom republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Mislim, da bi bila primerna datuma 4. julij ali 22. julij.

DRAGO BEZJAK
Kmetijska ul. 1/a
p. Maribor

Predlagano za razmišljanje

S pravo mero in znanjem moramo prikazati vso resnico o dogodkih, ko je tekla najdragocenejša tekočina: kri naših borcev

Prav, pa tudi nujno in vzgojno je, da častimo žrtve okupatorjev in njihovih pomočnikov – zlasti tam, kjer je padlo, žal, naenkrat veliko naših borcev. Toda, ali take komemoracije, čaščenja in proslave vedno dosega in dosežejo tisto, zaradi česar so bile prirejene? O tem, ob pisanju raznih podatkov iz NOB, razmišljam vedno pogosteje, k tem vrsticam pa me je vzpodbudilo prav zadnje poročilo o slovesnosti na Poreznu, ki ga je TV 15 objavil 21. septembra letos.

Večkrat smo že ugotovili, da se vse pogosteje zbiramo na krajih, kjer je padlo več naših borcev in to ne glede na okoliščine ali pa prav zaradi njih – torej tam, kjer so pravzaprav želi uspehe okupatorji in njihovi hlapci. In tudi spomenikov in obeležij, ki kažejo te kraje, je neprimerno več, kakor na krajih naših zmag, uspehov. To sicer ni čudno, kajti naša čustva so in morajo biti ob žrtvah vedno nedeljena.

Toda: Ali na slovesnostih, kot na primer v Udin borštu, na Pohorju, na Javorovici, na Kostanjski planini, na Poreznu in še drugod, kjer je padlo po nekaj deset borcev, poskrbimo tudi za opis vzrokov pobojev in pokolov? Ali znamo in upamo zgodovinsko in vzgojno opisati, zakaj je tam in tam padlo toliko in toliko tovarišev in tovarišic, ali bilo ujetih in pozneje pobitih?

Končna zmaga se, to je povsem razumljivo, rodi po številnih vzponih in padcih, po dobrih in manj dobrih odločitvah in dejanjih – med katerimi so bila tudi taka, kjer je, tako ali drugače, kljub številnim izkušnjam, zatajil tako imenovani »subjektivni faktor«. To se pravi ljudje, ki se niso dokopali ali se niso mogli ali znali, do pravih odločitev. Seveda ni bilo vseeno, če se je večja ali manjša napaka zgodila v začetku bojev, ko ni bilo nobenih izkušenj. Toda, če na desetine borcev pade le nekaj mesecev pred koncem vojne, ko smo imeli za seboj že nešteto izkušenj, je to povsem nekaj drugega. Tudi v Kokrškem odredu so, na primer, leta 1942 zaradi nepravilnih odločitev padli dragoceni kadri v Udin borštu (skoraj ves 2. bataljon) ali na Kostanjski planini (16 borcev), zato pa se to ni zgodilo zadnjo zimo, dasiravno je bataljone Kokrškega odreda napadalo okoli 4500 do 5000 sovražnikov. Poveljstva so tedaj upoštevala izkušnje in moštva nikoli več niso popeljala na vrhove, temveč v ustreznejše kraje.

Zato ni na teh slovesnostih zadosti, če povemo, da je na primer padlo toliko in toliko borcev, da je bilo 140 ujetih, od teh 97 ustreljenih itd, temveč je treba objektivno, s polno mero odgovornosti in poglobitve navesti tudi vzroke za tako številne žrtve a če tega ne storimo, smo zapostavili zgodovino, povedali le del resnice in nismo izkoristili tistega vzgojnega elementa, ki se imenuje »razvijanje tradicij« – uče se na uspehih in neuspehih, saj so konec koncev tudi zmote, slabosti in napake človeške. Torej, kadar so bile in so žrtve neizogibne, zunaj človekove moči, je eno, kadar jih je povzročila človekova nesposobnost, površnost ali kaj podobnega, je pa nekaj povsem drugega. Hočem reči: Kadar slavimo spomin naših žrtev, moramo vedeti, zakaj so padle, kajti splošna fraza, da pač zato, ker je bila vojna in ker je bil tu silovit okupator, bistveno lahko samo zakrije.

Ob vsem tem je treba namreč mladim povedati in pripovedovati, kajti o tem vprašujejo – da so pred vojaška partizanska sodišča, pred politično, človeško in partijsko odgovornost, prišli in prihajali posamezniki (komandirji, komandanti, politkomisarji) že zaradi enega samega trenutka nepazljivosti, ko je zaradi tega padel en sam borec ali je bila izgubljena samo ena puška, kaj šele zaradi padlih v večjem številu. S pravo mero in z znanjem moramo prikazati vso resnico o dogodkih, ko je tekla najdragocenejša tekočina: kri naših borcev.

Te in take misli so kajpak včasih neprijetne, toda po tolikih desetletjih opisovanja in ugotavljanja nujne. Vsilile in vsiljujejo se kar same!

IVAN JAN
Partizanska 10
p. Kranj

Iz okolice vasice Soča

Odmev na sestanek o pripravi zgodovine Briško-beneškega odreda, 10. številka TV 15

V zvezi z objavljenim člankom, ki ste ga objavili o pripravi zgodovine Briško-beneškega odreda, pošiljam fotografijo, na kateri smo trije borci Bovške čete Briško-beneškega odreda. Fotografija je nastala nekje v okolici vasice Soča, verjetno na Skali, spomladi leta 1944. Od leve proti desni so: Alojz Kravanja, rojen 3. 9. 1922 v Trenti, (stanuje v Mariboru, Ulica Moše Pijade štev. 23/C), v sredi je Stanko Hostner, rojen 1921 v Trenti (padel leta 1945 nekje na Koroškem, od poletja 1944 je bil v Ziljski četi, na desni strani pa je Jože Žorč, rojen leta 1912 v Trenti (padel poleti leta 1944 nekje nad Kobaridom ali v Benečiji).

ALOJZ KRAVANJA
Ulica Moše Pijade 23/C
p. Maribor

Pionirsko slavje v Loškem potoku

Partizanski spomeniki tod okoli niso nikoli osamljeni

Ko sem šel po opravkih na Hrib, sem na Griču dohitel skupino pionirjev, ki je hitela k slavlju v šolo. Bilo je 29. septembra in zbirali so se v počastitev pionirskega praznika. Spomnil sem se dni, ko sem še s svojimi pionirji pripravljaj program za ta praznik in ko so me pionirji povabili, naj grem z njimi, sem se rad odzval povabilu. Proslava je bila v veliki telovadnici nove osemletke v Loškem potoku, ki nosi ime dr. Antona Debeljaka.

Zbranih je bilo več kot tristo pionirjev. Program prireditve je bil zelo pester in bogat, splet partizanskih pesmi pa je ubrano zapel pionirski ženski zbor. Predsednica Slavka Ruparčič je podala zaokroženo poročilo dela pionirskega odreda v minulem šolskem letu. Povedati je treba, da je prav le-ta nosilec bronastega odličja občine. In to, da v njihovem programu prav negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja zavzema pomembno mesto. Zato partizanski spomeniki tod okoli niso nikoli osamljeni! Obiskujejo jih, krasijo s cvetjem in priložnostno pripravljajo spominske programe, kakršnega so predstavili tudi ob spomeniku štirih padlih učiteljev, ki so jih fašisti ustrelili leta 1942 na Martalozu.

Pionirjem in mladini ter njihovim vzgojiteljem želim tudi preko TV 15 veliko uspehov v njihovih hvalevrednih prizadevanjih.

MARJAN TRATAR-UČO
Mestni trg 3
p. Novo mesto

OFICIRSKA ŠOLA PRI GLAVNEM ŠTABU
NARODNO OSVOBODILNE VOJSKE IN PARTIZANSKIH ODREDOV SLOVENIJE

IZPRIČEVALO

Tov. Bezjak Drago

rojen dne 16. VIII. 1911 v Gradcu, Avstrija

iz SNOB je obiskoval Artilerijski tečaj
OFICIRSKA ŠOLE PRI GLAVNEM ŠTABU NOV IN PO SLOVENIJE.

ki je trajal od 7. avgusta 1944 do 26. septembra 1944

Pri tem je pokazal odlično uspeh.
pridnost: zelo marljivo

Na položaju, 27. septembra 1944

Smrt fašistov osvobodilni narodni

Krivoglavica komandant
Antona Debeljaka komisar

Kako se borci v Mariboru vključujejo v delegatski sistem, kaj je bilo storjenega za pospešeno delegatsko delovanje borcev – tako zunaj, kot znotraj same borčevske organizacije? (Pred nedavnim je predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije pripravilo posvetovanje s predstavniki občinskih odborov ZZB NOV prav na temo delegatskega sistema. Mnogi razpravljali z različnih občin so govorili o težavah na terenu, nerazumevanju mladih, kako pa v Mariboru?)

Borci se vključujejo v delegatski sistem uspešno tako, da lahko trdimo, da so zastopani na vseh nivojih – v KS, kakor tudi v občinskem in republiškem merilu. Borci so vključeni v družbeno politično življenje in delo v krajevnih skupnostih, zato lahko trdimo, da so nosilci družbenega in političnega življenja. Borci so delegati v vseh samoupravnih interesnih skupnostih, kot delegati so zastopani tudi v vseh treh zborih občinske skupščine Maribor in delujejo v raznih komisijah pri SO Maribor. Menimo, da je bilo veliko storjenega s strani organizacij ZB NOV in občinskega odbora ZZB NOV, da se delegatski sistem izgraja in dopolnjuje.

V zboru združenega dela SO Maribor je od 95 delegatov 12 članov ZZB NOV, v zboru krajevnih skupnosti je od 55 delegatov 7 članov ZZB NOV, in v družbeno političnem zboru je od 40 delegatov 9 članov ZZB NOV.

V kratkem bomo pripravili podrobnejšo analizo o dejavnosti članov organizacije ZZB NOV v posameznih krajevnih organizacijah oziroma krajevnih skupnostih in DPO. Ugotavljamo, da je preko 10 odstotkov naših članov vključenih v razne dejavnosti. Prav tako se je organizacija ZZB NOV Maribor aktivno vključila v preoblikovanje in reorganizacijo krajevnih skupnosti in same občine Maribor.

Seveda ne moremo trditi, da je delegatski sistem tudi v organizaciji ZZB NOV v popolnosti zaživel, vendar se stanje krepi in izboljšuje.

Organizacija ZZB NOV v naši občini nima problemov pri sodelovanju z mladimi. Na vseh nivojih je povezava zelo dobra in uspešna. Mladina sama, kot ugotavljamo, ima pravičen odnos do generacije borcev in si sama želi čimtesnejšega sodelovanja. Tudi s strani borcev ne beležimo omalovažujočega odnosa do mladih. Delo z mladimi se odvija preko komisije za tradicijo NOV, preko Festivala KURIRČEK in KURIRČKOVE POŠTE, ki jo vsako leto prireja Zveza prijateljev mladine. Borci sodelujejo pri obrambnih dnevih. Vzpodbujajo

Pogovor na občinskem odboru ZZB NOV Maribor

Borci – nosilci družbenega in političnega življenja tudi v krajevnih skupnostih

mlade pri razvijanju tradicij, pomagajo mladim pri obujanju oz. oživljanju tradicij NOV in usmerjajo mladino pri skrbi za spomeniška obelježja.

Želja občinskega odbora in predsedstva OO ZZB NOV Maribor je, da se delo z mladimi razširi tudi na mladino v višjih in visokih šolah, ker je to področje dokaj neobdelano.

Kako usklajujete delo komisije za zdravstveno varstvo in socialno skrbstvo borcev NOV med tako imenovano borčevsko zakonodajo in zakonom o osnovah zdravstvenega varstva (191. člen...) ter z dejanskimi potrebami, ki se kažejo pri borčevski populaciji?

Pravice na področju zdravstvenega varstva za posebne skupine občanov, med katere sodijo borci, urejajo veljavni zakon o zdravstvenem varstvu, zlasti pa letos sprejeti samoupravni sporazumi o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva, in sicer več ali manj ustrezno potrebam naše borčevske populacije. Komisija za zdravstveno varstvo in socialno skrbstvo pri OO ZZB NOV Maribor pa poleg sredstev, ki se združujejo za potrebe zdravstvenega varstva v občinski zdravstveni skupnosti Maribor, glede na zdravstveno-socialne indikacije prispeva določen delež sredstev, zlasti pri uveljavljanju kopalniško-klimatskega zdravljenja borcev. Pose-

bej je treba omeniti še akcijo, ki je bila sprožena prvič v letu 1978 z namenom, da se omogoči v okviru ukrepov za zagotovitev zdravstvenega varstva borcev napotitev 55 borcev iz občine Maribor na koristno zdraviliško zdravljenje iz sredstev zdravstvene skupnosti. Ta akcija je posledica usklajenih prizadevanj pristojnih dejavnikov pri uresničevanju tistih določb samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji, ki urejajo popolno zdravstveno varstvo borcev NOV.

Zaradi načrtnega in usklajenega delovanja pri skrbi za zdravstveno varstvo borčevske populacije je oblikovana iz delegatov uporabnikov kot posebno samoupravno telo zdravstvene skupnosti tudi komisija za zdrav-

stveno varstvo udeležencev NOV, katere člani imajo vsi borčevski status.

Mariborski dispanzer za borce je bil med prvimi v Sloveniji – glede na dolgotrajne izkušnje so se gotovo nabrale ideje za izpopolnitev oz. dograjevanje zdravstvenega in socialnega varstva borcev?

Dispanzer za borce pri Zdravstvenem domu Maribor je od pričetka svojega delovanja dalje opravljal pomembno poslanstvo. Zahvaljujoč dispanzerju imamo danes že na voljo točen pregled in analizo zdravstvenega stanja udeležencev NOV na našem območju. Še več, že lep čas dispanzer uspešno ukrepa in izvaja sistematično zdravljenje. Problem, s katerim pa se še vedno soočamo je sodelovanje drugih strokovnih enot zdravstvene-

ga doma in mariborske bolnišnice z dispanzerjem. To sodelovanje ni vselej zadovoljivo (predolgi termini za sprejem bolnih borcev v posameznih strokovnih enotah zdravstvene službe), zaradi česar je nujna bolj funkcionalna organiziranost zdravstvene dejavnosti pri skrbi za zdravje borcev. In to toliko bolj, ker ima dispanzerski zdravnik pravico presojeati tudi o zadržanosti od dela borcev NOV, ki so v delovnem razmerju. Samoupravni organi zdravstvenih organizacij bodo zato morali v bodoče posvetiti vso pozornost čimprejšnji razrešitvi tega vprašanja.

Upoštevamo tudi dejstvo, da dispanzer za borce sprejme ca 70 ljudi in da so težave tako v kadrovskem in prostorskem vprašanju, to poskušamo rešiti in upamo, da bomo v doglednem času uspeli. Sedaj je stanje tako, da mora biti dispanzer v času dopustov osebja zaprt.

Kdo vse in na kakšen način bi moral sodelovati (zlasti pri reševanju socialnih vprašanj borcev) z ZZB NOV, da bi resnično lahko uveljavili tisto, čemur pravimo podružbljanje skrbi za borce?

Socialna problematika borcev nastopa zlasti na področjih pokojninskega-invalidskega zavarovanja, zaposlovanja, socialnega skrbstva in stanovanjskih vprašanj, zaradi česar bi ob podružbljanju skrbi za borce ka-

zalo – mimo že obstoječe komisije za vprašanja borcev pri SO Maribor – poglobiti sodelovanje vseh pristojnih dejavnikov na tem področju in sicer v okviru občinske skupnosti socialnega varstva Maribor. Ta samoupravna interesna skupnost mora dejansko postati v polni meri usklajevalec družbene skrbi za socialno varnost borcev v občini.

Kakšne so izkušnje pri reševanju problema ostarelih, osamelih in tudi nepokretnih borcev?

Zadnji pregled o stanju problemov ostarelih, osamelih in bolezensko prizadetih borcev smo si zagotovili prek svojih krajevnih organizacij sredi leta 1978. Po razpoložljivih podatkih je najboljši pereče vprašanje zagotavljanja domskega varstva takim borcem in sicer zaradi nedovoljnih kapacitet v socialnih zavodih.

Socialna vprašanja borcev niso v zadovoljivi meri rešena. Podobno je tudi pri stanovanjskih potrebah. Ta vprašanja skušamo rešiti preko pristojnih občinskih forumov, kakor tudi preko komisij in SIS v KS. Preko KS si zato ustvarjamo pregled nad skrbjo za borce, zato tudi želimo, da se okrepi delo socialno zdravstvenih komisij v KS in da se bo uredilo vprašanje patronažne službe in obiski bolnih borcev na domu.

Sedaj, v dneh pred 8. zveznim borčevskim kongresom je tehtanje storjenega dela in preverjanje akcijskih programov še pospešeno. Kako je bila komisija za zdravstveno varstvo in socialno skrbstvo pri OO ZZB NOV v Mariboru udeležena v pripravah na kongres in – kaj je tisto, za kar menite, da bi bilo na kongresu ZZB NOV Jugoslavije treba poudariti?

Komisija za zdravstveno varstvo in socialno skrbstvo je svojo udeležbo v pripravah na predstojči kongres manifestirala s sprejetjem akcijskega programa, ki ni sprožil aktivnosti zgolj znotraj same komisije oziroma organizacije ZZB NOV, temveč tudi pri vseh ostalih dejavnikih, kateri delujejo na področju reševanja socialno-zdravstvenih vprašanj borcev (dispanzer za borce, komisija pri zdravstveni skupnosti, komisija pri občinski skupščini).

Ker sta pri borčevski populaciji prisotna zlasti proces staranja in posebna bolezenska patologija, je treba po našem mnenju na kongresu to dejstvo posebej poudariti in iskati rešitve v tej zvezi. Menimo, da je treba v okviru družbenoekonomskih odnosov naše samoupravne socialistične družbene skupnosti zagotoviti primeren delež družbenega proizvoda ravno za ohranjanje psihofizične sposobnosti generacij, ki so sodelovale v NOB in ljudski revoluciji.

Bojana Žokalj-Jesih

Da bi bila Budva čim lepša

September je bil v Budvi mesec prostovoljnega dela. Budva bo gostitelj delegatov osmega kongresa ZZB NOV Jugoslavije in mnogo dela je bilo treba opraviti, da bi borci in revolucionarje čimbolje sprejeli – sprejeli tako, da bodo čutili že tradicionalno gostoljublje ljudi tega kraja in ljubezen, ki jo gojijo do njih. Vsak je želel prispevati, da bi bilo to srečanje čim slovesnejše. A dela je bilo veliko. Kot prvo so sprejeli, da morajo biti naselja še bolj urejena, in s tem lepša. V akcijo so se najbolj vključili učenci usmerjenega izobraževanja. Dela se niso branili in videti jih je bilo povsod, okoli stanovanjskih zgradb, na sprehajališčih, na cestah. Delali so zagnano. Njihova želja je bila, da bi njihovo mesto delegate sprejelo čim lepše.

Aktivni rezervni starešine

Prejšnji teden so se zbrali številni delegati na volilni konferenci ZRVS Slovenije, kjer so pregledali in ocenili delo v zadnjem štiriletnem mandatnem obdobju, sprejeli smernice za delo v prihodnje ter izvolili novo vodstvo RK ZRVS Slovenije.

Poleg delegatov so se konference udeležili tudi Mitja Ribičič, Janez Vipotnik, Franc Tavčar-Rok, Hamdija Omanović, Milan Kučan in drugi. Z zasedanja so poslali tudi pozdravno pismo predsedniku Titu in ostro obsodili prebujanje neofašizma v Italiji in Avstriji.

Dosedanji predsednik republiškega odbora ZRVS Slovenije inž. Slavko Korbar je v poročilu orisal vlogo slovenskih rezervnih starešin, poudaril organiziranost na delegatskih osnovah in prizadevanja k podružbljanju splošnega ljudskega odpora in družbene samozasčite.

ZRVS Slovenije šteje 568 krajevnih organizacij, 113

osnovnih organizacij in 874 aktivov rezervnih vojaških starešin, 12 regijskih svetov, 60 občinskih organizacij itd. V ZRVS deluje tudi 224 aktivov ZK, vendar bo v prihodnje nujno potrebna večja aktivnost pa tudi pri sprejemanju članov ZRVS v članstvu ZK zahteva hitre ukrepe, kajti le tretjina članov ZRVS je članov ZK.

Potem ko je Slavko Korbar govoril o naši neuvrčenosti in notranji ter zunanji trdnosti je menil, da bi morali v prihodnje še več pozornosti nameniti mladim pri kadrovanju v šole aktivnih vojaških starešin.

Ob koncu so izvolili tudi novo vodstvo RK ZRVS Slovenije. Za predsednika je bil izvoljen JANEZ JAPELJ, za podpredsednika DORE DOVEČAR in za sekretarja BOJAN FERTIN. Izvolili so tudi 26-člansko predsedstvo republiške konference in deset delegatov za zvezno konferenco, medtem ko so bili Janez Japelj, Dore Dovečar in Bojan Fertin izvoljeni tudi za člane predsedstva zvezne konference ZRVS Jugoslavije.

Predstavniki ZZB NOV Slovenije, ZZB NOV Hrvatske in ANPI Furlanije-Juljske krajine, zbrani na Reki-Fiume z namenom, da bi pregledali probleme tradicionalnega in vsestranskega sodelovanja med partizani obeh držav, izražamo največjo zaskrbljenost in obsojamo skrunjenje spomenikov žrtev fašističnega nasilja v Bazovici-Basovizza, heroine Alme Vivoda, pomnika padlim v Padričah-Padriciano in na Svetem Križu-Santa Croce.

Dejanja zasramovanja in skrunjenja simbolov protifašizma ter odporništva v Trstu – mestu, ki je prejelo zlato medaljo osvobodilne borbe – in imelo žalostno prvenstvo v tem, da je bilo edini sedež nacističnega uničevalnega taborišča Rižarne pri Sveti Soboti – San Sabbi, so člen v dolgi verigi atentatov, s katerimi raznovrstni teroristi opravljajo dejanja, naperjena zoper demokracijo in protifašizem. Poskus, da bi ponovno vzpostavili atmosfero rasističnega sovraštva, sprli Italijane in Slovence, skriva nevaren načrt, da bi iz meje med demokratično republiko Italijo in SFRJ napravili žarišče napetosti in spekulacij ter zavratno napadli mir, sodelovanje, dobrososedske odnose in bratstvo, ki so bili po tragičnih izkušnjah fašizma s trudom zgrajeni.

Protestno pismo Antoni Comelliju, predsedniku deželnega sveta Furlanije- Juljske krajine, Trst

Naši narodi se zavzemajo za razvoj miroljubnih, gospodarskih in kulturnih odnosov v duhu helsinške konference, katere ena izmed prvih konkretnih uresničitvev je prav dvostranski osimski sporazum; to je tudi v duhu mednarodne konference borcev vse Evrope, ki je bila v Rimu.

Zato jugoslovanski in italijanski partizani smatrajo, da demokratične sile in ustanove ne smejo varčevati z močmi za obrambo te »najbolj odprte meje v Evropi«, miru ob Jadranu in osamitev tistih, ki skušajo napadati mirno sožitje vseh narodov Evrope. Smatramo, da je to najboljši pogoj za obrambo interesov prebivalstva, ki živi na obeh straneh meje in manjšin, ki so gonilna sila v sodelovanju med Italijo in Jugoslavijo, za poživitev mednarodne vloge obmejnih področij.

S tem potrjujemo principe, ki so utemeljevali, utemeljujejo in bodo utemeljevali našo linijo demokratičnega in protifašističnega obnašanja za čim večje sodelovanje in razumevanje med našimi narodi.

Reka-Fiume, 6. oktobra 1978

RO ZZB NOV SRS
ANPI FJK
RO ZZB NOV SRH, predsedniki

Petnajstčlanske delegacije VZPI-ANPI za Furlanijo in Julijsko krajino, ZZB NOV Hrvatske, ZZB NOV Slovenije in druge goste, ki so se 6. in 7. oktobra zbrali na Reki, je najprej pozdravil Ivica Gretić. »Gre za srečanje borcev dveh sosednjih narodov, ki jih vežejo iste želje, isti cilji,« je uvodoma poudaril predsednik republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske, organizatorja srečanja. In katerih sodelovanje, po besedah predsednika VZPI-ANPI za Furlanijo in Julijsko krajino Federica Vincentija, krasi borčevska in ljudska diplomacija v najlepšem pomenu te besede.

Drugo točko dnevnega reda je narekovalo tradicionalno obeležje srečanja in tako smo prisluhnili poročilu Draga Žvaba o sodelovanju borčevskih organizacij Furlanije in Julijske krajine ter SR Slovenije in SR Hrvatske ter uresničevanju sklepov iz delovnega pogovora v Vidmu.

Ugotovil je, da je bilo preteklo leto po delu in po rezultatih, kar velja za področje mednarodne dejavnosti obeh odborov in obeh organizacij, še posebno v sodelovanju z ANPI, plodno obdobje. »Razgibano, ustvarjalno in prijateljsko,« je poudaril sekretar Komisije za mednarodno sodelovanje pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. »Spremljala ga je želja, da bi bilo še plodnejše, tako v reševanju konkretnih primerov iz borčevske solidarnosti, kot tudi na področju skupnih nastopov v boju proti oživiljanju nacifašizma, v podporo demokratičnim silam, boju manjšin za uveljavljanje njihovih pravic in zblizevanju narodov in narodnosti.«

Eden izmed sklepov srečanja v Udinah kot je povedal tovariš Žvab, je bila tudi nuja, da se začne s pripravi za zgodovinsko obdelavo skupnega protifašističnega boja in izdajo tovrstne publikacije, o kateri je pozneje v tretji točki dnevnega reda spregovoril tudi Milan Slani.

»Mislim, da je udeležba italijanskih partizanov v narodnoosvobodilni borbi Jugoslavije in sodelovanje Jugoslovancev v odporniškem gibanju Italije eden najsvetlejših primerov skupne borbe proti fašizmu ter hkrati najtrdnjši most, ki veže narode Jugoslavije in Italije,« je dejal član predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske. »Skrajni čas je, da iztrgamo pozabi pričevanja še živih udeležencev te krasne epopeje naših narodov in da začnemo s pomembnim in z odgovornim delom zgodovinske obdelave skupne protifašistične borbe, z osvetljevanjem njene veličine in njenega pomena, za naše in prihodnje rodove.«

Da je bilo na tem področju že nekaj narejene-

ga, govori podatek, da so pred kratkim stekli pogovori na to temo, ki so se jih udeležili predstavniki borčevskih organizacij Slovenije in Hrvatske ter institutov, ki se ukvarjajo z zgodovinskim raziskovanjem narodnoosvobodilne borbe s tega področja. Navržena je bila ideja o ustanovi z značajem stalnega tematskega simpozija o teh vprašanjih, na katerih bi ob »okroglih mizah« prišlo do ustvarjalnih dialogov. Največ predlogov je bilo za imenovanje skupine zgodovinarjev, nosilec zbiranja, urejanja in sistimiziranja že obstoječega gradiva, kot raziskovanje novih spoznanj, pa bi bil eden izmed institutov. Govora je bilo tudi že o izgledu tega publicističnega dela na osnovi znanstvene dokumentacije, ki naj bi nazorno in natančno, a vendarle na dopadljiv način, predstavil to izjemno bogato zgodovinsko gradivo.

Iz razprave, vezane na drugo in tretjo točko, povzemamo nakaj najvažnejših misli:

V delovnem predsedstvu so bili: Marjan Lenarčič, Stane Markič, Milan Slani, Ivica Gretić, Federico Vincenti in Arturo Calabria

»Strinjam se s pomembnim zgodovinskega raziskovanja,« je dejal Mario Lizerro-Andrea. »Več kot jasna je potreba po delu, resnem, a hkrati enostavnem in pristopnem, ki bi ga vzele za svojega šole, knjižnice, študentje in učenjaki. Mislim, da je potrebno nemudoma imenovati delovno skupino, sprejeti temo in dati besedo strokovnjakom in očevidcem.« Anton Krajcer je nekaj več misli namenil neposrednemu sodelovanju krajev ob meji. Povedal je, da od sedemnajstih občin, kolikor jih šteje njihovo področje, kar dvanajst občin vzdržuje redne stike z ljudmi onstran meje. Ker je v tem sodelovanju zaželena večja prisotnost borcev, načrtujejo posebne občinske komisije, ki naj bi se ukvarjale izključno s to dejavnostjo in v katerih bi bil glas borcev močnejši. Manjka tudi spominskega gradiva,

Poročilo s srečanja delegacij Julijsko krajino, ZZB NOV Slovenije, ki je bilo 6. in 7.

Vežejo nas isti cilji

prevedenega v italijanščino, koristnega v medsebojnem spoznavanju. »Veseli me,« je rekel Branko Babič, »da so italijanski tovariši pozitivno sprejeli pobudo skupne obdelave naše borbe.« Prepričan je tudi, da se bodo dela lotili resno, tovariško in s polno odgovornostjo ter dosegli rezultate, katerih pomen je danes težko oceniti.

Besede Giacomo Scottilija so bile pretresljive: »Ganjen sem nad vsem,

zmu je govoril še Giovanni Padoani: »Gre za valorizacijo minulega dela, na kateri je treba vztrajati. Le tako bomo prihodnjim generacijam pustili pisano besedo o tem, kaj se je dogajalo na mejah, kar smo naredili.« In Rado Pišot? »Ne samo, da se strinjamo z vsem,« je dejal, »borci z obalno-kraškega področja delajo tako, kot smo se dogovorili.«

Dr. Tone Ferenc, ki so ga na prvem tržaškem procesu, v katerem je na-

kar sem slišal in kar je bilo narejenega za evociranje teh nepozabnih spominov. Ganjen sem jaz, Italijan, jugoslovanski državljani. Bilo bi lepo, če bi nova cesta v Zagrebu nosila ime italijanske partizanske divizije. Ali veste, da je v Maksimiru spominsko obeležje padlemu italijanskemu partizanu s prekrasnim besedilom, ki ga prerašča trava. In Luigi Ruggi? Ga poznate? Padel je 30. aprila 1945 na svoj rojstni dan nad Zadrmo. Edini partizanski letalec, ki ga imajo Italijani in še nima spominskega obeležja. Vse to sem razmišljal, ko sem poslušal tovariša Žvaba in slišal, kaj vse so naredili jugoslovanski in italijanski tovariši, da se ohrani spomin na padle. Bratje smo in manjšina naj bo v resnici most za uresničevanje naših zamisli.«

O pomenu vprašanja zgodovinske obdelave skupne borbe proti faši-

stopil kot priča, imenovali za izvedenca oziroma prosili za pripravo gradiva, ki naj bi rabil za proces proti pripadnikom nemške policije v Trstu, je bil zadnji razpravljalec v dopoldanskem pogovoru. Pred dvema leti je predložil več sto strani gradiva, tržaško sodišče pa še do danes od sebe ni dalo nikakršnega glasu. »Živimo v Evropi, se kitičimo s tisočletno kulturo in pričakujem vsaj besedico »grazie,« je prizadeto dejal tovariš Ferenc.

S posebno pozornostjo so udeleženci srečanja prisluhnili tudi dr. Joži Vilfanu. Iz njegovega prispevka o aktivnosti in sodelovanju ZZB NOV in VZPI-ANPI pri uresničevanju osimskega sporazuma povzemamo naslednje:

Osimski sporazume je ocenil kot zgled sodelovanja med narodi in državami z različno družbeno usmeritvijo in poudaril.

VZPI – ANPI za Furlanijo in Hrvatske in ZZB NOV oktobra na Reki

iste želje,

da je v reševanje teh vprašanj pri nas vključena vsa državna struktura, od občine do federacije. Dejal je tudi, da za dokončno uveljavljanje sprejetega ni dovolj samo beseda na papirju, da je za to potrebna splošna klima, pri nas in v Italiji, polno razumevanje vsebine in dometa tega političnega in ekonomskega dogovora ter udeležba ljudi v njem. Gre za likvidacijo problema, ki ga je pustila druga svetovna vojna in hkrati

koncu: »Velika resnica je, da je večinski narod odgovoren za to, da manjšina napreduje in da nima pritožb.«

V pogledu ekonomskega sodelovanja je najbolj pomembna industrijska cona, ki jo osimski sporazumi predvidevajo na meji med državama. »To je ideja Italije,« je v zvezi s tem dejal dr. Joža Vilfan. »Razume se, da smo italijansko pobudo radi sprejeli, saj ponuja možnost novega tipa sodelo-

čes, da bo industrijska cona uničila ekološko ravnotežje na Krasu. Ekološke težnje so bile vendar vedno prisotne, čeprav smo bili v uresničevanju njih počasni, oboji. Kras je, na primer, spremenil svojo podobo. Ko sem bil majhen, je bil tam samo kamen, danes je gozd... in podobnih primerov je še.«

V nadaljevanju je dr. Jože Vilfan opozoril, da je poleg manjšinske problematike in razvijanja novega tipa ekonomskega sodelovanja še vrsta manjših, a zato nič manj pomembnih nalog. »Gre za tiste naloge iz Osima, ki se vežejo na prebivalstvo ob meji na dosti širokem območju,« je poudaril. »In kadar se srečujemo z nasprotniki, so te točke še kako pomembne.« Gre za iskanje konkretnih oblik sodelovanja, ki nosijo s seboj takojšnje koristi za ljudi teh krajev, kot na primer uresničitev zamisli o električni centrali na Soči, modernizacija mejnih prehodov in prometne žile, sodelovanje med pristanišči in podob-

Nikoli ne bom pozabil tovarišic in tovarišev, ki so zaradi antifašističnega delovanja trpeli po fašističnih zaporih in tudi ne tistih jugoslovanskih borcev, prekaljenih revolucionarjev, ki so bili meni in mojim tovarišem, čeprav smo imeli za seboj že več kot deset let borbe, učitelji. To borbo moramo nadaljevati danes – naše sodelovanje pa se mora odvijati v natančnih smernicah, konkretizaciji osimskih sporazumov, v dobrobit naših narodov. Prepričan sem, da v sedanjí situaciji v Italiji obstaja možnost za naš prispevek v imenovanih prizadevanjih in da bomo prišli do rezultatov, ki jih pričakujemo, mi in vi.«

Potem ko je s posebnim zadovoljstvom ugotovil, da se mladina obeh dežel ob sobotah in nedeljah srečuje na točki, ki je skoraj ne moremo več spoznati za mejo in to, da je univerza v Trstu, še včeraj sedež fašistov, danes to vse manj, zahvaljujoč predvsem prisotnosti mladih antifašistov, je Arturo Calabria dejal: »Mislil, da so dani vsi pogoji za zgodovinsko, danes ene izmed osrednjih tem naših pogovorov, imenovana je tudi delovna skupina in lahko pričnemo z delom. Seveda pa v naši aktivnosti ne smemo prezreti mednarodnih vidikov: naloge in dolžnosti v zvezi z utrjevanjem politike miru, popuščanja, dobrih sosedskih odnosov, te velike teme človeštva.« Sklepno besedo sta imela Federico Vincenti in Ivica Gretić:

Federico Vincenti je ugotovil, da je bilo tretje srečanje pozitivnejše od predhodnih, polno angažiranosti in smernic za delo v prihodnje. To so trdna stališča, ki imajo svoje korenine v preteklosti in upam, da bo na bližnjem kongresu v Budvi naš predstavnik prenesel naš glas in naše občutke, izražene danes. »To je bilo srečanje, ki je ponovno potrdilo zgodovinsko vlogo osimskih sporazumov in primer graditve novih odnosov med našima deželama,« je besede predsednika – VZPI – ANPI za Furlanijo in Julijsko krajino dopolnil predsednik republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske. »S tem uresničujemo življenjske interese obeh dežel in narodov, zato s toliko večjim ponosom ugotavljam, da so se borčevske organizacije doslej in tako se bodo tudi v prihodnje, z vsemi napori zavemale za dosledno uresničevanje osimskih sporazumov.«

Srečanje italijanskih in jugoslovanskih borcev je bilo sklenjeno v soboto, z obiskom partizanskih pomnikov v Lipi in Podhumu, ter centra za zgodovinsko raziskovanje v Rovinju, pa z besedami: »Na svidenje čez leto dni!« Takrat se bodo srečali v organizaciji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Milena Štrajnar

Stane Markič, podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije:

– Zadovoljen sem, da je prišlo do tretjega srečanja in prav je, da to tradicijo nadaljujemo s postopnim prehajanjem od splošnih tem, v nekem smislu manifestativnih, h konkretni problematiki, kot na primer zgodovinske, o katerem teče beseda danes. Prepričan sem, da bo to srečanje prispevek k uresničevanju oziroma globljemu izvajanju zaključkov, ki smo jih sprejeli na prejšnjih srečanjih.

Mario Lizzero-Andrea, politični komisar grupe odredov divizije »Garibaldi Friuli«:

– Tudi jaz bi želel povedati svoje občutke ob ponovnem srečanju s tovariši. Današnje srečanje je zelo pomembno za nadaljnje sodelovanje med dvema državama, Italijo in Jugoslavijo, saj smo sprejeli vrsto zaključkov. Posebno sem zadovoljen, ker smo se dogovorili o pisanju zgodovine oziroma spominov na dni, na katere smo ponosni in ki jih ni moč pozabiti.

Ivica Gretić, predsednik RO ZZB NOV Hrvatske:

– Današnje srečanje je dostojni naslednik prvih dveh, v Udinah in v Ljubljani.

Izjave za TV-15

Kako ocenjujete srečanje

Sloni na že znanih načelih obojestranske želje po negovanju spomina na slave dni narodnoosvobodilnega boja, na enega najsvetlejših primerov skupne borbe proti fašizmu. Pogovori so usmerjeni v nadaljnje poglobljanje sodelovanja borcev obeh dežel in spremljani z željo, da bi bilo naše sodelovanje narodom vsega sveta primer borbe za nove odnose med narodi in ljudmi.

dr. Anka Matić, predsednica Komisije za mednarodno sodelovanje pri RO ZZB NOV Hrvatske:

– Želela bi poudariti, da sem posebno srečna, kadar se lahko udeležim srečanja borcev narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije in odporniškega gibanja v Italiji. To so borci, ki grade mostove prijateljstva med dvema državama, Jugoslavijo in Italijo. Ta želja ni samo deklarativna, z vsemi svojimi čustvi smo prisotni v teh prizadevanjih. Posebno rada bi podčrtala sodelovanje ZZB NOV Slovenije in ZZB NOV Hrvatske na eni strani in sodelovanje z ANPI na drugi. Je učinkovito, daje dobre rezultate in lahko rabi kot primer potrebnega in koristnega sodelovanja med republiškima odboroma borčevskih organizacij pri reševanju določenega vprašanja, pomembnega za širšo politično skupnost. Srečanje, kakršno je današnje, dobesedno diktira potrebo po nadaljnjih. Vesela sem, da teče v takšnem ozračju! To je porok za uspešno sodelovanje tudi v prihodnje in zakaj ne bi še enkrat poudarila: Gre za izreden primer, kako borčevske organizacije, tukaj govorimo o slovenski in hrvaški, lahko prispevajo k dobrim odnosom dveh sosednjih držav.

Med prisotnimi v dvorani sindikalnega sveta na Reki, kjer so se srečali italijanski in jugoslovanski borci, je bil tudi Cvetko Kristančič. Doma je iz Medane v Brdih in živi na Reki. Fotografija, ki jo je prinesel s seboj, je nastala maja 1945 v Tarcentu III in na njej je Cvetko Kristančič, takrat pomočnik komisarja prvega bataljona, fotografiran z »garibaldincema«. Njunih imen, žal, ne ve, ostal pa je eden izmed mnogih dragocenih spominov na dni skupnega boja proti fašizmu.

osnovo novega načina sodelovanja dveh dežel, ki naj bi dalo meji povsem nov značaj. »Obe strani, tako jugoslovanska kot italijanska, imajo zasluge za to zamisel,« je med drugim poudaril dr. Joža Vilfan.

Najprej se je dotaknil manjšinskega vprašanja, saj sta se prav v Osimu dve državi obvezali, bilateralno, da bosta manjšinam dale maksimalno zaščito. Opozoril je na nevarnost, da bi italijanska stran člen 8 razumela drugače kot je bilo zamišljeno. »S tem, ko govorim o problemih slovenske manjšine v Italiji, seveda ni rečeno, da smo v Jugoslaviji že vse storili,« je dejal tovariš Vilfan. »Prepričan pa sem, da to, kar je zapisano v naši ustavi, odgovarja idealu manjšinske zaščite.« In ob

vanja: odpiranja Italije na vzhod in Jugoslavije na zahod. Uresničevanje ideje industrijske cone je stvar dolgega roka, italijanske in jugoslovanske komisije, kot mi je znano, na tem že delajo.«

Sprejeto je tudi o odporih, ki se pojavljajo. Tu je mislil predvsem na tiste najbolj nazadnjaške sile v Trstu, zbrane okoli liste za Trst, in se začudil, od kod tolikšna privlačnost njihovih parol pri glasovalcih. »Treba je seveda narediti razloček med tistimi, ki so glasovali in tistimi, ki stoje za njimi,« je rekel tovariš Vilfan. »Kaže, da ne gre samo za Tržičane in da je za njimi široko zaledje, ki ga moti, da nosi Osim s seboj nove mednarodne odnose. Prava ironija je tudi, da lista operira z ekološkimi argumenti,

no. Opozoril je tudi na poglobljene stike ljubljanske in tržaške univerze.

»Mislim, da je za pristnost naših odnosov in za uresničevanje osimskih sporazumov dobro označeno in nadaljevati moramo tako, kot smo se danes dogovorili,« je ob koncu dejal tovariš Vilfan. »Ne smemo pozabiti, da je ena velikih nalog borčevskih organizacij, da so v avantgardi, ki se dejavno prizadeva za uresničevanje osimskih sporazumov.«

Besedo je nato prevzel Arturo Calabria in med drugim dejal:

»Kar nas je v VZPI – ANPI, živimo politično življenje v najširšem duhu. Aktivni smo v vseh celicah politike in vemo, da imamo v teh prizadevanjih posebne naloge. Korenine te naše usmeritve segajo daleč nazaj...

Sto najboljših vojakov ljubljanske armijske oblasti na mladinski delovni akciji »Šamac-Sarajevo 78«! Vest, ki že sama po sebi govori o tem, da mladinska, brigadna, partijska in državna zastava ni mogla biti zaupana boljšim rokam.

Obiskali smo jih tisti dan, ko so se odpravljali na pot. Kje začeti? Beležnica je polna in vtisi, ne glede na vse, kar smo o teh fantih že slišali, presenetljivi. Nepozabni.

Ibrahim Krnić. Bosna in Hercegovina je njegova rojstna republika in Zavidovići njegov rojstni kraj. Govori o bratstvu in enotnosti, ki ga je v teh osmih mesecih, ko je služil vojaški rok v Postojni, doživel v najčistejšem pomenu te besede. »Vsi smo enaki,« pravi, »in to tovarištvo, to življenje z roko v roki, bom ponesel s seboj, domov.« In kaj meni kot brigadir? »Vrnili se bomo udarni, tako smo obljubili generalu Ožboltu, heroju narodnoosvobodilnega boja.« Ta obljuba pa je toliko odgovornejša, saj je dana v letu zgodovinskega 11. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije in pred 10. kongresom Zveze socialistične mladine Jugoslavije.

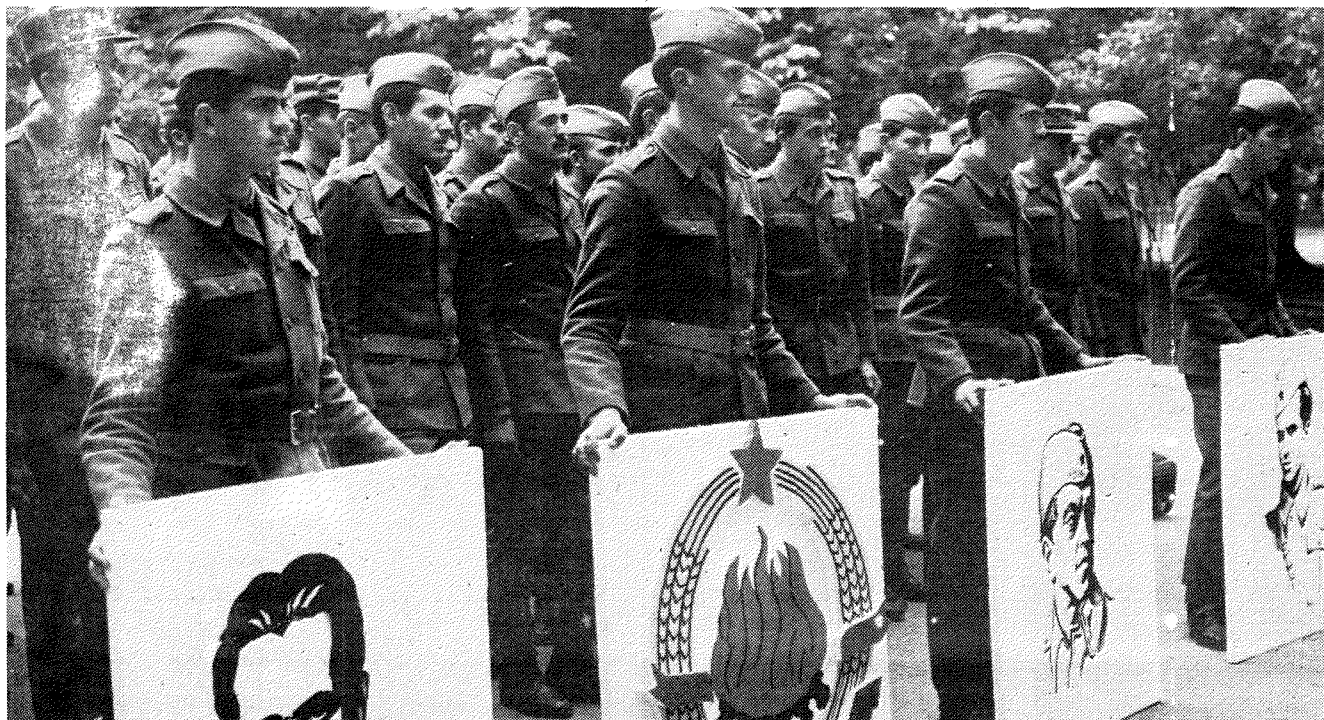
Računajte na nas

»Rad imam to pesem,« ponovi Živko. Potem govori o tovarištvu, ki je zlata vredno. In brigada je zanj priložnost, da se tudi na tak način oddolži domovini.

Jugoslavija v malem, pomislimo, ko si sežemo v roke z Vojvodincem:

Iz Bajincev pri Subotici je doma. »Že to, da bom tri tedne skupaj z najboljšimi vojaki, je velika stvar, mar ne?« Prepričan je, da se bodo vrnili z odličnimi rezultati, za izkazano zaupanje pa bi se rad zahvalil kapetanu Peterkoviću. Radoš Arsenović je prišel v Slovenijo iz Kragujevca. Še ena zahvala, tokrat Branku Gligorovu, kapetanu. In obljuba, da se bo trudil po svojih najboljših močeh. Stjepan Ranogojec iz Krapine pa se želi zahvaliti vsem, ki so jim omogočili desetdnevne priprave v kasarni Borisa Kidriča v Ljubljani.

»Dajte besedo še meni, Slavoncu,« se predstavi Vinko Tunuković iz Vrhpolja. »Na mladinski delovni akciji biti predstavnik vseh vojakov in starešin naše armijske oblasti vendar ni kar tako!«

Mladinska delovna brigada »Franc Rozman-Stane« pred odhodom

Besede so tudi izrečene tako, da jim človek verjame. Se iz njih uči?

Že pristopi Nenad Nikolić iz Mladenovca. »Prišli smo, da varujemo pridobitve naše domovine in biti najboljši vojak, je naša dolžnost!« Kot da to ne išče posebnega truda. Ponosen je, da je brigadir in da bo pomagal graditi deželo, kakršne ni nikjer na svetu. Jugoslavijo.

Miloš in Gojko Janković. Dvojčka, najboljša vojaka svoje enote. Rojena v Cetinju. »Kot vojak sem zadovoljen in kot brigadir, saj bo to prvič, da sem na mladinski delovni akciji, še zadovoljnejši,« se nasmehne Gojko. Vse bo dal od sebe, da bo dosegel čim boljše rezultate. Največja želja? Da z bratom postaneta udarnika in da očetu poklonita udarniški znački. (Zvedeli smo, da je oče nosilec partizanske spomenice in da je brez obeh nog in enega očesa... in da je leta 1952 naredil gusle, ki jih je osebno poklonil predsedniku Titu.) Oba, Miloš in Gojko sta člana zveze socialistične mladine in predlagana za sprejem v zvezo komunistov.

Besede in misli so si na moč podobne. Izklesane so iz enega kamna. Trdnega in ponosnega.

»Tudi jaz sem prvič na mladinski delovni akciji,« se oglasi Vukajlo Gluščević iz Zabljaka v Črni gori. Ve, da je to velika šola bratstva in enotnosti, ki združuje lepo, prijetno in koristno. Ibrahim Gani iz Kosova služi vojaški rok na Vrhniku. Lepe spomine ima na čas,

ko je služil domovini, in poje lepo. In ko se bo vrnil v Obilić, kraj v bližini Prištine, bo bratstvo in enotnost, to največji pridobitev narodnoosvobodilnega boja in revolucije, ponesel s seboj. »Kdo bi ne bil ponosen, če te izberejo za brigado, kakršna je brigada Franca Rozmana-Staneta!« se čudi našemu vprašanju.

Živko Ristov iz Makedonije.

»Naša prva harmonika,« slišimo od nekod.

Rad ima makedonsko narodno pesem in tisto o besedi, ki so jo dali tovarišu Titu. Kako se glasi besedilo? (»Napišem vam ga,« se ponudi Stojan Tomić iz Prištine in čez minuto je med nami, z listkom v roki:

*Reč smo dali drugu Titu mi
da čemo ko jedan složni biti svi.
Svakog dana raste zemlje moć,
pored naše straže tuđin neće proć.*

*Nek se čuje nek se zna,
svi smo jedna armija.*

*Moj je otac bio partizan,
sloboda je uvek bila njegov san.
Moj je otac bio partizan,
ako treba ja ću život svoj da dam.*

*Nek se čuje nek se zna,
svi smo jedna partija.)*

»Ponosna sem, ker sem v pionirski delegaciji, ki je mladinski delovni brigadi z imenom Franca Rozmana-Staneta, sestavljeni iz najboljših vojakov ljubljanske armijske oblasti, zaželela srečno pot,« je povedala Nevenka, učenka sedmega razreda osnovne šole Franca Rozmana-Staneta iz Šentvida

Foto. NACE BIZILJ

In vojak, zdaj brigadir Dževad iz Travnika? »Obljubljamo, da se bomo vrnili udarniki!«

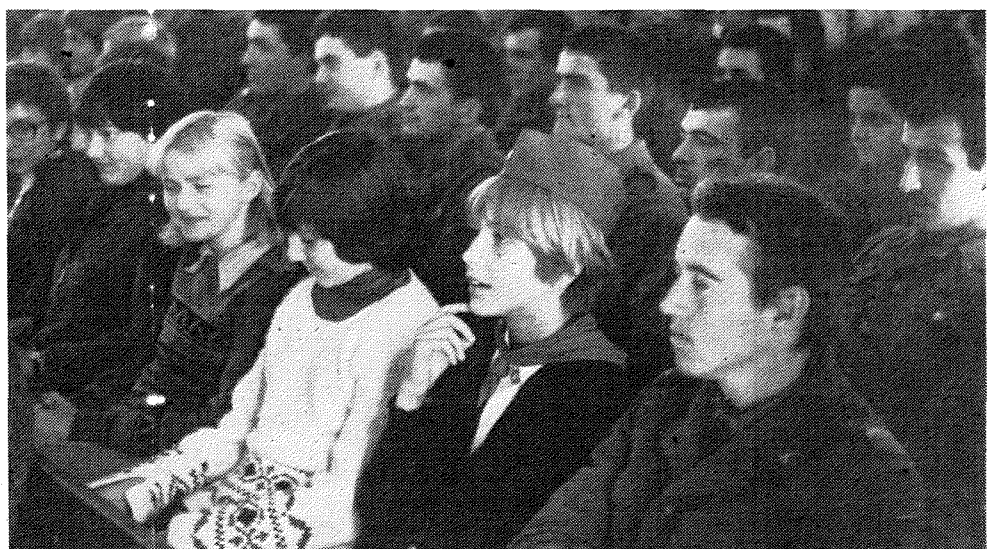
Vrnimo se nazaj. Bilo je enajstega aprila letos, ko je več kot dvajset tisoč brigadirjev akcije »Šamac-Sarajevo« obljubilo tovarišu Titu, da bo drugi del železniške proge, dolg štiriinosemdeset kilometrov, zgrajen pred rokom – devetindvajsetim novembrom. Lepšega darila si domovina za svoj petintrideseti rojstni dan ni mogla poželeti. In za skrb ni prostora. Mladinska delovna brigada »Franc Rozman-Stane«, katere komisar in komandant sta Dragan Blagojević in Milan Mišić, v teh dneh edina vojaška enota v dobojskem naselju, je predzadnja izmena.

Ob slovesu še tole: Vsem, ki smo vas nekega petka pospremili na pot, še zveni v srcih tista pesem »računajte na nas«. Računamo, mladinska delovna brigada Franca Rozmana-Staneta. Danes in jutri, če bo potrebno.

Tekst: Milena Štrajnar
Foto: Svetozar Busić

»Jaz sem kot zemlja, ki me je rodila... ponosna, pogumna, in ne dotikajte se je,« je bila samo ena izmed misli v kulturnem programu, s katerim so se ta dan predstavili brigadirji mladinske delovne brigade Franca Rozmana-Staneta

Zapadnodolenjski odred pripravlja monografijo

Že ob prvih pogovorih o zbiranju in urejanju gradiva iz zgodovine Zapadnodolenjskega odreda je stalni odbor ugotovil, da obstajajo pogoji za začetek pisanja monografije te partizanske enote in je za to dal akciji potrebno pomoč. Določil je svojo zgodovinsko komisijo, navezal stike z ustreznimi organi, organizacijami in ustanovami, našel avtorja-kronista ter zagotovil nekaj sredstev. Da je delo steklo, sta največ pripomogla predsednik in tajnik odbora, oba borca te enote.

Od prvih začetkov akcije do danes je preteklo leto in pol, zato naj pove-
mo, kaj je doslej nareje-
nega in opozorimo na na-

čin in obseg dela, ki ga bo
treba še opraviti. Na pod-
lagi dokumentov, že ob-
javljenih zgodovinskih
del in zapisov, pričevanj
posameznikov in drugega
gradiva, je bilo zbranega,
preučenega, obdelanega
in sestavljenega okrog
270 strani tipkopisa odre-
dove monografije. Prvi
primer je že pregledal tu-
di mentor in ga zadovolji-
vo ocenil, čeprav bo treba
napisano še popravljati in
dopolnjevati. Vse doslej
že opravljeno delo in še
posebej dolg do padlih
borcev zapadnodolenj-
skega odreda nas obvezu-
je, da pisanje monografije
tudi uspešno končamo,
da bo tudi ta partizanska
enota imela dostojno obe-
leženo svojo pot skozi
ljudsko revolucijo.

Poleg predsednika in
tajnika odbora so se v de-
lo vključili nekateri borci
zapadnodolenjskega
odreda, kar je zelo po-
membno. Njihova imena
in povzetki prispevkov
bodo tudi objavljeni. Vsi
ti borci so razumeli in v
celoti podprli že nekaj-
krat objavljeni poziv v
TV-15 k sodelovanju.

Pri nadaljnjem opisova-
nju odredove bojne poti
pa bo potrebna pomoč še
večjega števila borcev te
enote. Napovedati, kdaj
bo rokopis končan in pri-
pravljen za končno obde-
lavo, je skoraj nemogoče,
ker pri nastajanju takega
dela nastopa cela vrsta te-
žav. Gotovo pa je, da bo
čas, v katerem bo mono-
grafija nastala, v precejš-
nji meri odvisen od pri-
pravljenosti borcev, pred-
vsem komandnega in po-
litičnega kadra, da vsak v
svoji moči prispeva vsaj
delček k opisu življenja
in dela zapadnodolenj-
skega odreda. Čimvečje
bo število sodelavcev, na-
tančnejši bo tudi zapis.
Kar težko je verjeti, da
nekateri pričakujejo za
svoj prispevek denarne
nagrade, drugi pa »ne
utegnejo« izpolniti in vr-
niti niti anketnih listov,
ki so jih prejeli.

Gotovo so čas, minilo je
že petintrideset let, delo
in vsakdanje skrbi ter bo-
lezni zameglili dogodke.
Nič hudega, če ne vemo

natanko kdaj, kje in v či-
gavi prisotnosti se je ne-
kaj zgodilo, kdaj in kje je
bila neka borbeno ali po-
litična akcija, kako je po-
tekala, kakšen je bil izid
in kakšne posledice, koga
se ob tem spominjamo in
podobno. Tudi ni čudno,
če se ne spomnimo na-
tančnega časovnega in
krajavnega zaporedja po-
sameznih dogodkov. Tež-
ko pa je verjeti, da se po-
samezniki ne spomnijo,
kdaj in kako so bili ranje-
ni, kako in komu so rešili
življenje, kdaj so po nak-
ljučju ušli gotovi smrti, v
katerih akcijah so bili ze-
lo uspešni, kje so zapleni-
li orožje, srečali ali izgubi-
li prijatelja, na katerega
so bili močno navezani.
Za vse takšne primere je
dovolj, če posameznik
pove, kaj se mu je zgodi-
lo, kje in na kakšen način.
S pomočjo drugih borcev
zapadnodolenjskega
odreda in z zapisanimi
podatki bomo skušali na-
tančneje določiti čas, kraj
in pomen dogodka. Če
nič drugega bomo vsaj
zvedeli, kje je takrat bila
posamezna enota odreda
in kaj se je z njo dogajalo.
Nič ne bo škodovalo, če si
bomo pri zapisovanju do-
godkov pomagali z izrazi
kot so »zdi se mi, mislim,
verjetno, morda...« saj
bomo vse navedbe pri-
merjali in jih približali
najbolj verjetnemu, če že
ne resničnemu.

Velimir Kraševac-Igor

Srečanje borcev zahodnodolenjskega odreda v Šen-
trupertu aprila letos

Kritično in polemično

Pri Partizanski knjigi, v
sklopu njenega znanstve-
nega tiska, je izšla knjiga
Dušana Kermaunerja Te-
meljni problemi primor-
ske politične zgodovine.
Delo, ki je ostalo nedo-
končano v Kermaunerje-
vi zapuščini, je uredil in
pripravil za tisk France
Klopčič in predstavlja te-
stament Kermaunerjevega
političnega dela. Avtor
kritično ocenjuje (pole-
mizira predvsem z diser-
tациjo Milice Kacin-Wo-
hinz) obdobje 1918-1921
v Trstu in Slovenskem
primorju, kar je hkrati tu-
di podnaslov knjige.

Težišče dela sloni na tr-
ditvi, da po razpadu Av-
stro-Ogrske ni šlo le za
pripomoč slovenskih po-
litičnih krogov pri itali-

janski zasedbi Trsta in
Slovenskega primorja,
ampak so ti krogi celo ak-
tivno sodelovali. Ker-
mauner pravi temu
»vstop« pod Italijo. O tem
je v uvodu zapisal: »V
prvem poglavju uvajam v
našo politično zgodovino
nov pojem »vstopa« pri-
morskih Slovencev pod
Italijo jeseni l. 1918 name-
sto dosedanjega označe-
vanja slovenske udeležbe
pri tržaškem odposlan-
stvu ali »romanju« v Be-
netke konec oktobra 1918
kot slovenske pripomoči
k italijanski zasedbi Pri-
morja.«

V poglavju Primorski
slovenski socialisti na
razpotju: ali z narodnim
meščanstvom ali z itali-
jansko socialistično

stranko, govori o dilemi,
ali »naj bi ostali (sloven-
ski socialisti) le privesek
narodnjaškega tabora, h
kateremu sta jih privezala
dr. Josip Ferfolja in Ru-
dolf Golouh v letu 1918,
ali pa se združili z italijan-
sko socialistično
stranko.«

Knjiga Dušana Ker-
maunerja obsega še po-
glavja: Slovensko pri-
morje na pariški mirovni
konferenci in Golouhova
obtožna konstrukcija
proti primorskim sociali-
stom, O pograbi »mani-
festativni« revolti oziro-
ma »konkretni akciji« za
samoodločbo v Sloven-
skem primorju in o pri-
morskem »narodnost-
nem boljševizmu«, Pri-
morje (Trst) na vrhuncu

revolucionarnega vala in
hkrati fašističnega divja-
nja poleti-jeseni 1920; a)
O poti do splošne stavke
v Primorju septembra
1920 in o njeni oceni, b) O
bojih po splošni stavki in
o oceni revolucionarnega
koncepta, ter poglavje O
različnih socialističnih
stališčih po aneksiji in ob
razkolu italijanske socia-
listične stranke.

Dušan Kermauner je v
knjigi Temeljni problemi
primorske politične zgo-
dovine odprl vrsto novih
vprašanj ali pokazal na
drugačno gledanje na ne-
katere zgodovinske do-
godke, pravilnost njego-
vih trditev pa bo lahko
ocenil le širši krog zgodo-
vinarjev.

M. V.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

Meštrović v Velenju

Pod pokroviteljstvom skupščine občine Vele-
nje so minuli petek v Kulturnem centru v Vele-
nju odprli razstavo kiparskih del Ivana Meštro-
vića. Razstava bo odprta do 20. novembra vsak
dan od 9. do 18. ure, ob sobotah in nedeljah pa
od 9. do 13. ure.

Na velenjskem gradu pa so odprli stalno raz-
stavo slovenske likovne umetnosti od impresio-
nizma do danes ter razstavnici kotichek akadem-
skega slikarja Lojzeta Perka.

Na fotografiji: I. Meštrović, Moja mati, bron,
1909

Oktobrski kulturni utrip v Trbovljah

Leta 1976 je bil v Trbovljah ustanovljen Mla-
dinski pevski zbor, ki ima danes že sto dva
pevca. Vse od ustanovitve se je pod vodstvom
Ide Virt marljivo pripravljala na prvi celovečerni
koncert, s katerim se bo predstavil poslušalcem
11. in 12. oktobra.

V oktobru se bodo v Trbovljah začele tudi
abonmajske gledališke predstave. Organizirali
so dva abonmaja za osnovnošolce, enega za
srednješolce ter večerni abonma za odrasle.

Med kulturnimi dogajanji v Trbovljah naj
omenimo še kulturni program za občane, stare
nad sedemdeset let, ki bo 27. oktobra.

Nove plošče Partizanskega pevskega zbora

Partizanski pevski zbor iz Ljubljane je v sode-
lovanju z godbo milice pri tovarni gramofonskih
plošč Helidon izdal dve novi plošči. Prva ima
naslov »Solidarni bomo vedno« in z njo prikazu-
je narodnoosvobodilna gibanja v svetu ter njihove
pesmi, ki so po tematiki podobne našim.
Petinšestdeset aktivnih pevcev Partizanskega
pevskega zbora namreč poje pesmi v štirinajstih
tujih jezikih, med katerimi so tudi nekatere iz
sodobnih delavskih in odporniških gibanj.

Na drugi LP plošči, imenovani »Himne, sveča-
ne pesmi, žalostinke«, smo prvič v Sloveniji do-
bili posneto našo himno in Internacionalo. Na
plošči so posnete še tri nagrobnice ter več mno-
žičnih pesmi (Praznik republike Kajetana Kovi-
ča, Bratovska pesem Pavla Golie, Himna svobo-
di Mileta Klopčiča, Zdravica Franceta Prešerna
itd.). Ta plošča bo izredno pomembna za manjše
delovne organizacije in šole pri pripravljanju
proslav, kakor tudi za borčevska srečanja ter
krajne in občinske praznike. Kot izvelec ve-
like plošče je izšla manjša, na kateri sta posneti
samo Internacionala in naša himna.

Plod dolgoročnega in sistematičnega sode-
lovanja med Partizanskim pevskim zborom ter
Založbo Obzorja, njeno tovarno gramofonskih
plošč Helidon, bo tudi šestnajsta plošča PPZ, ki
jo pripravljajo ob 35-letnici zbora prihodnje leto.
Na njej bodo posnete pesmi slovenskih brigad
in divizij, kar bo spet predstavljalo enkratno
izbor.

M. V.

KE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE

Spomini iz taborišča v Stari Gradiški

Ko so me poleti 1943. leta ustaši pripeljali v taborišče Stara Gradiška, k sreči niso vedeli, da imajo v rokah ujetega partizana. Uspelo mi je namreč, da sem jih med zasliševanjem prepričal, da so me zaprli po običajni raciji zvečer po policijski uri.

Prihod v taborišče, kamor so nas prepeljali iz osijskih policijskih zaporov, je bil več kot grozljiv. Ustaški stražarji so nas iz zaporov uklenjene po dva in dva strpali v živinske vagone. Po večurni vožnji z vlakom smo se pripeljali v Staro Gradiško. Že pred vhodom v taborišče in v njem so bili nalepljeni kričeči grdi plakati, ki so opozarjali na boj fašistov proti komunizmu. Na več plakatih je pisalo, da bo v tem taborišču vsak obsojen na počasno, toda zaneslji-

mopomočjo pri prehranjevanju, z delom v taborišču in drugimi podrobnostmi. Hrana v taborišču, če je sploh tako lahko imenujemo, je bila mizerna. Za zajtrk prekuhana voda, v kateri si včasih našel par fižolovih lupin. Za kosilo smo dobivali nekoliko gostejšo juho, malo repe ali zelja, za večerjo pa smo imeli podobno prekuhana vodo, večsah pa koruzno čorbo. Kruha smo dobivali dnevno približno 10 dkg. Spečen je bil iz slabe koruzne moke z otrobi vred. Velikost kruhkov je bila kot srednje debelo jabolko. Na vsako številko oziroma taboriščnika so delili vsak dan eno četrtno takega kruha. To je bilo komaj za dva do tri male zalogaje.

Konec leta 1943 je uspelo štirim našim sotri-

pozabiti zverinskega početja ustaških krvolokov, ki so s tako nizkotnimi in okrutnimi metodami hoteli prekositi celo svoje delodajalce, nemške in italijanske fašiste. Njihov cilj je bil telesno in duševno zlomiti in uničiti človeka, ki je proti njemu. Vendar jim to ni uspelo, čeprav so poleg običajnega pobijanja, streljanja in klanja uporabljali tudi najrazličnejše metode zastravanja in groženj. Ob koncu leta 1943 so ob neki priložnosti sklicali vse taboriščnike na dvorišče. Tedaj so nam pokazali skupino ujetih partizanov s Kozare. Na dvorišče so ustaši prignali okrog deset mladih ujetih partizanov, ki so jih imeli že nekaj časa posebej zaprte v temnicah. Takrat se nam je prikazal žalosten prizor. Skupina partizanov s Kozare, vsi zvezani z verigami in vrvimi ter sestradani, so bili videti kot živi okostnjaki. S težavo so se premikali in se med seboj tovariško podpirali. Ko smo jih pogledali od blizu, smo lahko ugotovili, da so bili mladi in hrabri borci, ki niti v rokah ustaških zločincev niso klonili. Stali so ravno in ponosno, čeprav z okrvavljenimi glavami in rokami. Težko je bilo gledati naše borce za svobodo v takem obupnem stanju. Nemo in iskrene so se srečevale naše in njihove oči. Kri na starih ranah se je že strčila in posušila, iz novih pa je polzela v tankih curkih še sveža in svetlo rdeča...

Oči mučenih partizanov so bile vročične, vendar so nam zgovorno zatrjevale, da naš skupni boj ne bo zamen. Ob tovariški medsebojni pomoči so ti junaki, čeprav z največjo težavo, vendar dostojanstveno, počasi odkorakali mimo nas. Njihovi zadnji dnevi so se iztekali. V nas je ostalo nesluteno občudovanje teh prekaljenih borcev - ustaški veljaki pa so nam kričali: »Tako se bo zgodilo z vsemi, ki nasprotujejo Nezavisni državi Hrvatski in velikemu rajhu, Paveliću in Hitlerju.«

Čim bolj so mučitelji besneli nad nami, tem bolj se je utrdila zavest, da bomo vzdržali in ostali zvesti idejam pravičnega boja za svobodo. Nezadržno smo nadaljevali boj na položajih, pa tudi v samih taboriščih.

Jernej Borovnik

Makedonski borci pred osmim kongresom ZZB NOV Jugoslavije

Še ena priložnost več

Predsednik republiškega odbora ZZB NOV Makedonije FILIP BRAJKOVSKI

Prihodnji teden bo v Budvi osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije, ki bo dal še poseben družbenopolitični pomen zvezi borcev v boju za nove družbenopolitične in gospodarske odnose, ki jih je začrtala naša družba.

Ob nedavnem obisku na republiškem odboru ZZB NOV Makedonije, nam je predsednik tega odbora FILIP BRAJKOVSKI, na vprašanje, kaj meni o pomenu tega kongresa pri razvijanju revolucionarnih tradicij v prihodnje, tako odgovoril:

»Za borce NOB, kakor seveda tudi za borčevsko organizacijo je izrednega pomena pa tudi zgodovinski dolg mladim, da se revolucionarne tradicije ne pozabijo. Kongres je prav zato izrednega pomena in še ena priložnost več, da se kar najbolj jasno in določeno pove prava beseda. Pri tem pa se moramo zavedati, da po vojne mlade generacije, če je že beseda o nepretrganosti revolucije, imajo svoje tradicije. Brez take vloge sleherne mlade generacije bi namreč bilo skoraj nemogoče govoriti o tradicijah, da ne pride pri tem vprašanje njihova ustvarjalna vsebina. Osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije bo imel po mojem mišljenju, v letu številnih dogovorov vseh sil naše samoupravne družbe zelo pomembno in politično uglaseno dolgoročno vlogo pri kreipitvi vseh dejavnikov za vsestranski pristop k tej odgovorni nalogi. Že samo dejstvo, da negovanje revolucionarnih tradicij postaja naloga in dolžnost naše samoupravne držbe, veliko pomeni. In

to je tudi prav, kajti brez take zavzetosti in pripravljenosti mladih, da hočejo razumeti veličino našega boja, primerno sebi in času, ne bi bilo tudi revolucionarne povezanosti. Prepričan sem, da bo osmi kongres, prav v tej smeri, pri iskanju novih resnic in spoznanj o vrednosti naše revolucije, v vseh etapah našega družbenega in gospodarskega razvoja, storil še pomembnejši korak naprej.

»Med sedmim in osmim kongresom ZZB NOV Jugoslavije so bila nedvomno prisotna prizadevanja, ne samo borčevske organizacije, temveč tudi drugih družbenopolitičnih dejavnikov, v trajno zaščito in uresničevanje pravic vseh udeležencev NOB. Kako torej zasigurati realno vrednost dohodkov vseh borcev, z ozirom na veljavne predpise in da gredo tudi osebnih dohodki borcev v korak s povečanjem življenjskih stroškov. S spremembo in dopolnitvijo zakona o osnovnih pravicah pokojninskega in invalidskega zavarovanja, zagotovljena pokojninska osnova za borce NOV pred 9. 9. 1943 leta in vse kar še sodi sem, je nedvomno velikega pomena, saj imamo v naši republiki kar 62 odstotkov vseh upokojenih borcev, ki so odšli v NOB pred 9. 9. 1943 leta«, je še posebej poudaril sekretar republiškega odbora ZZB NOV Makedonije ILIJA BELIČANEC, ko je ocenjeval delo in prizadevanja zaščite borcev in invalidov med sedmim in osmim kongresom ZZB NOV Jugoslavije in nadaljeval:

»S spremembo zakona o vojnih invalidih so dosežene bistvene spremembe in izboljšanja pri zdravstveni zaščiti za vse nosilce »Partizanske spomenice 1941«, španske borce in narodne heroje, ki lahko koristijo delo patronažnih služb, pomoč pri domači negi, koriščenje širših možnosti termalnega in klimatskega zdravljenja, občasnih sistematskih pregledov itd.

V teh okvirih smo pri nas v Makedoniji še bolj odločno zastavili vprašanje reševanja statusa in obravnavanja udeležencev v narodnoosvobodilnem gibanju Grčije (ELAS) in uspeli, da so ti borci dobili enake pravice kot vsi ostali udeleženci NOB.

Sekretar republiškega odbora ZZB NOV Makedonije ILIJA BELIČANEC

Med dvema kongresoma smo posvetili še posebno mero pozornosti reševanju stanovanjskih težav borcev. Po sedanjih podatkih, ki jih imamo na voljo, smo z enotno in načrtovano politiko reševanja stanovanjskih težav borcev uspeli rešiti okoli 4500 stanovanjskih vprašanj. Toda s tem še nismo rešili stanovanjskega vprašanja in prav na tem področju čaka nas in samoupravne interesne skupnosti za stanovanja še veliko dela.

Med sedmim in osmim kongresom se je pri nas v Makedoniji razširil tudi krog koristnikov posebnih pravic, seveda na temelju zaščite udeležencev NOB, vojnih invalidov in družin padlih borcev.

Tudi zakon o dohodkih in davkih občanov predvideva v prihodnje nekatere olajšave v obrtništvu, gostinstvu, transportu itd. Tako bodo oproščeni plačila polovice davščin vsi udeleženci NOB od 1941. leta, seveda, če se ukvarjajo s tovrstno obrtjo, medtem ko bo veljala 40-odstotna olajšava plačila davka za udeležence NOB od 1942 leta, 30 odstotkov olajšav bodo priznali udeležencem NOB od 1943 leta in 20 odstotkov olajšav za borce pred 9. 9. 1943.

Naj povem še to, da smo načrtovali in uresničili tudi naša prizadevanja pri ublažitvi obstoječih predpisov za dodeljevanje stanovanj. Zdaj imajo namreč pravico do stanovanja tudi borci, ki so odšli v enote NOV ali začeli delati na terenu po 9. 9. 1943. leta.

Tone Urbas

vo smrt zato, ker nasprotuje novemu redu Pavelića in Hitlerja. To je bila za vsakega novince v taborišču prva in težka psihična grožnja ter preizkušnja, ki je imela namen vsakega čimprej zlomiti. V taborišču smo se takoj spoznali s starejšimi taboriščniki, ki so nas seznanili s hišnim redom. Posebej so nas opozorili na mnoge nevarnosti, ki nas čakajo. Povedali so nam, da se moramo najbolj varovati pred poveljnikom taborišča, ki večkrat brez vsakega vzroka strelja s pištolo taboriščnike, ki jih sreča. Zato je potrebna največja previdnost in je najbolj varno, da se z njim nikoli ne srečaš. Seznanili so nas še s sa-

nom pobegniti iz taborišča. Uprava taborišča je takoj sklicala vse v zbor in vsem taboriščnikom zagrozila, da bodo za vsakega, ki bi se skušal pobegniti, ustrelili deset taboriščnikov. Takoj pa so nam za skupno kazen ukinili ves dnevni obrok kruha tri mesece. To nas niti ni preveč prizadelo, ker smo kruha tako ali tako dobivali zelo malo. Čeprav je bila največja želja taboriščnikov, ki smo obupno stradali, da bi se še vsaj enkrat v življenju do sitega najedli, smo tudi to kazen prestali. Ta vsakdanja, neizmerna želja po hrani se je odražala na vseh upadlih in izžetih obrazih taboriščnikov.

Nikoli ne bomo mogli

Sedemintrideset let je od tistega enajstega oktobra 1941. leta, ki je za makedonski narod zaznamoval začetek novega revolucionarnega in ustvarjalnega obdobja. In res, vsa leta, ki so sledila temu oktobru v 1941. letu, so bila bogata za nova spoznanja, za večje delovne dosežke...

Enajsti oktober je zagotovo najsvetlejši dan zapisan z zlatimi črkami v zgodovini nove Makedonije. Prvi streli iz pušk makedonskih partizanov v Prilepu in Kumanovem, so odločno pokazali na oborožen odpor makedonskega naroda in odločnost, da se bodo borili proti italijanskim, nemškim in bolgarskim zavojevalcem vse do končne osvoboditve. Sprejeli so poziv komunistične partije Jugoslavije in tovariša Tita na oborožen boj za nacionalno in socialno svobodo.

Brez težav ni šlo

»Vstaja je zajela celo Makedonijo, kajti borci so imeli dovolj moči in zavesti, da se z vsemi silami upro dobro oboroženemu sovražniku, čeprav,« kot je v nedavnem pogovoru še posebej poudaril predsednik republiškega odbora ZZB NOV Makedonije FILIP BRAJKOVSKI, »je kontrarevolucionarno delo sekretarja pokrajinskega komiteja komunistične partije Jugoslavije za Makedonijo Šarla Šatorova v marsičem zavrla začetno delo.

Oborožen upor se je v Makedoniji širil iz dneva v dan. Prvim partizanskim enotam v oktobru, novembru in decembru 1941. leta, je v 1942. letu sledilo že 23 partizanskih odredov, medtem ko so oborožene enote v Makedoniji v 1944. letu že štejele tri korpuse, sedem divizij, 38 brigad, tri samostojne bataljone in 18 odredov, ki so nedvomno predstavljali močan dejavnik in nedeljiv del narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije!«

Socialistična republika Makedonija slavi svoj praznik

Sedemintrideset makedonskih jeseni

Potem ko so si Makedonci prvič v svoji zgodovini priborili nacionalno svobodo, so se delovni ljudje Makedonije, na čelu z borci, vključili v prve vrste pri obnovi in izgradnji domovine, ter tako nadaljevali zmagoslavno pot socialistične revolucije.

Neizčrpna bogastva

V letih po vojni je SR Makedonija dosegla na svoji poti razvoja tudi visoko stopnjo političnega, gospodarskega in kulturnega razvoja in dosegla pomembne uspehe v družbenem življenju. Nedavni obisk predsednika Tita v Makedoniji in pogovor z najvišjimi republiškimi dejavniki je to samo še potrdil.

Čeprav se Makedonci srečujejo v svojem povojnem razvoju s številnimi težavami, ki pestijo domala našo sleherno republiko, so ponekod dosegli zavidanja vredne uspehe.

Skopje, Prilep, Bitola, Titov Veles, Štip, Kumanovo... in številne vasi okoli teh središč dobivajo novo podobo. Dosedanji razvoj gospodarstva, ki se izrazito opira na razvoj materialne podlage za razvoj gospodarstva in družbenih dejavnosti.

V letošnjem šolskem letu je v osnovnih šolah v Makedoniji vpisanih okoli 280.000 učencev, v sred-

Mladost na mostu preko Vardarja

njih z usmerjenim izobraževanjem 85.000, medtem ko študira na višjih in visokih šolah več kot 35.000 študentov. To so nedvomno neizčrpna bogastva nekega naroda, naroda ki je v svoji zgodovini krvavel in trpel, čim je hotel dvigniti glavo iznad vpreženega jarma.

Kmetijstvo je SR Makedoniji še vedno poglavitni vir dohodka. In tudi na tem področju so še vedno neizkoriščeni številni viri naravnega bogastva. Kdo ne pozna Resenskih sadovnjakov, vinogradov tam okoli Kavadarcev, žitnih, riževih in tobačnih polj na Ovčem polju, toplih gred v katerih zorijo paradižniki tam okoli Bitole...

Sušna makedonska polja potrebujejo veliko vode. Namakalni sistemi

uspešno kljubujejo suši. Z dograditvijo vodnega sistema so v SR Makedoniji do sedaj omogočili namakanje na okoli 120.000 hektarjev najbolj rodovitnih polj od skupno 655.000 hektarjev obdelovalnih površin. Makedonija sodi med naše največje pridelovalce sadja in zelenjave. Sleherno leto se iz te republike izvozi okoli polovico pridelanega tobaka, na rižnih poljih pa pridelajo okoli 40 odstotkov skupnih potreb riža za našo državo...

Zaposlenost tudi narašča

Družbeni proizvod, kot merilo napredka, se bo tako kot lani tudi letos povečal za okoli sedem od-

stotkov. Stopnja rasti pa bi bila zagotovo še višja, če ne bi neugodne vremenske razmere pobrale večino pridelka.

V zadnjih treh letih je v SR Makedoniji našlo zaposlitev okoli 50.000 novih delavcev. Zdaj ta armada šteje že več kot 380.000 zaposlenih kar je petina vsega prebivalstva Makedonije in kar dva odstotka več kot pred tremi leti.

Industrija bo tudi v prihodnje temeljni nosilec zviševanja ravni družbenega razvoja Makedonije. Prav zato bodo še večjo skrb v prihodnje posvetili zaposlovanju, posebno še tiste delovne sile, ki je na začasnem delu v tujini. Do sedaj se je namreč že vrnilo iz tujine domov v Makedonijo in našlo zaposlitev okoli 25.000 zdomcev, medtem ko jih je po sedanjih ocenah še vedno na delu v tujini okoli 33.000.

Koristno uporabiti bogate revolucionarne izkušnje

Republiški odbor ZZB NOV Makedonije s svojimi številnimi člani, združenimi v občinske in krajevne organizacije ZB, je vedno sredi gospodarskih, družbenih in političnih dogajanj v republiki in si nenehno prizadeva, da bi sklepi sprejeti na naših partijskih kongre-

sih, načela ustave in delegatskega sistema ter zakona o združenem delu kar najbolje zaživel med delovnimi ljudmi in tako prispevali svoj delež h krepitvi naše socialistične skupnosti.

Jugoslavija si nenehno in dosledno prizadeva za dobre prijateljske odnose med sosednjimi državami. Na tej poti dosegamo vedno nove uspehe in priznanja. Pa vendar sosednja Bolgarija nikakor noče slišati o spoštovanju nacionalnih pravic Makedoncev v njihovi državi, ki naj bi kot živa vez krepila medsebojne odnose, kajti kot pravi predsednik republiškega odbora ZZB NOV Makedonije Filip Brajkovski, jalovo je delo ponarejati našo sedanjost, s katero zastrupljajo bolgarsko mladino in jo vzgajajo in izobražujejo z lažmi. Makedonija živi v bratski skupnosti vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti za kar je bilo žrtvovanih preveč življenj, da mi in generacije, ki prihajajo za nami, ne bi znale ceniti tisto kar imamo in da ne bi znali to kar imamo tudi obraniti. Dobro se zavedamo, da je bilo potrebno za to našo Makedonijo, da bi postala tisto kar danes je, veliko truda, požrtvovalnosti, samoodrekanja, ljubezni in tudi bratske pomoči vseh jugoslovanskih narodov.

★

Makedonija danes praznuje. Zdi se kot da bi tisti prvi streli partizanskih pušk v Kumanovem in Prilepu natančno pred 37. leti zasejali ne samo seme upora, temveč tudi seme, ki je padlo na plodna tla pri razvoju gospodarstva, kulture, medsebojnih prijateljskih odnosov z narodi in narodnostmi Jugoslavije in sosednjih držav. Naj to seme zraste v veliko drevo in to drevo naj zopet rodi tisočeren sad! Za to si Makedonci nadvse prizadevajo. Dosedanji uspehi to tudi dokazujejo.

Tone Urbas

Veliko parkov in zelenic je posebnost sodobnega Skopja

Staro se hitro umika novemu

Za tiste, ki poznajo Lerchovo delovanje na Primorskem in v Trstu od septembra 1943 do konca vojne, še prej pa na Poljskem, je povsem odveč zastavljati vprašanje o njegovi krivdi in odgovornosti za množične zločine v tako imenovani operativni coni »Jadransko primorje«. Tistim, ki o njegovi preteklosti niso poučeni, pa vsaj malo odgrnimo tančico tajinstvenosti.

Kdo je bil esesovski major Ernst Lerch?

Je esesovski major Lerch odgovoren za množične zločine?

Ne more biti nobenega dvoma, da gre v Lerchovem primeru za enega izmed najpomembnejših in najbolj premetenih avstrijskih nacistov, ki še živijo in delajo na Koroškem. Lerch vsekakor sodi med tiste nacistične zločince, ki se jim je zaradi nevidne zaščite vplivnih krogov iz do sedaj še nikoli dokončno pojasnjenih razlogov vedno osrečilo izogniti se odgovornosti za storjene krutne zločine.

Da bi laže in jasneje, edvsem pa bolj prepričljivo opredelili Lerchovo odgovornost za zločine, storjene v letih 1943–1945 v Brkinih, Lipi, Čičariji, in v drugod, povzemimo nekaj ugotovitev iz razkave slovenskega zgozvinarja dr. Toneta Ferencja o organizaciji in delovanju nemške policije v operativni coni »Jadransko primorje« 1943–45, pravljene za pripravo truge sodne obravnave proti nacističnim vojnim zločincem v Trstu in objavljeni v reviji Borec št. 11. in 12/76. ter 1. in 2/77.

Lerch je kot star nacist in Globocnikov sodelavec že pred priključitvijo Avstrije k Nemčiji (Anschlussom) 1938. leta organiziral in vodil nacistično »varnostno službo« na Koroškem, od koder je »razširila« delovanje v sosednje države. Potem je sodeloval z Globocnikom, ko je bil le-ta po nacistični zasedbi Avstrije gaulajter na Dunaju. Ker pa je bil Globocnik novembra 1939 premeščen na Poljsko za vodjo SS in poveljnika policije v Lublinsko pokrajino, mu je kmalu potem tja sledil tudi Lerch.

V Globocnikovem štabu v Lublinu je Lerch opravljal številne pomembne dolžnosti, med njimi tudi vlogo Globocnikovega adjutanta in pomočnika načelnika njegovega štaba, hkrati pa je vodil lublinsko izpostavo za utrjevanje nemštva. Toda ko pišemo o lublinskem delovanju, ne smemo pozabiti, da je Himmler zaupal Globocniku vodstvo takomenovane »akcije Reinhard«, tj. grozovitega pokola, v katerem je ta s svojimi sodelavci iz posebnega Wirtshovega odreda »Einsatzkommando Reinhard« pobil v taboriščih Treblinka, Belzec, Sobibor in Majdanek okoli 2,5 milijona Židov in drugih anti-

nacistov. In Lerch ni imel pri tem nepomembne vloge.

Ko je bil Globocnik septembra 1943 premeščen v Trst, je zahteval od esesovskega poveljstva, naj mu dodelijo izmed esesovskih oficirjev in podoficirjev najbolj zveste in vdane sodelavce tudi na novo dolžnost. Izmed vseh teh (po številu 22) je postavil v zahtevi Lercha na prvo mesto, celo pred vodjo akcijskega oddelka Reinhard Christina Wirtha in Georga Michalsena, enega izmed najuspešnejših v uničevanju Židovskih getov na Poljskem.

In res, Lerch se ni izneveril Globocnikovemu zaupanju. V Trstu je postal njegova desna roka, saj ga je le-ta imenoval za svojega osebnega pooblaščenca ali nekakšnega načelnika in vodjo personalnega oddelka v njegovem štabu. V začetku 1944. leta pa mu je, kot bomo pozneje še videli, zaupal še opravljanje dolžnosti vodje SS in poveljnika policije v reški pokrajini (provinciji), nato ga je 26. junija 1944 imenoval za komandanta SS in policije za posebno uporabo in ga čedalje pogosteje pooblašča, da vodi tudi pomembnejše protipartizanske akcije in opravlja druge dolžnosti. Pri tem imenovanju je določil, da Lerch izvaja svojo akcijo povsod, kjer začasno nastanejo luknje ali izpadi. Hkrati je napovedal, da ga bo, ko bo potrebno, posebej pooblastil, da bo sodeloval s komandanti SS in policije ter jim pomagal z nasveti in drugače. Tem pa je naročil, da morajo Lerchu omogočiti vpogled v vso dejavnost SS in policije.

Zakaj je Lerch odgovoren za zločine v Lipi, Brkinih...?

Če upoštevamo strogi hierarhični red v nemški vojski in policiji in vse našete Lerchove dolžnosti, zlasti pa dejstvo, da je opravljal dolžnost vodje SS in poveljnika policije v reški pokrajini v času, ko so bili tam storjeni najhujši zločini (od februarja do junija 1944) in da je vodil sam neposredno nekatere protipartizanske akcije, tedaj ne more biti nobenega dvoma, da je odgovoren in soodgovoren za najbolj brezobzirna

množična pobijanja civilnega prebivalstva, zlasti pa otrok in starcev v Lipi in Brkinih.

V nemški vojski in policiji se zaradi načina poveljevanja in hierarhičnega reda skoraj ni moglo zgoditi, da bi se pri izvajanju tako pomembnih nalog, kot je bilo vodenje boja proti narodnoosvobodilnem gibanju ali »uničevanje partizanov in njihovih podpornikov«, obšlo poveljnika policije in vodje SS v prizadetih pokrajinah, kajti ti so bili, kot tudi piše dr. Ferenc po Globocnikovih navodilih iz konca aprila 1944 »odgovorni vodje in komandanti vseh sil SS in policije na svojih območjih«. Samo po sebi je razumljivo, da so bili tudi dolžni izvrševati vsa Globocnikova povelja in povelja njegovih najodgovornejših sodelavcev in voditi boje proti partizanom. Prav zato so, če je bilo s takimi povelji zaukazano in storjeno zločinsko dejanje, tudi soodgovorni.

Sicer pa pustimo za sedaj ob strani poveljniški red, pooblastila in druge formalnosti in si oglejmo konkretna zgodovinska dejstva, torej materialno stran krutih množičnih zločinov nacistov in fašistov v Lipi in Brkinih, za katere je Lerch nedvomno odgovoren:

1. Tridesetega aprila 1944 so nemški esesovci, italijanski fašisti in pripadniki nemške vojske v popoldanskih urah obkolili vas Lipo ob slovensko-hrvaški meji blizu Rupe ob cesti Reka-Trst, jo požgali in v njej pobili 263 ljudi – večino so živih sežgali v hiši Katice Jaksetič na koncu vasi. Med pobitimi je bilo tudi pet otrok manj kot leto starih. V naslednjih dneh (4. in 5. maja) so Nemci požgali še nekatere vasi v Podgori pri Il. Bistrici (Podgraje, Kuteževo idr.) in pobili ter odgnali z ofenzivnega območja v koncentracijska taborišča več kot 2000 ljudi.

2. Osemnajstega maja 1944 so nemški esesovski in vojaški oddelki skupaj z italijanskimi fašisti požgali brkinske vasi Gabrk, Huje, Podbeže, Pregarje, Tominje in Zajelšje ter v njih pobili (tudi tam večino žive sežgali) 69 ljudi. Med temi je bilo šest otrok starih od 4–16 let in 11 ljudi starih nad 70 let – 5 celo starejših kot 80 let.

Iz nemških dokumentov (Vojni dnevnik armadne skupine von Zangen, katerega izvornik hranijo v nacionalnem arhivu v Washingtonu, pri nas so v VZ1 v Beogradu o tem mikrofilmski posnetki – serija F-312, navitek 1639, posnetek 000302, in film št. 1640 s posnetki 000984, 001002 in 001003) je glede odgovornosti za zločine v Lipi in Podgori razvidno, da je višji vodja SS Globocnik vodil od 26. aprila do 6. maja 1944 ofenzivno akcijo »Braunschweig« proti partizanom na reškem območju. V njej pa so sodelovali poleg nekaterih enot 188. in 278. nemške divizije še naslednje esesovske in fašistične enote:

1. bataljon SS policijskega polka »Bazen«, ki je imel sedež v Opatiji,
3. bataljon 15. SS policijskega polka s sedežem v Trstu,
3. SS bataljon Kraških lovcev s sedežem v Gradiški,
- Policijska četa za posebno uporabo »alpenland« iz Pazina,
- Akcijska skupina (odred) varnostne policije neugotovljene moči in
- 150 italijanskih fašistov.

Skupno je v akciji sodelovalo okoli 5500 mož v premičnih enotah in vse posadke iz postojank na ofenzivnem območju.

Štab armadne skupine von Zangen je po končani akciji dvakrat poročal. Prvič (13. maja 1944) je navedel, da je bilo do 6. maja pobitih 250 in zaprtih 770 »banditov«. V drugem poročilu, ki je verjetnejše in ki akcijo podaljšuje do 13. maja, pa omenja, da je bilo 747 mrtvih in 774 ujetih, ter 1085 zaprtih sovražnikov, 8 partizanov pa da je prebežalo; medtem ko je lastne izgube obakrat ocenil na 11 mrtvih in 24 ranjenih. Iz obeh poročil je razvidno, da njegovi avtorji niso ločevali med pobitimi in ujetimi partizani in prebivalci, ker so šteli vse za sovražnike nacizma in se borili proti vsem enako – jih brezobzirno uničevali.

Maščevalnega pokola v Brkinih 18. maja 1944 ne navaja kot vojaške akcije nobeno izmed do sedaj znanih in piscu dostopnih nemških poročil. Čeprav je ohranjeno 15 – dnevno obveščevalno poročilo že omenjene armadne skupine von Zangen za obdobje od 11. do 25. maja 1944, te akcije ne

omenja. Toda, prav iz tega negativnega dejstva bi mogli ob upoštevanju sodelovanja esesovskih enot iz Trsta – Rižarne – in logike, uporabljene v pisanju podobnih poročil in brezobzirne krutosti utemeljeno sklepati, da je tudi ta pokol vodil ali Globocnikov štab za boj proti partizanom ali pa Lerch osebno, kar bo najbolj verjetno, saj so bili zločini storjeni v reški pokrajini, v kateri je bil tedaj Lerch teritorialno pristojni in s tem odgovorni vodja SS in poveljnik policije, povrh vsega pa še Globocnikov osebni zastopnik v vsej operacijski coni.

Za Lerchovo odgovornost je v tej vzročni zvezi tako v akciji Braunschweig kot v pokolu v Brkinih – odločilnega pomena prav dejstvo, da so bili ti okrutni množični zločini, storjeni na območju reške pokrajine, torej v vaseh optičke (Lipa), ilirsko bistriške (Tominje, Podgraje, Kuteževo, Fabci idr.) in podgrajske občine (Gabrk, Huje, Podbeže, Pregarje in Zajelšje), ki so vse spadale po italijanski upravni razdelitvi, ki je Nemci niso spreminjali, v reško pokrajino (provincijo), ki je segala ob cesti Reka-Trst celo do Kozine.

Lerch vodi akcijo »Prien« v severni Istri

Doktor Tone Ferenc sicer ugotavlja, da je Lerch z Globocnikovim pooblastilom vodil mnoge protipartizanske akcije, vendar bo zadostovalo za njegovo odgovornost, da v tem sestavku navedemo le še akcijo »Prien«, ki jo je Lerch, kot povzemamo iz njegovega poročila vodil od 8. do 11. avgusta na območju severne Istre med rekama Rižano in Mirno na slovenskem in hrvaškem ozemlju.

V akciji so pod Lerchovim poveljstvom sodelovale predvsem enote nemške 188. rezervne divizije gorskih lovcev, nemški letalci iz 8. in 200. bataljona za posebno uporabo v Poreču, istrski italijanski fašisti idr. V njej je bilo pobitih, kot je sam Lerch poročal 12. avgusta 1944 (Zbornik dok. in podatkov o NOB jugoslov. narodov knjiga VI, del 15, dokument št. 167 in 168) 19 ljudi. Izmed teh je le za nekatere dokaza-

no, da so bili partizani. Za večino žrtev pa je nesporno ugotovljeno, da niso bili partizani.

Tako so nemški vojaki iz 2. čete 1. bataljona 137. polka pod Lerchovim poveljstvom in po njegovih navodilih v noči na 8. avgust vdrl v mlin Antona Bucaja na Mostiščju pri Rižani in ga prisilili, čeprav je bil starejši kot 60 let, da jim je nosil strelivo. Naslednji dan pa so ga ubili pri Hrvajih. Isti dan zjutraj so nemški vojaki v vasi Vrnjaki ubili 4 domačine, ker so menda poskušali pobegniti. Potem so v hrvaški vasi Kuberton prišli dva sumljiva moška in ju osumili za »partizana«. In ker nista hotela kljub pretnjam in pretepanjem ničesar izdati, so ju ustrelili.

Torej; Lerchovo »bojevanje« proti partizanom je spremljalo trpinčenje in pobijanje nedolžnih ljudi, požiganje njihovih domov ter ropanje njihove imovine. Lerch je v nasprotju s pravili mednarodnega vojnega prava ravnal s prebivalci kot z brezpravnimi sovražniki in štel vse pobite za partizane.

Zavoljo formalno-pravnih razlogov, povezanih z iskanjem morebitnih olajševalnih ali obtežilnih okoliščin, je treba glede teh zločinov še ugotoviti, da požigov vasi in pokolov civilnih prebivalcev niso narekovale nobene vojne potrebe in tudi ne nikakršne vojaške nujnosti nemških okupacijskih sil, saj slovenske in hrvaške partizanske enote niso branile nobenega izmed uničenih naselij. To pa pomeni, da ni v nobeni vasi, v neposrednem boju, padel kakšen nemški vojak in ne prebivalec in tudi ni bila zaradi bojne uničena nobena hiša, pač pa so esesovci, fašisti in nemški vojaki po morebitnem boju na dohodu k vasi namerno požgali vasi in načrtno, na najokrutnejše načine, z zapiranjem ljudi v svinjake, prestreljevanjem nog žrtvam z brzostrelkami, polivanjem z bencinom in sežiganjem živih žrtev. Tako je npr. 18. maja 1944 goreč kot živa plamenica zbežal iz gorečeh lope v Podbežah 30-letni Rudolf Mavrič. Esesovci pa so v sadističnem krohotu za zabavo še streljali vanj, čeprav mu ni bilo rešitve in je dve uri pozneje umrl v najstrašnejših bolečinah.

Razumljivo je, da smo v tem sestavku lahko navedli le nekatere Lerchove brezobzirne krute množične zločine, storjene na ozemlju sedanje SFR Jugoslavije. Vendar že ti več kot opravičujejo neodložljivo zahtevo, da pristojni organi našega pramosodja uvedejo preiskavo zoper še živečega avstrijskega nacističnega zločinca Ernesta Lercha in če bo ta potrdila njegovo odgovornost za tu opisane zločine, zahtevajo tudi njegovo izročitev ter ga obsodijo njegovi krivdi primerno.

Maks Zadnik

»Obračam se na Vas, spoštovani tovariš predsednik ker menim, da se mi je zgodila huda krivica, ki me je globoko prizadela kot človeka in člana Zveze borcev...« je v uvodu napisala Franciška Jerman iz Moravč. V nadaljevanju seznanja tovariša Tita, da izhaja iz revne družine, v kateri je bilo deset otrok. Na zadnjem porodu ja mati umrla in vsa skrb za družino je slo-nela na očetu, ki je bil pek. V Moravče so prišli še pred prvo svetovno vojno s Primorske. Oče je bil zaradi sodelovanja v naprednem delavskem gibanju v Trstu zaprt skupaj z revolucionarjem Ivanom Regentom. Najmlajšega brata Antona so Nemci zaprli že poleti 1941. leta, odpeljali v Begunje, mučili in 20. avgusta 1941. leta ustrelili v Lencevi drnci pri Begunjah kot prvega talca z Moravškega. Njegovo truplo so Nemci upepelili v krematoriju v Gradcu, po vojni pa so sorodniki dobili njegovo žaro s pepelom in je zdaj v zgodovinskem muzeju v Mariboru (ker je tako želela sestra Angela Fajdiga, ki živi v Mariboru).

Brat Renato Jerič-Ambrož je nosilec spomenice 1941. Pri partizanih sta bili tudi sestri Ana in Angelca.

»Moj mož je po navodilu Osvobodilne fronte pekel kruh, da smo lahko dobivali karte za moko in pomagali partizanom s hrano. Zbirala sva karte (za hrano) in denar za partizane...«

Tisti časi so bili za našo družino najhujši,« piše Franciška v pismu tovarišu Titu. »Nekateri ljudje so nas gledali postrani. Pljuvali so vame, češ da je brat Renato največ kriv za aretacije zaradi svojega političnega delovanja. Zmerjali so nas z berači, banditi in rokoverniki. Tudi kruh so mnogi prenehali kupovati pri nas rekoč, da smo sumljivi... Nekateri domačini so nas neprestano tožili Nemcem, da smo ena najbolj komunističnih družin na Moravškem. Večkrat sem se ilegalno srečala z bratom Renatom (Ambrožem), ki me je opogumljal...«

NISO ME ZLOMILI

V času, ko se je to dogajalo, je imela Franciška dva majhna otroka; Peter je bil star dve leti, hčerka Stanka pa le nekaj tednov. Kljub vsem tegobam sta z možem Stanetom nadaljevala z zbiranjem hrane, denarja, sanitarnega materiala in prepotrebni obvestil za partizane in ga preko Marije Bizilj pošiljala na Zgornjo Dobravo, kjer so blago prevzemali partizani.

Na orožniški postaji v Moravčah je bila za kuharico Angela, ki je Franciško redno obveščala, o

Potrebna nam je resnica

»Nisem navajena pisati, a so me razmere prisilile, da sem zaradi krivic in licemerstva nekaterih ljudi napisala pismo tovarišu Titu,« pravi Franciška Jerman iz Moravč.

čem se pogovarjajo orožniki, kdo zahaja tja in kakšne načrte kujejo. O vsem tem je obveščala partizane. Prišli so ji na sled – vsaj sumili so vanjo, da dela za partizane – in so jo orožniki in gestapovci nekaj časa zasliševali vsak dan in ji grozili, obenem pa nagovarjali, naj prepriča brata Renata, da se vrne iz hoste.

Družina Jerman je stanovala (in še stanuje) v isti stavbi kot je bila nemška orožniška postaja. Jermanovi v pritličju, orožniki zgoraj. Pa se je zgodilo tole:

Borci zasavskega bataljona so septembra 1942. leta prišli opoldne k Boštanjkovim v Češnjice pri Moravčah, ker so kot raztrganci zagrizeno delali za gestapo in vodili Nemce v hajke na partizane, le Ivanu je uspelo pobegniti. Mrtve raztrgance so položili na mrtvaški oder blizu orožniške postaje v Moravčah. Franciškin mož Stane je tistega dne slučajno dlje stal pred orožniško postajo (kot sem že omenil, je stanoval v pritličju iste stavbe)

in ogledoval ter govoril z mimoidočimi. Boštanjkov Ivan, ki se je pred partizani zatekel na orožniško postajo, je to opazil in Staneta Jermana ovadil, da v korist partizanov in OF opazuje, kdo gre kropit njegovega očeta in brata. Sodelavci OF so namreč molče bojkotirali takšne izraze sožalja in se niso udeleževali pogreb-ov izdajalcev, razen tistih, ki so to storili po posebnem navodilu OF.

Orožniki so Staneta poklicali v pisarno, kjer so ga več ur strahovito mučili in zasliševali, zakaj tako dolgo stoji pred hišo (sumili pa so ga spet največ zato, ker je bil Franciškin brat Ambrož partizan).

Franciška je bila tedaj nekje na vasi in ko se je vrnila, je dobila pred vrati stanovanja na tleh ležečega, do nezvesti izbičane-ga moža.

Dne 29. januarja 1943. leta so Nemci ob pol štiri jutraj potrkali na vrata stanovanja družine Jerman in jo odpeljali v zbirno taborišče v Goričane,

od tam pa čez teden dni v taborišče Fallenbach na Zgornje Bavarsko. Septembra 1944. leta je v taborišču rodila še sina Mirka, tako da je bila v taborišču s tremi majhnimi otroci: ona je bila stara 27, mož pa 33 let.

Kako je bilo, ko se je družina po vojni vrnila domov, zvemo iz že omenjenega pisma maršalu Titu:

»Na Moravškem smo ustanovili nove odbore OF, AFŽ in druge. Bila sem aktivna v različnih organizacijah in sekcijah, tudi v KPJ. Sedem let sem delala v OF (SZDL), pri AFŽ in ZB NOV. Počasi pa sem izgubila zaupanje v nekatere ljudi, saj sem opazila nepravilnosti. Na površje so prišli določeni ljudje, ki so med vojno in po njej delali nam borcem težave, kjer so le mogli.

Premožnim in tistim kmetom, ki so imeli vsega dovolj, je šlo vse gladko. Napredni ljudje, ki se nismo nikoli bali povedati, kdo smo, smo marsikje v Moravški dolini ostali v ozadju...«

Franciška Jerman je na sedmih straneh tovarišu Titu opisala razne nepravilnosti. Predvsem pa je potožila, da se pri nas (ne povsod in ne pri vseh ljudeh) večkrat sproži pravi plaz gorja nad človeka, ki si drzne na kakšnem sestanku javno povedati, kaj je prav in kaj ne, kdo pošteno dela in kdo je le kot veter karierist.

Ko sva se v njenem stanovanju v Moravčah pogovarjala o vsebini, o njenih težavah in vzrokih, da se je odločila napisati to pismo, za katerega sem zvedel od strokovne službe komisije za vloge in prošnje pri skupščini SR Slovenije, mi je preprosto kakršen je tudi njen značaj, dejala:

»Na raznih sestankih družbenopolitičnih organizacij od najvišjih forumov do vaških oziroma krajevnih slišimo: Občani, povejte, kje vas čevelj žuli. Povejte, kako in kaj naj delamo, da bo za nas vse boljše. Pa sem se dvignila na nekem sestanku in med drugim omenila, da je v neki pomembni komisiji v občini človek, ki je bil sicer star

partizan, toda v zadnjih dneh vojne so ga videli v družbi z domobranci. To nisem govorila zahrbtno, ampak kar njemu javno v obraz. Bil je tiho, najel je odvjetnika in me tožil. Tako sem se znašla na zatožni klopi. Sodišče je pregledalo njegovo vojaško knjižico, v kateri piše, da je bil ob koncu vojne malo ranjen in nato do svobode v partizanski bolnišnici. Sam pa je na sodišču priznal, da so ga ob koncu vojne ujeli domobranci in ga v posmeh (kot je izjavil) vodili po Moravškem. Poraja se vprašanje, kdo je dotičnemu napačno vpisal podatke v vojaško knjižico.

Zaprosila sem za priznanje dvojne delovne dobe za čas NOB. Predložila sem priče. Nekdo mi je v obraz zabrusil, zakaj nisem pobegnila iz taborišča. Očitek me je tako zbodel, da ga nikdar ne bom pozabila. Kako naj pobegnem s tremi otroci od katerih se je eden rodil v taborišču, najstarejši pa je bil star tri leta.

Kar stresla sem se od jeze, ko je nekdo na sodišču izjavil, da lahko sebi v prid pripelje za pričo nekdanjega belogardista, ki sedaj živi na Koroškem. Tovarišu Titu sem zapisala, da se čudim, da pri nas sodišče sploh dopušča takšne izjave.

No, nisem napisala vsega kar vem. Na primer šušlja se, da so pri nas posamezniki tudi nepravilnim podpisali aktivno delo za OF.

Povsod želimo, da bo celotno naše delovanje javno: Naj se ve, koliko ima osebni dohodek direktor in koliko snažilka, kako podjetje posluje, koliko denarja ima občinska skupščina in kako ga deli, kaj želimo graditi, koliko nas bo to stalo, kdo bo izvajalec del itn. Le ob razumljivi in točni informaciji se občani lahko izrekamo za ali proti kakšni akciji v domačem okolju ali tam, kjer delamo. Kako pa je s priznanjem dvojne delovne dobe?

To je menda misterij, budno varovan od rado-vednih oči v železni blagajni. Ali na občinskem odboru ZZB NOV danes vedo za vse, kdo je komu podpisal za delo med NOB? Vsak član ZZB NOV bi moral imeti pravico vprašati in zvedeti, kdo je temu ali onemu podpisal za dvojna leta in celo vsebino take izjave. Če je poštna, se podpisnik ne bo razburjal, če pa je dvomljiva, se bo te javnosti otepal.

Po dolgem »boju« so Franciški Jerman priznali dvojno delovno dobo od leta 1942 za delo med NOB. Vendar jo v srcu še vedno boli, da se je do tega morala dokopati z večletno borbo in končno s podporo tistih, ki so reševali njeno pritožbo, ko se je iz Beograda vrnila v Ljubljano.

Jože Vidic

Komentar naše bralke

Gremo v Trst...

Mene nekaj moti.

Zadnje čase smo bili priča ponovnemu oskrunjenju spomenikov v Bazovici, Padričah in Križu pri Trstu. O tem so obširno poročala vsa naša sredstva javnega obveščanja. Sledile so demonstracije, protestna zborovanja, zgražanja, obsojanja...

Vsak konec tedna pa je na cesti v Sezani taka gneča, da so kolone dolge več kilometrov in morajo potniki čakati tudi po več ur na prestop državne meje.

Po eni strani torej obsojamo tržaške iredentiste, t. j. podpisnike »tržaške liste«. Po drugi strani pa jim znosimo milijarde dinarjev, največkrat za ničvredno blago.

Vsi namreč dobro vemo, da je prav večina tržaških trgovcev podpisala »listo za Trst«, ki je uperjena proti osimskim sporazumom. Prav ti so tudi pobudniki raznih izgrediv in napadov na slovenske ustanove v Trstu, spomenike itd.

Prav tako pa tudi vsi dobro vemo, da od nepregledne kolone avtomobilov in avtobusov, ki gredo v Trst, velika večina potnikov ne gre na izlet, temveč nakupovat, ali po domače »švercat«.

Individualni avtomobilisti se pač sami odločajo kam bodo šli. Avtobusna podjetja iz raznih krajev Jugoslavije pa izgleda, da kar tekmujejo, katera bo odprla več rednih in izrednih prog v Trst oz. v TRIESTE. Kje je tu narodni ponos? Kje državljanska zavest?

Vprašala bi: »Koliko od vas, tisočev pohodnikov v Trst, vas je že obiskalo Rižarno, Bazovico...?« – Zanima me tudi, če je lastnik veletrgovine ARA v Trziču

(Monfalcone) res vreden, da ga ljubljanski radio tako vztrajno in vneto priporoča? Zdi se mi, da to reklamo lahko masno plačuje z denarjem, ki so mu ga tja znosili Jugoslovani. Pa ne samo ARA. Tudi reklame za druge tržaške trgovine v našem tisku in radiu me motijo. Prav bi bilo, da bi naše ljudi, če že hočejo kupovati v Italiji, usmerjali k zavednim slovenskim, pa tudi poštenim italijanskim trgovcem, kateri spoštujejo naš živelj in podpirajo prizadevanja za sožitje med našima deželama.

Živim na meji, a ne hodim nakupovat v Italijo, ker dobim prav vse kar potrebujem tudi pri nas. Ne mislim propagirati, da bi me posnemali. Ne! Maloobmejni promet je bil prav zato odprt, da se ga poslužujemo. Pa tudi sicer imamo tu najbolj odprto mejo. In tudi prav je, da se čimvečkrat srečamo z našimi rojaki, ki živijo onstran meje. Kdor kaj kupi za sebe in svojo družino v Italiji, naj le kupi, če se mu zdi lepše, boljše, ceneje. Moti pa me in obsojam organizatorje takih množičnih kvazi-izletov, ki so namenjeni v glavnem le tihotapljenju in prekupečevanju. Pa koliko denarja gre ob tem nezakonito iz države! Če koga slučajno zasačijo pa je krič in vik, kot zadnjič, ko se je neka potnica razpisala v »Nedeljskem dnevniku« in blatila carinike. Dobila pa je tudi popopran odgovor. Prav ji je!

Za prihodnji konec tedna (nedeljo 22. oktobra) vabim vse tiste, ki se navdušujete za Trst, a vam ni cilj le nakupovanje, da pridete tudi na borčevsko spominsko svečanost v Trzič (Monfalcone).

Cvetka Mrak

STRAŽNI VRH

Postavitev spomenika
padlim borcem NOB

Na rednem občnem zboru ZB Stražni vrh so 9. januarja 1977 sklenili, da bodo postavili spominsko obeležje padlim borcem NOB, ki so rojeni ali pa so pred vojno stalno živeli na območju te krajevnne skupnosti. Na krajevni konferenci ZB 15. aprila letos pa so sklenili, da bodo postavili dvoje spominskih obeležij in sicer na Stražnem vrhu pred bivšo šolo, drugo pa na Otovcu. Na spominskem obeležju na Stražnem vrhu naj bi bila zapisana imena padlih in umrlih iz vasi Bistrica, Doblička gora, Maverlen, Stražni vrh, Rožič vrh, Naklo in Tušev dol, na spominskem obeležju na Otovcu pa imena padlih iz vasi Rodine, Otovec, Sele, Talči verh, Dolenja Paka in Sajčji vrh. Za pripravo seznamov so bili zadolženi odbori ZB Otovec, Rožič vrh in Stražni vrh.

Ze v lanskem letu je bil na Stražnem vrhu izbran prostor za spomenik, pripravljen kamen in izdelan izdejni načrt. Dne 8. avgusta letos je bilo na sestanku odborov ZB Stražni vrh in Rožič vrh sklenjeno, da takoj začnejo z deli, da bo spomenik odkrit ob praznovanju krajevnega praznika 8. septembra. Predračun za material je znašal 22.000 dinarjev, vsa fizična dela pa naj bi opravili borci sami in mladina. Projekt je izdelal predsednik krajevnne konference ZB Lojze Gabrovec, ki je tudi vodil in organiziral vsa dela. Dela so začeli 9. septembra in pri njih je sodelovalo dvajset krajanov, ki so za postavitev spomenika opravili 476 delovnih ur, v kar pa niso všteta dela organizacije in projekta, ki ga je izdelal arhitekt Aleksander Leskovšek.

Spomenik na Stražnem vrhu, ki so ga odprli 10. septembra, predstavlja veliko moralno vrednoto za ta kraj, saj bo mlade generacije spominjal na padle borce v NOB.

LOJZE GABROVEC

MARIBOR

35-letnica bitke na
Jablanici

Med 2. in 10. novembrom letos bodo na Jablanici v Bosni in Hercegovini proslavili 35-letnico znane bitke za ranjence čez reko Neretvo. Proslave se bodo udeležili tovariši, ki so sodelovali v tej izjemni borbi. O pripravah, ki potekajo po vsej Sloveniji, vodi jih republiški odbor ZZB NOV Slovenije, so govorili na nedavni seji predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Maribor. Doslej se je prijavilo 22 tovarišev, medtem ko je na območju občine Maribor 24 udeležencev te bitke. Gre za borce, ki so se borili v tretji krajiški, prvi in drugi dalmatinski, četrti črnogorski, osmi banjiški, prvi in drugi proleterski in v šestnajsti brigadi. Te enote so sodelovale v proboju in pri reševanju več tisoč ranjencev v znani peti sovražnikovi ofenzivi čez reko Neretvo.

DRAGO MIKLAVEC

LJUBLJANA-ŠIŠKA

Na progi Beograd-Bar

Na željo občinskega odbora vojaških vojnih invalidov je Podjetje za turizem, transport in gostinstvo organiziralo še en uspel izlet preko Beograda v Črno goro. Izleta, ki se ga je udeležilo okrog 440 članov, je trajal od 21. do 24. septembra.

Med izletniki smo bili večinoma upokojenci, borci NOV, pa tudi invalidi ter nekaj spomeničarjev. Čeprav je bila glavna zanimivost izleta vožnja po novi železniški progi preko črnogorskih gora skozi 254 predorov in preko 234 mostov, je bil osnovni poudarek družbenopolitičnega značaja – obisk bratskih narodov našega Juga. Taka je bila tudi vsebina kratkega kulturnega programa v pozdrav izletnikom na ljubljanski železniški postaji pred odhodom.

Udeleženci, upam, da večina, smo bili prijetno presenečeni nad dobro organizacijo in prijaznostjo že prvo jutro na Topčiderju. Po železniških vozovih oštevilčeni avtobusi (osem po številu) so nas odpeljali skozi Beograd na Avalo. Sposobni in vljudni spremljevalci so pripovedovali o vseh najpomembnejših kulturnih, zgodovinskih in drugih značilnostih našega glavnega mesta. Navdušeni smo bili tudi na Avali. Ničkolikokrat vidimo na televiziji ta spomenik ob polaganju vencev, toda osebni ogled je pustil še globlji vtis.

Tudi črnogorsko primorje je nas presenetilo. Ne le gostoljubnost osebja v hotelih in restavracijah, kjer so skušali vedno ustreči in postreči »najsevernejšim bratom«, kot je dejal eden izmed šoferjev avtobusa, presenetil nas je tudi razvoj teh krajev.

Takih izletov s spoznavanjem drugih republik si še želimo, organizatorjem pa smo dolžni vse priznanje.

KAREL MAKUC

LENDAVA

Taktično orientacijska
vaja

Rezervni vojaški starešine občine Lendava so pred kratkim opravile taktično orientacijsko vajo 1978, ki je bila hkrati izpit za letošnji strokovni program. Tokrat je komisija za izvajanje strokovnega programa pripravila obetaven program. Ob tem še beseda, da se rezervni vojaški starešine vsako leto srečujejo v drugem kraju občine. To

pot je vaja potekala na območju osnovne organizacije RVS Črenšovci. Celotno organizacijo in izvedbo je prevzela tudi navedena osnovna organizacija, ki je svoje poslanstvo dobro opravila. TOV-1978 je trajala dva dni in se je udeležila velika večina rezervnih vojaških starešin, saj je bila udeležba več kot 80 odstotna. Vaja je poleg obveznega programa obsegala tudi dodatni občinski program.

Izvedeni so bili met bombe na cilj, topografska naloga, taktična naloga in kondicijsko streljanje.

Tekst in foto:
JOŽE ŽERDIN

JESENICE

Bataljon mladih
planincev

Bataljon »Jozeta Gregorčiča«, ki deluje v jeseniški občini, sestavljajo 4 čete. V četah so v glavnem člani planinskih društev na področju jeseniške občine. Komandant bataljona je Stojan Valodij, komisar pa Peter Prevc. Ta bataljon se redno udeležuje številnih pohodov ob spomin-

skih obeležij padlih v NOV in ponesrečenih v gorah. Ob pohodih položijo k obeležjem rože, opravijo pa tudi očiščevalne akcije za tistimi, ki se ne zavedajo dovolj prizadevanj za obvarovanje lepe in čiste okolice.

Prihod bataljona Jozeta Gregorčiča na prireditveni prostor v Završnici

B. B.

KOŠAKI

Skrb za utrjevanje
tradicij

Negovanje in utrjevanje tradicij NOB je pomembna naloga organizacij ZB. Tega se zavedamo tudi pri nas, zato izkoristimo vsako priložnost, da to nalogo izpolnujemo. Pri tem naj posebej omenim dobro sodelovanje s pionirskim odredom naše šole, izlete, ki jih organiziramo (junija je krajevna organizacija ZB Košaki organizirala izlet po poti Avnoja, kjer smo si ogledali Jasenovac, Kozaro, Mrakovico, Jajce, Drvar). Septembra smo organizirali ogled razstave Stajerska in Koroška v narodnoosvobodilnem boju ter tovariško srečanje pod Pohorjem.

MARICA ARSENJAK

NOVA GORICA

Srečanje prostovoljcev
ob 60-letnici

Zveza prostovoljcev borcev za severno mejo 1918–1919 iz primorskih občin Vladimir Gradnik je v svojem govoru občinske skupščine Nova Gorica pripravila zborovanje preživelih prostovoljcev, ki so se ga udeležili tudi predstavniki občinskih odborov te organizacije z Jesenic, Radovljice in Kranja.

Predsednik zveze prostovoljcev borcev za severno mejo primorskih občin Vladimir Gradnik je v svojem govoru poudaril velik prispevek prostovoljcev v času, ko novo rojena Jugoslavija še ni imela redne vojske in ko je bila velika nevarnost, da izgubimo Maribor in druge kraje. Med prostovoljci je bilo tudi okrog osemsto borcev s Primorske, največ (okrog petsto) v tržaškem bataljonu, okrog trideset pa je bilo oficirjev.

Zbrane je pozdravil tudi predsednik občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica, v avli občinske skupščine pa so odprli razstavo o teh bojih.

SREČKO ŠORLI

JESENICE:

Komisija za interniranje
uspešna pri gojenju
tradicij NOB

Komisija za interniranje pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice je zaradi oživiljanja tradicij NOB in počastitev spomina padlih ali drugače preminulih v boju proti okupatorju opravila letos več pomembnih akcij. Bila je organizator kulturnega programa za svečanost, ki je bila 3. julija ob srečanju internirancev na Ljubelju. Devetega in desetega septembra so organizirali izlet z ogledom taborišča v Renizzi in se udeležili slovesnosti ob kostnici v Sansepolcro. Tu je pokopano 493 Jugoslovancev taboriščnikov, partizanov in drugih, ki so umrli v pregnanstvu. Največ je med njimi Slovencev iz Ljubljane, Dolenjske, Notranjske in Bele krajine, ter Hrvatov iz Dalmacije.

Desetega septembra je odpeljal avtobus udeležence na proslavo v Gonars. Spotoma so si ogledali Rižarno v Trstu ter Doberdob. Med udeleženci je bilo tudi 20 mladincev, ki so potovali brezplačno, kar je bilo nagrada za njihovo prizadevanje, aktivno in uspešno delovanje v aktivih ZSMS.

Šestnajstega septembra se je svečanosti na Rabu udeležilo več kot sto prebivalcev jeseniške občine, ki so tja prispeli s tremi avtobusi. Poleg omenjenega so opravili več izletov, na katerih so si ogledali in obiskali kraje, kjer so bila zloglasna taborišča oziroma so se bili pomembni boji enot NOV in POS z okupatorji ter domačimi izdajalci. Tako so bili v Auschwitzu, na Petrovi gori, Kozari, v Jasenovcu, Jajcu, Drvarju, na Tjentištu in še drugod. Omenjena prizadevanja so vzgledna in je treba ob tem izreči vso pohvalo omenjeni komisiji, posebej pa še njeni predsednici Rezki Prešeren, ki za to daje vedno veliko vzpodbud.

B. B.

VELIKA POLANA

Priznanja OF

Prebivalci krajevnne skupnosti Velika Polana so pred kratkim praznovali 25. krajevni praznik v spomin na žrtve madžarskih fašistov konec septembra 1941 leta, ko so bile v Polani prve aretacije. Praznovanje je bilo hkrati povezano in združeno s 70-letnico rojstva pisatelja, revolucionarja, akademika Miška Kranjca in 40-letnico KP za Prekmurje, kjer so na ustanovni konferenci v Miškovi kleti v Lendavskih goricah med drugimi bili tudi: Mirko Bagar, Rudi Čacinovič, Aladar Ali Kardoš, Stefan Kovač, Miško Kranjec ter član CK KP Slovenije in politbiroja CK KPJ Edvard Kardelj.

Krajevna konferenca socialistične zveze se je lansko leto odločila, da bo ob krajevnem prazniku podeljevala priznanja OF. Lani so jih podelili osem, letos pa kar dvanajst in sicer: TOZD Konfekcija Velika Polana ob 30 letnici ustanovitve in za intenzivno vsestransko delo pri obnovi in razvoju vasi, gasilskemu društvu Velika Polana ob 55. letnici delovanja. Med drugimi so priznanje in značko OF prejeli naslednji vaščani, ki so pomagali pri obnovi vasi od gradnje vaškega doma, asfaltiranja ulic, ustanavljanja zadrug itd.: Jože Zapčič iz Velike Polane, Jože Žerdin iz Velike Polane, Jože Vuk iz Male Polane, Martin Žizek iz Velike Polane, Jože Jaklin iz Velike Polane, Ignac Kelenc iz Velike Polane. Med mlajšimi so priznanja prejeli: Janez Kranjec iz Velike Polane, Jože Vuk iz Male Polane, Ivan Denša iz Brezovice in Ignac Kotnjek iz Velike Polane.

JOŽE ŽERDIN

PODNART

Partizansko srečanje v Podnartu

V soboto, 23. septembra so se v domu kulture v Podnartu že petič srečali partizani in aktivisti, ki so pred vojno ali med njo živeli na območju krajevne skupnosti Podnart, z borci, ki še sedaj živijo v Podnartu ali okolici.

Krajevni odbor ZB Podnart je za uvod pripravil kulturni program, v katerem so sodelovali moški pevski zbor iz Podnarta, pionirji pionirskega odreda Alojz Rakovec ter dramska skupina KUD Svoboda iz Podnarta. Udeležence srečanja je pozdravil Henrik Drol-Živo, ki je spomnil na dogodke julija 1941, ko so se na Vodica pod Malim Gregorjcem zbrali predstavniki okrožnih vojnorevolucionarnih komitejev in partizanskih organizacij na Gorenjskem pod vodstvom komunista in organizatorja OF Staneta Zagarja ter sprejeli zgodovinske sklepe o začetku oboroženega boja. V nadaljevanju svojega govora je opisal tudi vse pomembnejše dogodke na območju krajevne skupnosti Podnart med NOB ter opozoril na hiter napredek po vojni.

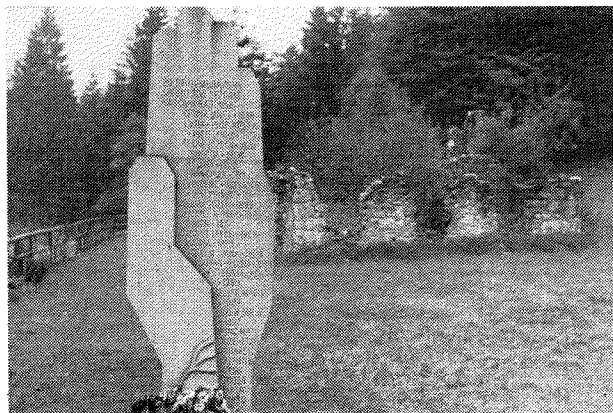
Vsi udeleženci srečanja so prejeli posebne spominske značke.

CIRIL ROZMAN

RADOVNA

V spomin na žive sežgane vaščane

Dvajsetega septembra je minilo štiriintrideset let, od kar so gestapovci in fašistični okupatorji v Srednji Radovni zažgali hiše in v njih štirindvajset zavednih vaščanov. Ob spominskem obeležju, ki stoji na desni strani

ceste pred drugim mostom čez Radovno, vaščani vsako leto pripravijo spominske in žalne slovesnosti in tega tudi letos niso pozabili.

BRANKO BLENKUŠ

MEŽICA

Vojaški vojni invalidi na izletu v Cerknem

Kot že nekaj let so vojaški vojni invalidi iz Mežice in Črne tudi letos organizirali izlet za svoje člane. Tokrat so se odpeljali iz Črne 16. septembra zjutraj skozi Škofjo Loko do Cerknega.

Najprej so si naši invalidi ogledali štiri kilometre oddaljeno partizansko bolnišnico Franjo, nato pa so se odpeljali nazaj v Cerkno k skupnemu grobu 1010 padlih borcev v Cerknem. Tam so pokopani borci iz raznih krajev naše domovine, pa tudi padli borci drugih narodnosti. Pred grobnico so vojaški invalidi iz Črne in Mežice položili venec, spregovorila pa sta jim predsednik vojaških invalidov iz Črne Ignac Zdovc ter tajnik krajevne organizacije ZB iz Cerknega.

Prvi dan so se udeleženci izleta odpeljali še skozi Novo Gorico do Strunjana, kjer so prenočili v domu PTT, naslednji dan pa so se po ogledu Pirana, Portoroža in doma vojaških invalidov v Strunjanu odpeljali proti domu.

Za prijetno razpoloženje so skrbeli harmonikarji in pevci, pa tudi šofer avtobusa.

IGNAC ZDOVC

PODNANOS

Borci so razvili prapor

Borci krajevne organizacije ZB Podnanos so 1. oktobra razvili prapor svoje organizacije. Poleg številnih borcev in domačinov so se proslave udeležili predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij v krajevni skupnosti in občine, predsednik skupščine občine Ajdovščina in predstavniki delovnih organizacij. Veseli in zadovoljni smo bili, ker so bili med nami tudi borci z Vrha (Sv. Mihaela) v Italiji, s katerimi uspešno sodelujemo že šesto leto. Kulturni program so izvedli učenci osnovne šole Podnanos ter domači moški pevski zbor.

Udeleženci proslave so poslali republiškem odboru ZZB NOV Slovenije protestno pismo, v katerem izražajo ogorčenost nad skrunitvijo naših spomenikov, spomenikov padlim borcem za svobodo na Tržaškem, ter zahtevali, naj pristojni organi onstran meje kaznujejo storilce in njihova gnusna dejanja.

Na svečanosti so podelili tudi priznanja oziroma bronasta odličja OF najbolj zaslužnim krajanom v Podnartu. Prejeli so jih Teodor Pižent, Rado Bizjak, Stanislav Andlovč, Stane Žgur, Marta Koritnik in krajevna organizacija ZB NOV Podnart.

Z razvitjem prapora so prebivalci Podnanosa proslavili tudi 35-letnico priključitve Primorske k matični domovini.

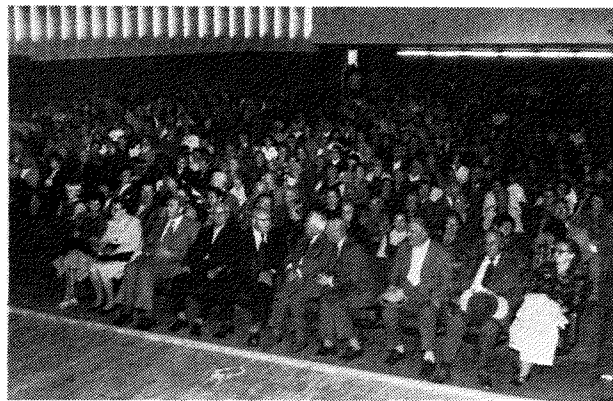
ANA PIŽENT in ZOFIJA GREGORC

LJUBLJANA-ŠIŠKA

Uspel 2. teden upokojencev v Ljubljani-Šiška

Po zelo uspešnem 2. tednu upokojencev zasluži posebno zahvalo pokrovitelj skupščine občine Ljubljana Šiška predsednik inž. Franc DEJAK in vse družbeno politične organizacije, krajevne skupnosti, organizacije združenega dela, osnovne šole in vzgojno varstveni zavodi, ter vsi posamezniki, ki so po svojih močeh pripomogli, da je teden upokojencev uspel.

Letošnji program in tudi organizacija sta bila mnogo bolj kvalitetna kot lansko. Posebno zahvalo zaslužijo komisije za socialno skrbstvo in varstvo pri krajevnih skupnostih, saj so obdarile nad 480 upokojencev-bolnikov.

Organizacije združenega dela, posebno Pivovarna UNION, SLOVIN-ALKO, LITOSTROJ, KOLOR, AGROSTROJ, DEKORATIVNA itd., so povabile upokojence na ogled tehničnega razvoja tovarn ter na zakusko.

Svečana kulturna prireditve je bila v dvorani kino Šiška, omenimo pa naj še prireditve po krajevnih skupnostih, društvu upokojencev Vižmarje, Medvode, Smlednik in Ljubljana Šiška.

Praznovanje tedna upokojencev je bilo zaključeno 30. septembra, ko se je s posebnim vlakom odpeljalo v Črnomelj 630 upokojencev. Tamkajšnje družbenopolitične organizacije so priredile kulturni program, upokojence iz Šiške pa je pozdravil zgodovinar Franc Vitkovič, ki je ob tej priložnosti dejal, da je bila Bela Krajina nekoč revna dežela, saj je emigriralo v tuje države 65 odstotkov delovnih ljudi, medtem ko danes Bela krajina preživlja novo prerojeno gospodarsko in politično življenje.

Upokojenci so položili venec na GRICKU nad Črnomljem in k spomeniku komandantu NOV Slovenije Stanetu Rozmanu.

Upokojenci iz Šiške želijo, da bi teden upokojencev nadaljevali, saj je takšno srečanje dokaz razumevanja za minulo delo.

VINKO BOVCON

LAŠKO

Planinci in tradicije NOB

Na planinski postojanki Šmohor je bila 24. septembra 1978 planinska slovesnost, ko je planinsko društvo Laško razvilo svoj planinski prapor. Pred več kot sto glavo množico je predsednica društva Fanika Lapornik spregovorila o več kot petdesetih letih organiziranega planinstva v Laškem ter dvajsetih letih delovanja pionirske skupine in mladinskega odseka, ki že vrsto leto pripravlja vsakoletno orientacijsko tekmovanje za pokal Smohorja, razna republiška tekmovanja in drugo.

Druga značilnost njihovega delovanja je gojenje tradicij NOB. Vsako leto je mladinski odsek priredil pohod po poteh NOV. Znani so njihovi pohodi po poteh 14. divizije, ki so se zadnje leto razvili v tradicionalne pohode laške mladine. Med organizatorji pohodov so vedno sedanji ali bivši člani mladinskega odseka planincev. Posebno pri orientaciji in pri organiziranju pohodov so bili mladinci iz Laškega učitelji mladincem iz drugih društev, predvsem društvom v Savinjski dolini.

Po proslavi na Šmohorju je marsikdo odšel k spomeniku na kraju, kjer je bil nabavni center Nestel. Na tem območju je tovariš Žgank leta 1944 organiziral nabavni center za pokrajinske tehnike, preko katerega so partizanske tiskarne nabavljale različne potrebščine. Kljub bližini Celja in Laškega center ni bil nikoli izdan. Kraj, kjer je bil center, je vedno tudi ena izmed kontrolnih točk tekmovanja v orientaciji. To je hkrati povezovanje tradicij NOV s tekmovanji, ki krepijo obrambne sposobnosti.

FRANC JEŽOVNIK

TOLMIN

Sprejem v Trenti

Z odkritjem grobnice šestintridesetim padlim partizanom italijanske, slovenske, ruske, in nemške narodnosti v OSOJANIH (Oseacco) v Režiji se je zaključila akcija vsedržavne organizacija ANPI za Videmsko pokrajino in ZZB NOV Slovenije o postavitvi spominskih grobnic, v katerih počivajo tudi slovenski borci, padli v borbi proti nacifasizmu na tem področju.

Tako se je spomenik v Režiji pridružil ostalim petim, ki so jih že prej odkrili v ŠTOBLANKU, SENTLENARTU, TOPOLOVEM, SREDNJEM in na MATAJURJU v Benečiji.

Pred dnevi pa je v Trenti občinski odbor ZZB NOV Tolmin organiziral srečanje med predstavniki ANPI za Furlanijo in Julijsko krajino iz Vidma, občinskih uprav, kjer so bili spomeniki postavljeni, kulturnih krožkov, duhovščine iz Benečije, člani ANPI, ki so prostovoljno delali pri postavitvi omenjenih spomenikov in ZZB NOV občine Tolmin. Srečanju sta prisostvovala predsednik skupščine in izvršnega sveta občine Tolmin ter predstavniki političnih in družbenih organizacij v občini.

Potem ko sta predstavnika skupščine občine Tolmin sprejela udeležence, se je povabilenim v imenu občinskega odbora ZZB NOV njen predsednik Milan Šterlin zahvalil vsem tovarišem, ki so si prizadevali in prispevali, da se je akcija za gradnjo novih spomenikov v Benečiji in Režiji srečno iztekla. Še posebej se je zahvalil Federicu Vincenti, predsedniku ANPI za Furlanijo Julijsko krajino ter iniciatorju vseh pobud v teh plemenitih akcijah. ZB Tolmin mu je podelil bronast kipec partizana.

Na obeh straneh je bila poudarjena še potreba po poglobljanju medsebojnih stikov in prijateljskih vezi v duhu osimskih sporazumov.

DANILO ŠULIGOJ

ŠOŠTANJ

Občinski in krajevni praznik

Prebivalci občine Velenje in krajanje Šoštanja praznujejo 8. oktobra občinski in krajevni praznik v spomin na junaški podvig borcev 1. štajerskega bataljona, ki so v noči s 7. in 8. oktober 1941 napadli Šoštanj in ga zavzeli za nekaj ur. Takrat so izvedli tudi sedem rekvizicij in zažgali žago s skladiščem lesa, ki je bila last okupatorjevega župana. Dva dni za tem so Nemci iz mariborskih zaporov pripeljali deset talcev in jih ustrelili na današnji ulici talcev v Šoštanju. Z desetimi žrtvami je hotel okupator prestrašiti ljudi in zmanjšati uspeh partizanske akcije, ki je močno odjeknila po vsej Sloveniji ter dvignila moralo partizanskim borcem in vsem zavednim ljudem.

Prireditve ob občinskem in krajevnem prazniku bodo trajale od 8. do 15. oktobra. Prvi dan so pripravili žalno komemoracijo s programom, ki so ga izvajali učenci osnovne šole Biba Röck, godba Zarja in Šaleški pevski oktet iz Šoštanja. Delegacije vseh delovnih in družbenopolitičnih organizacij so položile vence k spominskim obeležjem, na skupno partizansko grobnico ter na grobove Karla Destovnika-Kajuha in Bibe Röcka na pokopališču v Podkrajju.

Na žalno komemoracijo so bili vabljeni vsi svojci ustrelenih talcev in preživeli borci 1. štajerskega bataljona, ki so sodelovali v napadu na Šoštanj.

MILOŠ VOLK

Nastopilo je leto 1945. Nekaj prej sem bil imenovan za namestnika komandanta 4. bataljona prve brigade VDV, ko je nekega dne prišel po me kurir. Takoj sem se moral javiti v štabu brigade, ki je bil takrat v Čepļah v Poljanski dolini pri Beli krajini. Pri brigadnem komandantu Ljubiču je bil prav takrat tudi komandant divizije VDV Bojan Polak-Stjenka. Ljubič mi je ponudil stol in mi približno takole opisal takratne razmere na Notranjskem:

»Po premiku naših brigad proti Kočevski in Dolenjski je ostal na Notranjskem samo še precej oslavljen odred in manjša četa našega petega bataljona. Ta peščica zdaj ni več kos podivjanim domobrancem Rupnikovega bataljona, ki je nastanjen v Cerknici. Ti vpadajo na osvobodeno ozemlje in pobijajo gororoko ljudstvo, ki se nima z ničemer braniti. Iz poglavitnih krvnikov tega bataljona pa so sestavili še skupine črnorokcev, ki imajo še posebno nalogo mučiti in pobijati naše aktiviste!«

Komandant Stjenka je Ljubičevo opisovanje še dopolnil:

»Ti Notranjsko dobro poznaš, zato boš začasno odšel za komandirja tamkajšnje nače čete. Sestav čete je zelo dober, toda borci ne poznajo terena, ker gre v prid že tako močnejšemu sovražniku. Vaša naloga naj bo, kolikor mogoče bolj zaščititi naše ljudi in preprečevati zločine črnorokcev.

★

Se istega dne sem preko Kočevske odšel proti Loški dolini. Pot je bila dolga in naporna, zato sem imel dovolj časa za razmišljanje in kovanje načrtov.

Razmišljal sem o marsičem. Na Notranjsko sem odhajal že četrtič. Tam sem začel partizaniti in tam bom morebiti tudi končal! Upali smo, da gre vojna h koncu! Toda domobranci so divjali kot pobesnela zver!

Pot se je vse bolj vlekla. Posebno naporna je bila čez kočevske gozdove od Borovca do Trave. Prav ob tem naporu se je v meni utrjeval sklep, da jo sovražniki tudi tokrat ne bodo poceni odnesli! Spominjal sem se neštetih uspešnih akcij, ki smo jih izvršili v teh krajih.

Med tem načrtovanjem in spomini sem prve dni februarja 1945 prišel v malo vasičo Vrh, ki je na robu Loške doline. Tam je bila takrat utaborjena četa, ki sem ji bil postavljen za komandirja. Dotakratni komandir Čehovin in komisar Ivan Lampič sta bila o tem že obveščena. V njeni bližini je bil tudi štab Notranjskega odreda z eno četo.

Začetek pa je bil tudi tu težak. Borcev nisem poznal, oni pa niso poznali terena. Vsi so bili s Primorske in pred kratkim so bili še v sestavi 5. bataljona 2. brigade VDV. Oboroženi pa so bili zelo dobro. Med drugim so imeli štiri strojnice, izmed katerih sta bili dve brzometni. Oblečeni so bili v nekakšne nemško-francoske uniforme, kajti prav ta četa je pred nekaj meseci pri Razdrtem razorožila celo četo Francozov, ki so služili v nemški vojski. Imel sem vtis, da sem prišel med dobre fante, le še zaupanje je bilo treba dobiti drug v drugega! To pa je bilo mogoče le v akciji. Zato sem sklenil, da bo treba najprej v dobro in uspešno akcijo.

Odločili smo se za napad

Naš prvi cilj je bil, zajeti nekaj obveščevalcev Rupni-

Jože Simšič-Jelen:

Po notranjskih poteh

kovega bataljona, ki so se v skupinah od tri do pet pojavljali po vaseh Cerkniške doline in Blok, kjer so se počutili precej varne. Če bi nam uspelo kaj takega, bi nam z obveščevalci vred verjetno prišli v roke tudi kakšni podatki o premikih tega zloglasnega bataljona.

Obrnil sem se na obveščevalca Toneta Indiharja, ki je edini dobro poznal trenutno situacijo na terenu. Preveril je podatke, ki smo jih že imeli o pohodih teh obveščevalcev in ugotovil, da te skupine res večkrat prihajajo v vasi.

vega nekaj premika proti Bloški polici! Se sam sem splezal na kozolec in videl, da je tisto 'nekaj' precej močnejša kolona belogardistov. V hipu mi je postalo jasno, da je naša prvotna zamisel propadla! Namesto peščice obveščevalcev, na katere smo čakali, se nam je bližala cela kolona! S tega kraja samo mi štirje toliko močnejšemu sovražniku ne bi mogli kaj pridati škodovati.

S tovarišem sva se naglo spustila s kozolca, potem pa smo odšli na hribček proti žirovniški cerkvi, kjer je bil ostali del čete. Belogardisti

deno iskali kritja, vse drugače pa se je medtem obnašal zadnji del kolone. Ta se je med vpitjem takoj pognal proti našim položajem, da je bilo, kot bi se iz panja usule razdražene čebele! To ni bila več šala, kajti ugotovil sem, da bi nas z lahkoto obkolili! Nekaj časa smo se še zadrževali tam, a naši zadetki zaradi oddaljenosti in jutranjega somraka niso bili zanesljivi. Medtem se nam je pridružila še patrolja, ki je bila v zasedi nad mlinom.

In ko so se razdraženi in moči zavedajoči se rupnikovci približevali Žerovnici,

ljali so se, da bi nas napadli! A preden je prišlo do streljanja, je bila zmota pojasnjena: stražar je mislil, da so se približali belogardisti!

Začeli smo kovati nove načrte. Razmišljali smo o tem, kako bi se še bolj približali Cerknici, kjer je Rupnikov bataljon imel svoj sedež. Obveščevalec Tone Indihar je predlagal, da bi šli k Dolenjemu jezeru počakat njihovo patroljo, ki skoraj vsako noč hodi iz Cerknice v Dolenjo vas, do Dolenjega jezera in nazaj. Zamisel ni bila slaba. Tonetu sem naročil, naj ponovno preveri te podatke.

Skupina VDV 4. bataljona na žerovniškem mostu

Tone Hribar in Jelen na mostičku pri mlinu v Žerovnici

Sklenili smo jih v ranih jutranjih urah počakati v zasedi pred Žerovnico. Da bi naše namere ostale v največji tajnosti, smo z vso četo odšli tja že okrog dveh po polnoči. A ker je bilo mogoče, da se sovražnik pojavi kjerkoli, smo se morali zavarovati z vseh strani.

Eno patroljo sem poslal proti Bloški polici, drugo pa na hribček nad žerovniškim mlinom, od koder je bil lep razgled na cesto proti Grahovem. Vsaka patrolja je imela s seboj po en mitraljez. Z ostalim delom čete in z dvema mitraljezoma sem odšel na hribček k žerovniški cerkvi. Namestniku Čehovinu, ki je ostal na hribčku z nekaj tovariši, sem naročil, da me v primeru potrebe ščiti, sam pa sem s tremi tovariši odšel na drugo stran Žerovnice tja, kjer smo od grahovske strani pričakovali prihod Rupnikovih obveščevalcev. Spotoma smo se ustavili pri Hribarjevi mami v Žerovnici, da bi dobili še kake podatke. Mama nam je potrdila, kar smo že vedeli, od nje pa smo odšli v zasedo pri nekem kozolcu, ki je stal pri mlinu ob lesenem mostičku. Enega izmed spremljevalcev sem poslal na kozolec, od koder je bil dober razgled po cesti proti Grahovu. Komaj se je začelo dani, ti, je že javil, da se iz Grahov-

so se medtem pomikali naprej in se približevali našim položajem. Videti jih je bilo vedno več, kasneje pa smo zvedeli, da je bil to skoraj cel Rupnikov bataljon, ki je štel okrog 600 dobro oboroženih mož.

Ceprav nas je bilo v primeru z njimi zelo malo – samo 26 – se nismo hoteli kar tako umakniti. Kljub njihovi premoči smo se odločili za napad.

Skrivaj smo se potaknili po primernih položajih in tiho čakali. Malo tesno nam je bilo ob pogledu na dolgo kolono, ki je zaradi komaj nakazane dnevne svetlobe sicer nismo dosti videli, a vendar smo ostali tam in v rokah stiskali na strel pripravljeno orožje. Saj ni bilo prvič. Poleg tega smo računali tudi na presenečenje. Vsak je tiho čepel kjer je bil – in čakal! Končno se je glava bele kolone približala toliko, da sem dal povelje za napad! Začeli smo streljati iz vsega orožja, da je med belimi takoj prišlo do splošne zmede! Tudi vpili so. To je bil dokaz, da smo jih resnično presenetili!

Toda – napadli smo le prednji del močne kolone, o kateri pravzaprav nismo vedeli, kolikšna je bila! Vlekla se je še daleč v Grahovo! Njihovi čelni, ki so se znašli pod dežjem naših krogel, so zme-

smo se mi postopoma začeli umikati proti Lipsenju. Oni so medtem zavzemali hribček s cerkvijo v prepričanju, da nas bodo obkolili. Zdaj so lahko že prešteli, da naših cevi ni bilo veliko! Mi, ki smo že prišli iz nevarnega območja, smo z Lipsenja spustili še zadnji rafal po njih.

Žrtev nismo imeli in tudi ranjencev ne, zato smo odhajali prepričani, da se rupnikovci tudi tu ne bodo čutili več varne. Domobranci pa so imeli več mrtvih in nekaj ranjenih. S to akcijo sicer nismo bili preveč zadovoljni, vendar smo se tolažili s tem, da kljub temu nismo šli tja čisto zastoj. Od tam smo nadaljevali pot proti Sveti Ani in potem naprej v Loško dolino. Za nami ni bilo čutiti nikogar. Zato smo sklepali, da so šli beli v drugo smer.

Zgodilo se je na pustni torek

Po Loški dolini smo hodili zelo previdno, ker nismo imeli podatkov o tamkajšnjih razmerah. Približevali smo se Podgori, kajti v bližini smo z delom Notranjskega odreda imeli taborišče. Ko nas je opazil odredov izvidnik, so bili odredovci v hipu na položajih. Priprav-

Kmalu se je prepričal, da so navedbe točne, le da patrolja ne hodi tja prav vsak večer. Nekega dne proti večeru smo se spet odpravili na pot. Postojanki smo se morali približati neopazno, zato nas je šlo tja le šest. S seboj smo imeli tudi mitraljez.

Po dveurni hoji smo ob obali Cerkniškega jezera pripeli do malega hribčka Gorice. Hodili smo mimo vasi, da ne bi vzbujali pozornosti domačinov. Na robu gozdička na Goricih sem pustil mitraljeza Strela in njegovega pomočnika, da bi nas po opravljeni akciji, če bi bilo potrebno, ščitila pri umiku. S tremi tovariši smo obšli Dolenje jezero in se na drugem koncu vasi, v cerkniški smeri, skrili v osamljeni, nedograjeni hiši. Druga primerna kritja tu ni bilo mogoče najti, ker je tu z večine sama ravnina. Zaradi snega smo se ogrnili z belimi haljami, da nas vsaj na večjo razdaljo ne bi bilo moč opaziti.

Tja smo prišli okrog desetih zvečer. Da nas beli ne bi presenetili iz Dolenje vasi, sem proti tej smeri postavil opazovalca, ostali pa smo poiskali položaje pri oknih, od koder je bil razgled proti Cerknici.

Obveščeni smo bili, da domobranci prihajajo patroljirat največkrat med 11. in 12.

uro zvečer. Nestrpno smo pričakovali njihov prihod. Toda, v tem času jih ni bilo. Ko pa se je ura počasi približevala polnoči, smo bili že kar vznemirjeni! Še vedno od nikoder ni bilo slišati nobenega koraka? Le tu in tam se je oglasil kak osamljen pes, ki mu strah, mrz ali pa dobro razvit čut ni dal spati.

Polagoma se nas je jel lotevati spanec. V hiši je bila nastlana slama, ki nam je nudila zasilno ležišče, medtem ko je po eden izmenoma budno stal na straži.

In tako smo čakali vso noč. Bližalo se je jutro, zato se je bilo treba odločiti: ali da se umaknemo še v mraku, ker bi nam bil potem umik pri dnevu zelo težak, ali pa da tvegamo nevarnost in še čakamo? Umakniti se kar takoj, po vsem tem, ko smo žrtvovali že vso noč, tudi ni bilo tako lahko, saj smo vendar prišli z namenom, da bi napadli kako sovražnikovo patroljo! Sklenili smo, da se kljub nevarnosti in kontroliranemu ozemlju ne bomo umaknili, dokler domobranci na kakršenkoli način ne bomo prestrašili prav tukaj v neposredni bližini njihovega gnezda. Potem smo ugotovili, da je bil tisti dan ravno pustni torek. »Če ne zaradi drugega, bodo požeruhi prišli zaradi krofov. Tako bomo imeli priložnost oskrbeti jim pustno 'zabavo' ali pa že kar pusta za pokopavanje!« smo sklenili.

Potem nismo več dolgo čakali. Kmalu po sedmi uri zjutraj smo zagledali skupino ljudi, ki je prihajala iz Cerknice. Med njimi sta v določeni razdalji drug za drugim šli tudi dve uniformirani postavi. Približali smo se vratom. Sklenili smo ujeti tista dva živa in jih odpeljati s seboj.

Ko sta se uniformiranca – zdaj smo že videli, da sta Nema – čisto približala naši hiši, smo naglo skočili na cesto in ju pozvali k predaji. A ta dva sta se začela odmikati in grabiti za orožjem. Kazalo je, da s predajo ne bo nič in ni nam preostalo drugega, kot naglo obračunati z njima. Pobrli smo jima orožje. Prav čudno je bilo, da sta imela italijanski puški! Počutili pa sta se morala zelo varno, saj v puškah nista imela niti enega naboja. Prvi jih je v žepu vendarle imel deset, drugi pa je bil sploh brez njih.

Zdaj nam ni kazalo drugega, kot, da se umaknemo, kajti izdali smo se s strelji. Umikali smo se čez Dolenje jezero proti Goricih, kjer nas je čakal mitraljezec s pomočnikom. S temi redkimi strelji pa smo, ne da bi se prav zavedali, med sovražniki povzročili pravi preplah! Na pobočju Slivnice so bili v bunkerjih Nemci, ki v trenutni zmed niso vedeli, kaj se dogaja okrog njih. Nemci in domobranci, ki so bili v Cerknici, so takoj po našem streljanju v strelcih odšli proti Dolenjemu jezeru. Proti vasi so streljali kar navzkriž in ob tej priložnosti zažgali zvonik in nekaj gospodarskih poslopij. Od tam se je požar razširil tudi na cerkveni zvonik. S tem pa so prestrašili tudi nekatere domačine, ki so se skrivali po kozolcih, da bi kar tam dočkali svobodo. Ker je bilo jutro nekoliko megleno, Nemci na Slivnici niso videli, kdo strelja na koga, in tako se je vnelo vsestransko streljanje na slepo in celo po svojih, ki so se približevali Dolenjemu jezeru.

Mi pa smo med to zmešnjavo mirno nadaljevali pot proti vasiči Otok. Kjerkoli smo se ustavili, povsod so nas prebivalci sprejemali pristržno in nas pogostili s pustnimi krofi.

Bili smo čista proletarska družina.

Oče je bil zidar, delal pa je v rudniku. Umrl je leta 1938 in zapustil pet lačnih ust. Štirje otroci pa smo mater kar naprej nadlegovali:

Lačni smo, kruha, kruha! Šla je na rudniško upravo in odločno zahtevala: Dajte mi delo! Uslišali so jo; delala je na separaciji. Živelimo iz dneva v dan, z rok v usta.

Vojna. Nekateri so vedeli povedati, da prihajajo novi, boljši časi. Vsaj za delavca. Hodili smo v nemško šolo in tam so nas učili, da bo Hitlerjeva vojska osvojila ves svet.

Na zidovih mnogih hiš so se pojavili lepaki z napisi: DOL S HITLERJEM! SMRT NACIZMU! ŽIVELA SLOVENIJA! ŽIVELA JUGOSLAVIJA!

Tu in tam je zavihrala jugoslovanska zastava.

Zenada prve aretacije. Med ljudmi preplah. Mnoge je vzela noč. Po cestah so korakale četice »hilerjugend«. Tudi mi, Raušli, bi morali v korak. Mama je po premisleku dejala:

– Jožek, v Prlekijo, k stricu boš šel.

Najbrž je potihlo upala, da v Prlekiji ni Nemcev. Kako se je ušela!

Zame je bila Prlekija popolnoma nov svet. In stric tudi. Politika mu ni šla do srca, ko pa je slišal o prvih ustrelihtvah, je pri večerji s pestjo udarjal po mizi:

– Hitler je norec, divjak, zverina!

O partizanih smo poredko slišali. Spominjam se, kako sem stal pred plakatom z imeni ustrelenih. Nekajkrat je bilo natisnjeno – TRBOVLJE. Pomislil sem na mamo, na brata in sestro. Hotel sem biti z njimi. Stric mi je govoril, da sem še otrok, nazadnje pa je rekel:

– Saj razumem. Pojdi. In lepo prosim – bodi previden!

Cepprav še otrok, sem začutil, da se je v enem letu v hiši precej spremenilo. In po celih Trbovljah.

Starejši brat je na večer odhajal zdoma in se vračal pozno v noč. Spraševal sem ga, on pa je skomignil z rameni: To so naše stvari. Potem pa se je zgodilo, da sem našel pod bratovo posteljo plakate, kjer je pisalo:

– SMRT HITLERJU! SVOBODO SLOVENSKEMU NARODU! SMRT IZDAJALCEM! Plakati so čez noč izginili. Kam? Kje sta vso noč brat in sestra? Potem sem sestro tako rekoč prisilil – bila je leto starejša – da mi je povedala: Brat je skojevec! Skojevec je v Trbovljah veliko. Proti Hitlerju delajo podnevi in ponoči.

Sestra je povedala bratu, brat me je vzel »v roke«, me dodobra »pretipal«, vzel me je v svojo vrsto: ponoči sem po zidovih pisal parole, često kar pri belem dnevu. Ko pa je izvedela mati, me je resno posvarila:

– Fant, z življenjem se igraš in z vso našo družino!

Čas mineva. V Trbovljah vsak dan sto in sto novic: največkrat trpkih, žalostnih, zastrašujočih.

Nato: bila je čudovita polletna noč. Spali smo in nena doma na vratih močno trkanje. Mati pogleda na uro: bila je tri. Vstane stopi pred vrata in vpraša:

– Kdo trka tako zgodaj?

– Aufmachen, schnell!

– Nemci! se zgrozi mati, ki je že dolgo slutila, da bo tudi v našo hišo planil zeleni zmaj; ni se zmotila.

Obleče se, poravnala lase, zaveže ruto, nato odpre. Vstopijo agenti nemškega gestapa. Ležim in v soju luči gledam tuje obraze. Eden pristopi k postelji in me povleče za noge. V strahu trepečem. Ali je vrsta na meni?

Pripoved Jožeta Raušla iz Trbovelj

Hodili smo in hodili

– Ta ni pravi! me sune v rebra in skoči k drugi postelji. Tam je ležal starejši brat. Ker se je pred dnevi ponesrečil, je imel roko v mavcu. Nemec gleda, se s kolegi posvetuje nato povelje:

– Na noge! Oblecite se, hitro. Nate že dolgo čakamo.

Domači se spogledamo. Bratove oči se srečajo z materinimi. Si huda? so govorile. Mati z očmi odgovarja: Drži se, sin, krepko se drži!

Prosila je agente, da bi mu pripravila zajtrk. Nemec pa je kar naprej kričal: los, los!

Tisto jutro so odgnali tudi sosedovo Jelko. In še mnogo drugih. Mi smo bili v skrbeh: Je mar izdaja? Zapirali so jih v prostore, ki so jim že od nekdaj pravili »Figabirt«. Zasliševali so jih z najrazličnejšimi pripomočki; nato so jih odpeljali v avstrijski Gratz.

Mi smo ostali. S sestro sva delala dalje. Mati je bila v hudih skrbeh, rekla pa ni ničesar. Nekega dne pa se na pragu pojavi – brat. Na hitro nam je povedal, da je iz zapora ušel in da gre v hosto. Doma ni imel kaj prida obleke, zato so ga Paševi, naši sosed, oblekli od glave do nog. Na hitro se je poslovil in odšel v brigado.

Blizu nas je stanoval neki gestapovec. Mati je na lepem izginila in s sestro sva sumila, da ji je gestapovec nastavl zanko.

Sestra je rekla, da gre h gestapovcu, in ga bo kar naravnost vprašala, kaj ima zoper našo mater. Šla je, gestapovec pa jo je nadrl:

– Tvoja mati mi nič mar. Marš!

Ljudje so govorili, da je obupala, si sama vzela življenje. Celo videli so jo (nekateri!), kako je planila v Savo in so jo pobrali kalni valovi.

S sestro sva jo iskala dan in noč, klicala v svetlo in temo, matere od nikoder.

Mine dan, dva. Tretjega dne stopi v hišo mlad fant in mi reče: Jožek, stopi za prvi ovinek, mati te čaka. Podvizaj se, zanj je vsaka minuta še kako dragocena!

Vzemi mirjen tečem do prvega ovinka. Drevesa spodaj, drevesa zgoraj. Zazrl sem se v brestov grm, ki smo ga že od nekdaj poznali. Za njim senca. Mati! sem vzkliknil, jo objel in se razjokal.

– Mama, zakaj si nas zapustila, zakaj?

Mati tolaži: Jožek, pomiri se. Če bi še malo čakala, bi me ubili. Tudi vidva morata za nama. Šli bomo vsak svojo pot, mogoče nam bo dano, da se snidemo svobodni v naši hiši.

Tedaj, v tistem trenutku, sem gledal mater, gledal skalo, ki je še tako trd ekrazit ne more zdrobiti.

S sestro sva bila hitro nared. Vzel sem materin pled, moje, še nove lakaste čevlje, vzela sva tudi očetovo žepno uro, pozaklenila, se kot prava otroka, sestra in brat, prišla za roke in stopila na cesto. Ozirala sva se nazaj, sestra pa me je vprašala:

– Jožek, ali veš, kam greva?

– Vem. K partizanom!

Na Bevškovem hribu so naju lepo sprejeli. Začutila sva, da so o najinem begu obveščeni. Prvo noč sva ostala pri Bevškovih. Ležala

sva v kar imenitni postelji, zaspali pa nisva mogla.

Zjutraj je prišel po naju moški s puško; z njim sva šla na Čemšeniško planino. Malo pod vrhom je bil štab zavsavskih terencev. In presečenec! Med borci sva ugledala mamo! Tekla sva k njej, jo objemala, trije smo jokali v žalosti in sreči.

Nekaj dni smo ostali na Čemšeniški planini, nato je prišlo povelje za odhod. Borci so govorili: Do Moravč, nato čez Savo na Dolenjsko! Hodili smo vso noč in proti jutru je začelo deževati. Lakasti čevlji so se razmočili in me začeli žuliti. Snel sem jih in hodil bos. Stopali smo v koloni. Često sem začutil strašno utrujenost, povlekel me je starejši tovariš in mi ukazal: Pobič, naprej!

Krenili smo. Prišli do Save. Zvemo neprijetno novico: na bregu polno nemških zased! Se trenutke, prvi rafali. Pokalo je z vseh strani. Obračam glavo, prisluškujem, se stiskam k tlom, sprašujem: Je to vojna?

Povelje: Naprej! Nemške zasede bomo obšli, pred nami je dolga pot. Bila je neke vrste »ukana«, ki je našemu komandirju zaresno uspela. Prišli smo do čolnov, v najstrožji tišini na nasprotni breg. Uspeli smo. Tukaj pa moj prvi prikaz resnične vojne. Borcu, ki je stal na straži, se je sprožila puška; bil je hudo ranjen. Videl sem s krvjo oblit obraz, slišal vzdih, jaz pa kar naprej spraševal:

– Tovariši, ali bo umrl?

Pozneje sem zvedel, da je ostal pri življenju. Bil je v

jurišnem bataljonu in vojno končal z mnogimi odlikovanji.

Na desnem bregu Save povelje: smer Žužemberk! Hodili smo in hodili, poti ni hotelo biti konec. Jedli že dolgo nismo in rad bi zavzdihnil: tovariši, lačen! Pa sem stisnil pesti, hodil v koloni in čakal... Ko smo potem obstali, sem med mnogimi ugledal našo sosedo iz Trbovelj. To je bila Godčeva teta, tako smo jo kot otroci klicali. In še z Martinčičevim Polde- tom, ki je bil že kar lep čas partizan. Oba sta se čudila in Godčeva teta je sklenila roke:

– Sveta nebesa, zdaj že otroke v partizane jemljejo!

Najedli smo se; želodci so bili po dolgih dneh polni. Mogoče sem dobil v »menadžko« več ko ostali; razumljivo: spet sem srečal mojo mater, tokrat kot partizansko kuharico.

Jedača in pijača to je nekaj lepega, želodčno čudovitega. Kolona pa je morala naprej. Povzpne se na vršičke griča in gledamo obise Žužemberka. In že nekje zaro- pota.

– Belčki napadajo! me dregne pod rebra sotovariši, precej starejši in kar naprej se je smejal in me spraševal: Kdo bo zmagal? Kakšne barve je kri? Rdeče! Mi bomo zmagali!

Ropota na vseh straneh. Zaresna bitka med rdečimi in belimi. Svinčenke švigajo sem in tje, reglajo strojnice, bobnijo topovi; nevarni so minometalci.

– Jaz pa pri vsem tem: partizanček brez puške.

– Mater ti belgardistično! sem slišal nekje spredaj, jaz pa sem mislil na mater in sestro. Nikjer ju nisem videl in sem začel glasno klicati. Starejši možakar me je s puškino cevjo brenknil po glavi in siknil:

– Tiho, sicer ti belčki glavo navrtajo!

Bitka poneha. Povelje: Prebili se bomo do Semiča! Pridružil sem se in stopil v korak. Hodili smo in hodili, hrane pa od nikoder. Lešniki so tisto leto lepo obrodili; najhujša glad je bila z jedrci potešena. V meni pa je vzklikla zavest: POSTAL SI PARTIZANČEK MED PREKALJENIMI BORCI!

SEMIČ.

Srečal sem nekaj znanih Trboveljčanov. Obriti, neobriti, tu in tam redek porastek kocin pod nosom, na bradi. Iz njihovih oči pa izžareva eno samo vprašanje. In odgovor: SMO ALI NISMO? SMO! Eden izmed njih me je v redu »špiknil«:

– Joža, kaj pa puška, si jo doma pozabil?

Rad bi katero rekel, a sem se ugriznil v jezik. Pobič trinajstih let si kaj takega ne sme privoščiti.

V Semiču pa znaki tifusa. Ko mi je zdravnik povedal diagnozo, sem skoraj zajokal. Pa nisem.

Odpeljali so me v Kanizari- co, kjer je bila partizanska bolnišnica. Presenečenje! Srečala sva se z dr. Cizljem iz Trbovelj! Gledal me je, mislil in tuhtal, nato pa vprašal: Ni si ti Ravšlov iz Trbovelj?

– Mhm, Ravšlov. Me poznate?

– Tvojega očeta sem pred leti zdravil za pljučnico. Kaj ti tukaj?

Z mamo in sestro sem šel. Zdaj sem pa bolan... Škoda. Rad bi postal partizan.

– Toliko smo jih spravili na noge, bomo še tebe! reče tovariš Cizelj, vbrižgne injekcijo in odide.

V bolnišnici nas je bilo kar precej: težki ranjenci, lažji, in navadni bolniki; med slednje sem sodil tudi jaz.

Mi v bolnišnici, napadi pa z vseh strani; belčki so bili najbolj trdovratni: prijurili so tudi do nekaj sto metrov pred bolnišnico, do bolnišnice tokrat niso prišli.

V bližini Črnomlja je bilo partizansko letališče. Zdravnik je odredil, da moram na okrevanje v bližino morja. Povedal mi je, da pojdem v Zadar. Tako sem prišel na letališče in prvič videl partizansko letalo. Vstopili smo, jeklena ptica je vztrepetala, se odlepila od tal, jaz pa sem zavzdihnil.

– Ko bi me videli mama, sestra, brat!

ZADAR je bil žalosten, razrušen, puščoben. Ruševina pri ruševini. Ljudje so brskali po ruševinah, jokali so, vzdihovali, tu in tam pa so bila tudi nasmejana usta, odpeljali smo se v Novigrad. Lep kraj, čudovito okolje, za otroka pa seveda nič posebnega. Naprej – v Kaštel. Tam sem preživel zares nekaj čudovitih dni. In v KASTELU sem dočkal svobodo! Ne morem povedati koliko radosti, koliko veselja, stiskanja rok, objemanja in zaklinjanja:

– Nacisti, fašisti nikdar v našo domovino!

Doma sem našel vse: mamo, oba brata in sestro. Objeli smo se in jokali v solzah sreče. V jeseni leta 1945. me je doletela visoka čast: trinajstleten trboveljski fantič sem smel na volitve in oddal za novo oblast svoj glas.

Vsi smo bili nanovo rojeni: NAŠA NOVA OBLAST IN NAŠA RAUŠLOVA DRUŽINA IZ RUDARSKIH TRBOVELJ!

Drago Kumer

Eden pristopi k postelji in me povleče za noge

VODNOGOSPODARSKO PODJETJE NOVA GORICA

VODNOGOSPODARSKO PODJETJE
SOČA p. o. NOVA GORICA
65001 NOVA GORICA
TUMOVA 5
POŠTNI PREDAL 92

skrbi za vzdrževanje in urejanje vodotokov.

VELETRGOVINA

ŽIVILA KRAJ n. sol. o.

priporočamo obisk naših poslovalnic

KOMUNALNO PODJETJE SLOVENSKE KONJICE

čestita vsem delovnim ljudem in kolektivom za
občinski praznik.

pekarna-slaščičarna „Rogla“

SLOVENSKE KONJICE

PARTIZANSKA 6 - SLOV. KONJICE - TEL.: 750-028

peče vsak dan svež kruh in pecivo.

Čestitamo za občinski praznik

tovarna strojev in plastičnih izdelkov
63210 SLOVENSKE KONJICE
Jugoslavija

Telefon: 063 — 75-900, 75-901
Telegram: KOSTROJ
Telex: Yu KOSTRO 33-566

S TOZD STROJEGRADNJA
TOZD TOVARNA
PLASTIČNIH IZDELKOV

izdeluje:
stroje za usnjarsko
industrijo
— izdelava plastičnih oken,
vrat in pregradnih sten za
potrebe gradbeništva
in razne druge profile iz
poboljšane PVC
materiala.

ČESTITAMO VSEM
DELOVNIM LJUDEM OB
OBČINSKEM PRAZNIKU
12. OKTOBRU.

KOMUNALNO PODJETJE
AZIENDA COMUNALE
(66330) PIRAN - PIRANO
p. p. 29 — c. p. 29

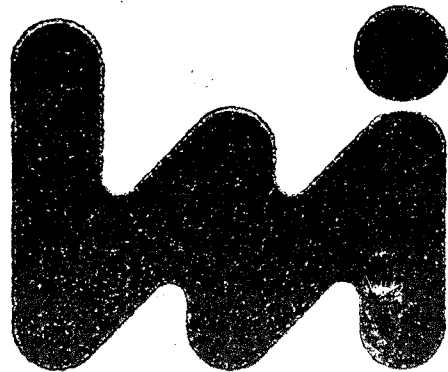
opravlja vsa
komunalna
dela

PODJETJE ZA IZDELOVANJE
POHISTVENE OPREME VSEH VRST
T R E B N J E
68210 TREBNJE TELEFON: 83 008
TELEGRAM: TRELES-TREBNJE, BANKA: 521-1-134

izdeluje

po naročilu.

VGP

hidrotehnik

Ljubljana, o. o.

Slovenčeva 95, telefon n. c. 342-491
Vodno gospodarsko podjetje Hidrotehnik
Ljubljana, o. o.

TOZD Hidroinženiring
TOZD Hidrogradnje

IZVAJA IN PROJEKTIRA:
regulacije — melioracije
kanalizacije — vodovode čistilne naprave
ostale objekte nizkih gradenj

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA
SLOVENIJA

SKUPŠČINA OBČINE SLOVENSKE KONJICE

IZVRŠNI SVET

čestita vsem občanom, delovnim kolektivom in
poslovnim prijateljem k občinskemu prazniku
občine Slovenske Konjice.

AVTOKOVINAR

64220 Škofje Loka
obrat Kidričeva c. 51 tel. 61171

Dejavnost: Proizvodnja individualne in serijske
klavniške opreme za investicijsko izgradnjo za
potrebe zunanjih naročnikov; projektiranje,
konstruiranje, inženiring; ključavničarska dela

Obrat Poljanska c. 9 tel. 064 60877

Dejavnost: avtoservis

IGM
»SAVA«
Krško

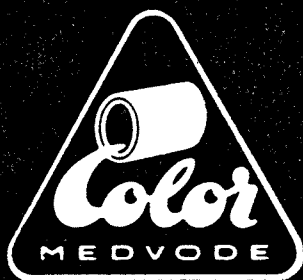
PROIZVAJA:

Za gredbeništvo: – OPAŽNO BETONSKE PLOŠČE (OBP) širine 10–220 cm, za koristne obtežbe po projektu – OPAŽNO BETONSKE PLOHE – BETONSKI ZIDAKI, širine 7, 20 in 30 cm – BETONSKI ROBNIKI – BETONSKE PLOŠČE za tlakovanje – Razni betonski elementi po posebnih naročilih – Granulirani gramoz – Peski za omete.

Za elektrogospodarstvo: – Betonski podstavki – Betonske transformatorske postaje (hišice) – Montažni temelji za prostozračne transformatorske postaje.

PROJEKTIRA:

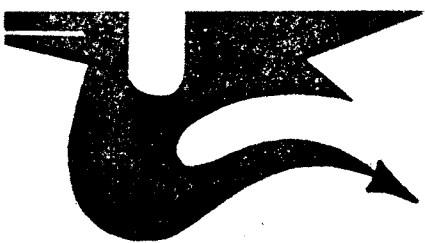
Projektivni biro – izdelava vseh vrst investicijske, tehnične in urbanistične dokumentacije.

TOVARNA BARV
IN LAKOV
MEDVODE
SLOVENIJA
JUGOSLAVIJA

mizarstvo
SKALA

SLOVENSKE
KONJICE

Izdeluje stavbno pohištvo po meri iz lesa in plastike.

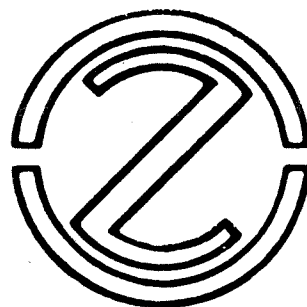
Delovnim ljudem za občinski praznik prsrčno čestitamo.

KONFEKCIJA

• **Enotnost** •

I Z O L A

izdeluje žensko konfekcijo

UNIOR

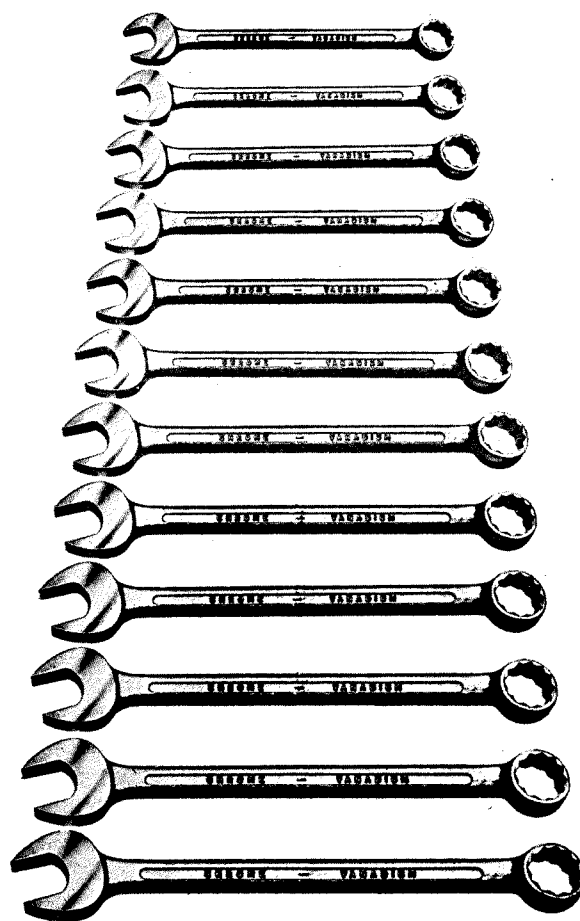
KOVAŠKA INDUSTRIJA

63214 ZREČE – YUGOSLAVIA

TEL.: 063/760 000 • TELEX: 33527 YU UNIOR

s svojim programom:

– odkovki, avtomehansko orodje
UNIOR EXTRA

Za praznik občine Slovenske
Konjice prsrčno čestitamo

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA

SKUPŠČINA OBČINE PIRAN

IZVRŠNI SVET

z družbenopolitičnimi organizacijami in
krajevnimi skupnostmi

čestitamo delovnim ljudem in občanom
za občinski praznik občine Piran.

SKUPŠČINA OBČINE CERKNICA

občinska konferenca SZDL Cerknica
občinska konferenca ZKS Cerknica
občinski svet ZSS Cerknica
občinski odbor ZZB NOV Cerknica
občinska konferenca ZSMS Cerknica

z vsemi družbenopolitičnimi
organizacijami

čestita vsem občanom in delovnim
kolektivom za občinski praznik
19. oktober, kot spomin na dan, ko so
partizani pod vodstvom Ljuba Šercerja
napadli LOŽ.

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

jedilnica

jasna

izdelke si lahko ogledate in
kupite v:

salonu pohištva brest cerknica
v prodajalni brest, v Mariboru
kneza koclja 6

v vseh specializiranih trgovinah
s pohištvom

CESTNO PODJETJE KOPER

Skrb za vzdrževanje,
modernizacijo in
rekonstrukcijo cest

SESTAVIL:	SMEŠNO	OŽIV-	VRSTA	OSAMITEV
KOPRIVSEK	POPAČENA	LJANJE	ZIVALI	
VODJA	PODOBA			
TABORIŠČA				
INDIJSKI				
DROBIŽ				
ZAREZA,				
CRTA				
MUSLIMAN,				
VERSKI				
POGLAVAR				
OSVEŽILNA				
PIJAČA				
VZKLIK				
				TV-15
RISAL:	NEMA	POMORSKI	NAŠE	M.IME
JAK	OSEBA NA	ČASTNIK	LETOVIŠČE	IGLAVEC
	ODRU			
PENJAČA				
				VZKLIK
VRSTA				
ROPOTA				VEČANJE
				NEUMNEŽ
VRSTA				
VIŠNJE				IVAN
				TAVČAR
				OGRADA
				ZA SVINJE
VOJVODIN.			VOJNI	
ŠAHIST			ODSEK	ORANJE
				PRODNIK
POLITIK			MLAD	
AMIN			KONJ	
			AMERICIJ	
FIZOLU				STARA
PODOBNA				LJUBLJANA
RASTLINA				
LESEN				DROZG
OPORNIK				

Slovenske železarne Ljubljana

PROIZVODNI PROGRAM:

ŽELEZARNA JESENICE: proizvaja debelo in srednjo pločevino ter hladnovaljane trakove različnih kvalitet. Vlečeno, luščeno in brušeno jeklo. Valjano in vlečeno žico v različnih kvalitetah in površinskih obdelavah. Hladno oblikovane profile, ograje za avtoceste in vratne podboje. Žične proizvode: žeblice, bodečo žico, žico, elektrode in praške za varjenje, vrvi in patentirane žice, jeklen pesek, tehnične pline: kisik in argon.

ŽELEZARNA RAVNE: proizvaja toplovaljane in kovane profile ter vlečene, brušene in luščene palice, v vseh vrstah kvalitetnih in plemenitih jekel, jeklene odlitke, industrijske nože, brzorezna orodja in krožne žage za obdelavo jekla, kovin in lesa; pile, vzmeti, pnevmatske stroje in orodja, valje za hladno valjanje kovin, univerzalne in kovaške ekscentrične stiskalnice, sestavne dele za vagončke, diske za poljedelske stroje...

ŽELEZARNA ŠTORE: proizvaja toplovaljane ter vlečene in brušene palice, v vzmetnih in ostalih kvalitetnih vrstah jekla, specialno surovo železo za livarne, ulitke iz sive in nodularne litine, litoželezne valje, ki jih lahko obdelajo in obrusijo, kontilite profile...

TOVARNA VERIG LESCE: proizvaja verige za široko potrošnjo, tehnične in siderne verige, opremo za verige, snežne in zaščitne verige za vozila, kovinske in lesne vijake, hangervijake, razcepke, kovice, odkovke in stiskance...

PLAMEN KROPA: proizvaja matične, nastavne in spon-ske vijake za splošne namene, matične in nastavne vijake srednje klase, matice in kovice.

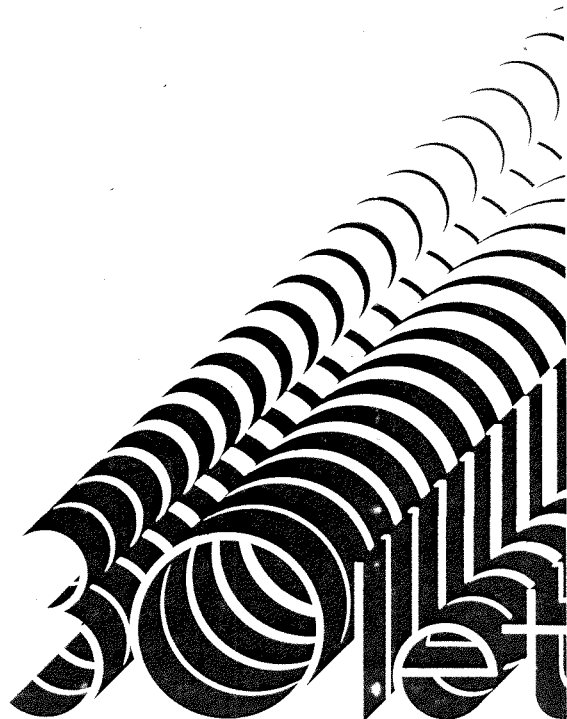
TOVIL LJUBLJANA: proizvaja vijake za kovine in za pločevino z ravnim in križnim utorom, samorezne vijake, vijake za les in kovice...

ŽIČNA CELJE: proizvaja iz žice razna pletiva, tkanine, mrežaste armature in predfabrikate, gabione, vibracijska sita in mreže za rudarstvo, žične transportne trakove, vzmeti, žične vložke in drugo žično konfekcijo.

METALURŠKI INŠTITUT LJUBLJANA: raziskuje na področjih: priprave mineralnih surovin, surovega železa, proizvodnje jekla, barvne metalurgije, livarstva, termične obdelave in plastične predelave jekla, in kovin. Vršni kemijske, metalografske in fizikalne analize.

SLOVENIJALES
TOZD Stanovanjska
oprema
Mestni trg 23
Ljubljana

s svojimi poslovnimi enotami – trgovinami pohištva v:
Ljubljani, Titova 52
in Plemljeva 86, Vižmarje
Kranj, Savski log
Celje, Medlog 18
in Zidanškova 10
Slovenjgradec,
Glavni trg 26
Maribor, Cankarjeva 4
Hoče, pri Mariboru

TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6–7 po MOSH-ovi lestvici
300–400 kp/cm²
upijanje vode
1–3%

ustreza JUS-u, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nedrseče ploščice)

Izvedba:

- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene

Dimenzije:

200 × 200 × 10 in 100 × 200 × 10 mm
kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Spomenik garibal- dincem

Velika množica bivših jugoslovanskih in italijanskih partizanov, prebivalstva z obeh strani meje se je v nedeljo zbralo v Opatjem selu na goriškem krasu ob odkritju spomenika padlim garibaldincem udarnega Tržaškega bataljona, ki je bil ustanovljen 12. oktobra 1943 v Lokvici nedaleč od Opatjega sela. Slavnostni govornik ob tej priložnosti je bil predsednik medobčinskega sveta SZDL severnoprimorskih občin Vlado Uršič, ki je med drugim dejal:

»Imena vklesana v ta spomenik nam povedo, da so to bili pristaniški delavci iz Trsta, miljski ribiči, delavci tržiških ladjedelnic, kmetje z obronkov Krasa, študentje. Izšli so iz vrst socialno najbolj izkoriščanega dela delovnih ljudi. V boju za odpravo socialne krivice so se že med obema vojnima utrjevale vezi med Slovenci in Italijani. V tem boju so odpadle jezikovne pregrade in predsodki, družili so jih isti cilji in ideali. Zato je samo po sebi razumljivo, da jih srečamo v bojih na Goriški fronti in po veliki nemški ofenzivi v Lokvici 12. oktobra 1943 ustanovljenem Tržaškem udarnem bataljonu. Pot te partizanske enote je zaznamovana z uspehi in porazi, je pot dvigov in padcev. Mnogi, katerih imena so vklesana v tem spomeniku se s te poti niso več vrnili. Tako so se tkale krvne vezi od Ronk do Tržiča, v Furlaniji, Dobrdo, po Vipavski dolini, Banjski planoti,

Predmeji in drugod. Borci tega bataljona so bili v tem času še pred posebno nalogo: odpraviti še pregrade, ki jih je zgradil fašizem in opravičiti zaupanje pri ljudeh.« V nadaljevanju je Vlado Uršič spregovoril o dobrem sodelovanju med Jugoslavijo in Italijo, ki ga pa žal črne sile hočejo oslabiti, obsojil je vanadalska dejanja fašistov v Trstu in okolici in spregovoril o politiki neuvrščene samouprave socialistične Jugoslavije.

Na slovesnosti v Opatjem selu je spregovoril tudi predsednik deželne odbora ANPI za Furlanijo Julijsko krajino Federico Vincenti, komandant tržaškega udarnega bataljona Ricardo Giaccuzzo in komisar bataljona Mario Abram. Vsi so podčrtali dobro sodelovanje ob meji in govorili o skupni borbi jugoslovanskih in italijanskih partizanov proti nacifašizmu. Mnogim pa so se vtisnile v spomin besede Maria Abrama, ki je dejal: »Otroci iz Krasa, čuvajte ta spomenik. Vabite sem otroke iz Ronk, Trsta, Gorice. To je spomenik bratstva med Jugoslavo in Italijani, čuvajte ga tako kot čuvate vse pridobitve revolucije. Spomenik bo pričal našim naslednikom, da so tu borci dobili drugi dom...«

Veličasten spomenik je delo goriškega kiparja Renza Moreuja.

V kulturnem programu je nastopal Tržaški partizanski pevski zbor, godba na pihala iz Vogarskega ter učenci iz Opatjega sela in Kopra.

J. Alič

Odkritje spomenika padlim partizanskim kurirjem

V soboto, 14. oktobra 1978 ob 10.00 uri dopolne bo v Savinjskem gaju v Mozirju odkritje spomenika enajstim padlim borcev – kurirjem TV-22 in 23-S, postaj, ki sta delovali na Dobrovlju in Mozirski planini v Gornji Savinjski dolini. Ustanovljeni sta bili julija 1943 in sta delovali do osvoboditve.

Glede na geografski položaj in močan razmah partizanskega gibanja na tem območju in celotnem Štajerskem sta obe postaji vzdrževali pomembno vez iz smeri Zasavja preko Dobrovlja v Spodnjo Savinjsko dolino in Kozjansko, Gornjo Savinjsko dolino in čez mozirске planine proti Pohorju, Dravsko dolino, Koroško ter v smeri proti Gorenjski.

V počastitev spomina padlih kurirjev vabita občinski odbor ZZB NOV Mozirje in pododbor 4. brigade VDV za Zasavsko in Savinjsko področje na slovesno odkritje spomenika vse borce in aktiviste, posebej še kurirje in veziste, ki so delovali na tem območju. Vabita tudi ostale prebivalce Mozirja in okolice.

TONE MODRIJANČIČ

Priznanja OF

Prebivalci krajevne skupnosti Velika Polana so pred kratkim praznovali 25. krajevni praznik v spomin na žrtve madžarskih fašistov konec septembra 1941 leta, ko so bile v Polani prve aretacije. Praznovanje je bilo hkrati povezano in združeno s 70-letnico rojstva pisatelja, revolucionarja, akademika Miška Kranjca in 40-letnico KP za Prekmurje, kjer so na ustanovni konferenci v Miškovi kleti v Lendavskih gorah med drugimi bili tudi: Mirko Bagar, Rudi Čačinovič, Aladar Ali Kardoš, Štefan Kovač, Miško Kranjec ter član CK KP Slovenije in politbiroja CK KPJ Edvard Kardelj.

Krajevna konferenca socialistične zveze se je lansko leto odločila, da bo ob krajevnem prazniku podeljevala priznanja OF. Lani so jih podelili osem, letos pa kar dvanajst in sicer: TOZD Konfekcija Velika Polana ob 30 letnici ustanovitve in za intenzivno vsestransko delo pri obnovi in razvoju vasi, gasilskemu društvu Velika Polana ob 55. letnici delovanja.

JOŽE ŽERDIN

Domicilni odbor GVP v Novi Gorici, vas vabi na drugi zbor skupnosti borcev GVP, ki bo v soboto dne 14. oktobra 1978 ob 10. uri v dvorani kulturnega doma Bukovica pri Volčji dragi, obči Nova Gorica.

Dnevni red občnega zbora:

1. Otvoritev, pozdrav in izjava delovnega predsedstva
2. Poročilo o dosedanjem delu odbora
– predsednika domicilnega odbora
– predsednikov komisij
3. Razprava o poročilih
4. Poročilo nadzornega odbora o razpravi in razrešnica dosedanjemu odboru
5. Obrazložitev, razprava in sprejem novih pravil skupnosti borcev GVP
6. Volitev novih organov
7. Razprava in sprejem delovnega programa za obdobje 1979–1980
8. Razno

Glede na izreden pomen tega zbora pričakujemo, da se bo našemu vabilu zagotovo odzval. Po zboru bo tovariško srečanje z zakusko.

Domicilni odbor
Goriškega vojnega področja

Vabimo v Dobrnič

V nedeljo, 15. oktobra 1978, bo v spominskem domu v Dobrničju proslava ob 35. obletnici 1. kongresa slovenske protifašistične zveze žensk.

V nedeljo na Velikem polju

Borce, aktiviste in druge občane, predvsem mladino, vabimo na proslavo ob odkritju spomenika padlim v narodnoosvobodilnem boju in narodni heroini Mihaeli Skapin-Drini, ki bo v nedeljo, 15. oktobra 1978 ob 11. uri na Velikem polju v krajevni skupnosti Vrabče, občina Sežana.

S polnoštevilno udeležbo bomo dokazali, da nismo pozabili tistih, ki so žrtvovali najdražje – to je svoja življenja – za naš srečni danes.

Proslave se bo udeležila tudi delegacija 10. kongresa ZSMS, ki bo te dni v Novi Gorici; delegacijo bo vodila Vida Mikuževa, ki bo ob odkritju spomenika tudi slavnostna govornica.

Obvestilo

Republiška konferenca ZSMS in odbor za proslavo dvajsete obletnice izgradnje ceste Bratstva in enotnosti na trasi Ljubljana–Zagreb obveščata brigadirje, udeležence izgradnje ceste od Ljubljane do Zagreba (v letu 1958), da bo osrednja proslava in srečanje – 21. oktobra 1978 v Novem mestu.

Prijave sprejemajo občinske konference ZSMS.

Odkritje spomenika padlim kurirjem Gornje-savinjske doline

ZZB NOV Mozirja in pododbor 4. brigade VDV kurirjev relejnih postaj Slovenije za Savinjsko-zasavsko območje vabita borce in aktiviste, ki so se borili v Gornji-savinjski dolini, predvsem pa kurirje in veziste – na odkritje spomenika padlim kurirjem Gornje-savinjske doline, ki bo 14. oktobra ob 10. uri v Savinjskem gaju v Mozirju.

Po slovesnosti bo ob 12. uri v Podhodu pri Grušovljah tovariško srečanje kurirjev relejnih postaj S-22 in S-33. Kurirje obeh postaj naprošamo, da se tega srečanja udeležijo.

Ciril Zupanc

Pionirski odred »RATITOVEC« v Železnikih

Njihovi svojci pa so skrbeli zanje. Tako je bilo tudi z otroki, katerim so starši preje marsikaj prikrili, sedaj pa so jim zaupali vedno več. Na Jožefovo 1943 sicer ni bilo tradicionalnega otroškega vojskovanja v Snegovniku, pač pa so si dečki že sami izrezljali orožje in se z njim sprehajali ter se igrali vojsko kar po Železnikih. Tisto leto je bila velika noč 25. aprila in Selška četa se je nahajala nad Ostrim vrhom. Javna tajna je bila, kako so v Železnikih za te svoje borce pripravljali praznični priboljšek. To je bilo treba odnesti v Ovčjo vas k žagarju Jožku Pegamu, k Megušarju v Martinj vrh ali kam v Ostri vrh. In že so bili tu otroci, sinovi in bratje partizanov, ki so bili najbolj pripravi za to pot. V petek 23. 4. 1943 so Nemci hajkali v Železnikih in Martinj vrhu. Žrtvi v Kosmovi hiši v Gorenjem koncu ter nekaj ujetih borcev v Martinj vrhu, so odeli v črno tiste velikonočne praznike.

Rajonski odred OF, rajonski komite KPS in poveljstvo 4. »Selškega« bataljona Gorenjskega odreda so spomladi 1943 v Železnikih določili svoje obveščevalce. Tako je bilo večkrat treba odnesti kako važno sporočilo v Smolevo, Ostri vrh, Martinj vrh, na Prtovč ali kam drugam. Za to delo so bili zelo pripravi pogumni dečki. Pionirja, ki sta to kurirsko dolžnost tedaj opravljala, sta bila Štefan Lotrič in Tine Petrač, poleg teh dveh pa gotovo še kdo.

Poveljnik Prešernove brigade Ivan Javer – Igor se takole spominja nekega pionirja iz Železnikov (Njegov članek v TV-15 dne 8. 7. 1976): »Ko sem se zjutraj sprehajal pred Megušarjevo hišo in razmišljal o izvidnici in načrtu za borbo, je pritekel nek fantič, star morda osem ali deset let. Stopil je predme, pozdravil s pestjo in rekel:

»Pošilja me mama, ki mi je rekla, da bodo talce ustrelili danes in ne jutri.« Obstal sem kot okamenel...

To je bilo 14. 7. 1943, ko so Nemci pripeljali iz Begunj 19 talcev in jih pod Dolenjo vasjo postrelili. Nisem zvedel, kdo je bil deček, ki je s tem sporočilom prišel iz Železnikov v Megušnico. Tedanja mladinka Cilka, sestra Štefana Lotriča, mi je sedaj povedala, da je bila tudi ona poslana k Megušarju s takim sporočilom. Vendar do Megušarja ni mogla priti, ker jo je partizanska straža pri znamenju pod Sivarjem ustavila. Tej straži je povedala, s kakšnim sporočilom je prišla.

Dne 8. septembra 1943 je kapitulirala Italija. Tudi ta dogodek so pionirji v Železnikih doživeli na svoj način. Nemški komisar (bürgermeister-zupan) Jakob Knaupp je bil 13. ali 14. septembra dopoldne v Škofji Loki po opravkih. Ko se je okrog poldneva vrnil, je svoj osebni avto, ki ga je sam vozil, spravil v Benedikovo garažo in odšel v gostilno Thaler na kosilo. Tam je bil namreč na hrani, kakor tudi žandarji. Na to sta tega dne čakala pionirja Štefan Lotrič in Janko Logar-Stolmarjev (roj. 1932). V mizarški delavnici v Stolmu, kjer je bil Janko doma, si je Štefan zataknil za srajco suhega oblanka. Ko je bil avto že v garaži, sta pod mostom na Klovžah prišla ob Sori pod zid Benedikovega vrta, kjer je garaža. Janko je pomagal Štefanu preplezati zid, od koder je skozi zadnje okno prišel v garažo. Stresel je oblanje pod avto in ga prižgal. Po isti poti sta se vrnila in se na trgu pred cerkvijo pomešala med številno nemško vojaštvo, ki je bilo tega dne na pohodu od Škofje Loke do Podbrda na vlak proti Gorici, kjer so partizani tedaj oblegali nemško posadko. Vojski na trgu so zapazili ogenj v garaži. Preden so našli Knauppa, da je odprl vrata, je bil avto že uničen. Benedikova žena se spominja, da je Knaupp tedaj sumil Štefana Lotriča za ta požig, vendar je bil komandir žandarjev mnenja, da je v garaži prišlo do samovžiga, zato o zadevi ni bilo posebne preiskave. Tiste dni, ko je nemško vojaštvo na poti v Italijo počivalo v Železnikih, je manjša skupina pionirjev pod Štefanovim vodstvom izmaknila s kamionov kar precej streliva, ki je takoj prišlo v partizanske roke.

Obe akciji, požig avtomobila in nabiranje streliva, smemo imeti za začetek organiziranega delovanja pionirskega odreda. Enota tedaj res še ni bila trdno izoblikovana, dejavnost pa se je prav od tedaj dalje začela zavestno in bolj organizirano širiti.

Pionirski odred »Rdeča roža«

Politično delo na terenu se je proti koncu leta 1943 že lepo razvilo in se razširilo po vsej Selški dolini. Deloval je rajonski komite KPS, rajonski komite SKOJ in rajonski odbor OF. Proti koncu tega leta je odbor Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ), kasneje se je preimenoval v Antifašistično fronto žena (AFŽ), za rajon Selce imel že 12 vaških odborov SPŽZ. Odbor Zveze slovenske mladine je tedaj imel že tudi 25 vaških odborov ZSM, v katerih je bilo vključenih 156 mladink in mladincev. Sploh je bila tedaj mladinska organizacija škofojloškega okrožja najboljša v Sloveniji, saj je na kongresu ZSM oktobra 1943 v Kočevski Reki dobila prehodno zastavo kot priznanje za prvo mesto v Sloveniji.

Okrožni komite KPS in okrožni odbor OF sta decembra 1943 pripravila v Ostrm vrhu sestanek aktivistov Selške doline. Vodil ga je izkušen bорец in aktivist France Perovšek. Podan je bil temeljit pregled političnih in vojaških razmer v Selški dolini in Perovšek je dal konkretne naloge za nadaljnje še bolj uspešno delo. To so potem sprejeli kot sklepe, ki so jih aktivisti takoj začeli uresničevati. Med drugim je bilo tedaj tudi sklenjeno, da je treba vzpostaviti še pionirsko organizacijo, da bodo tudi najmlajši vključeni v NOB, kar je bil tudi sklep mladinskega kongresa v Kočevski Reki.

Nalogo vzpostavljanja pionirske organizacije na terenu so prevzeli predvsem člani in članice rajonskega komiteja SKOJ in odbora ZSM. Sekretarka rajonskega komiteja SKOJ, obenem pa članica rajonskega komiteja KPS za Selško dolino, je tedaj bila Anica Potočnik-Irena, Aleševa iz Selc. Okrog 20. 12. 1943 je v gostilni pri Meru v Železnikih zbrala skupino pionirjev, ki so se s svojim delom že dotlej izkazali in je v razgovoru z njimi ustanovila pionirski odred »Rdeča roža«. Za poveljnika so določili Štefana Lotriča, ker je bil najstarejši in se je v akcijah do tedaj že tudi najbolj izkazal. Okrog njega je že bila manjša skupina, ki jo je bilo sedaj treba le še razširiti.

Osnovna šola Prešernove brigade v Železnikih izdaja glasilo Naše poti. V številki 1, leta 1977, ki je posvečena temu pionirskemu odredu, se dva pionirja te ustanovitve takole spominjata:

Se nadaljuje

Sto šol – sto junakov

25

Osnovna šola Franja Vrunča Celje-Hudinja

Franjo Vrunč, sin Franca in Uršule, se je rodil 12. februarja 1910 v Slovenj Gradcu. Oče je bil uslužbenec, mati pa gospodinja. Oče je umrl leta 1918, mati pa 1958.

Osnovno in meščansko šolo je končal v rojstnem kraju, učiteljske pa v Mariboru. Kot učenec je bil zelo prizadeven. Leta 1930 je uspešno maturiral na državnem moškem učiteljskem v Mariboru. Šolanje na učiteljskem je bilo za Franja dokaj težavno, ker ga mati ni mogla sama vzdrževati. Šolanje mu je omogočil predvsem dr. Ferdo Pirnat, ki je preko demokratske stranke zbiral denarna sredstva za Vrunča.

Že na učiteljskem je bil Vrunč vključen v takratno napredno dijaško gibanje. Posebno se je udeleževal kot telovadelec v takratnem telovadnem društvu »Sokol«. Leta 1930 je dobil tudi prvo službeno mesto učitelja v Dobju, od tod pa je bil prestavljen v Ruše. Leta 1931 je odšel na služenje vojaškega roka. Po prihodu iz vojske je bil aprila 1933 nameščen na šoli v Račah. Pred tem je bil nekaj časa v službi pri Sokolski zvezi (Župa) v Mariboru in sicer kot vaditelj (prednjak). Kot učitelj je bil Vrunč zelo prizadeven, dober in vzoren vzgojitelj mladega rodu. Med prebivalstvom je bil zelo priljubljen povsod, kjer je služboval. Leta 1934, ko je bil star 24 let, je postal član KP. To pove, da je bil že v rani mladosti zelo aktiven in revolucionaren bорец za pravice in boljši jutri. Zaradi te svoje aktivnosti v KP je bil dne 17. 1. 1935 pri Okrožnem sodišču v Mariboru po zakonu o zaščiti države obsojen na tri leta ječe v Sremski Mitrovici. Tu se je srečal z znanimi marksisti in revolucionarji kot so bili Moša Pijade, Ognjen Prica, Otokar Keršovani in drugimi. V tej kaznilnici je Franjo Vrunč organiziral telovadbo, h kateri je pritegnil vse zapornike. Tako je tudi Franjo v Sremski Mitrovici končal »Komunistično univerzo«. Po treh letih se je vrnil k materi v Slovenj Gradec. Leto dni se ni mogel zaposliti. Oblasti kraljevine Jugoslavije so ga nenehno zasledovale in ga ponovno zaprle za 4 mesece, ker je nadaljeval z aktivnostjo v KP. Kmalu zatem je začel delovati na območju Savinjske doline. Glede na to, da zanj takrat ni bilo več učiteljskega mesta, je postal tekstilni delavec in sicer v Joštovem mlinu v Celju. V tej mali tovarni so se shajali takratni komunisti: Slavko Šlander, Milan Apih (Vrunčev prijatelj), Miloš Zidanšek itd. Posojilo za ureditev male tekstilne tovarne je oskrbel ing. Rado Iršič.

Ob razpadu stare Jugoslavije je Vrunč živel v Joštovem mlinu v Celju. Komunistična partija je tedaj začela še bolj aktivno pripravljati vstajo. Vrunč je v tem času postal sekretar celjskega okrožnega komiteja KPS. Tudi Vrunč je začel partizansko delo takoj na začetku okupacije in ga že v prvih mesecih zasledimo kot prvoborca na Štajerskem. Dne 20. 7. 1941 je bila na Resevni pri Šentjurju pri Celju ustanovljena Prva celjska četa in Vrunč je bil njen prvi komandir.

Akcijska območja Celjske čete so bila predeli vzhodno od Celja in na Kozjanskem. Zanimivo je, da sta v tej mali četici bila tudi dva Arabca, Junis in Krim, pripadnika britanskih oboroženih sil, ki so ju Nemci zajeli na Kreti in sta v Čretu pri Celju pobegnili z vlaka, transporta vojnih ujetnikov in se po naključju zatekla k zanesljivim sodelavcem OF. V muzeju revolucije v Celju je razstavljenih nekaj predmetov Celjske čete, med njimi tudi vojaška obleka in nemško-angleški slovar Junisa in Krima, s katerim sta se sporazumevala z našimi borci.

Celjsko partizansko četo je vodil Franjo Vrunč do 11. avgusta 1941, ko je bil ranjen in ujet v boju v Slivnici pri Celju, medtem ko sta si s Petrom Štantetom ogledovala teren za napad na žandarmerijsko postajo. Nemci so ga odpeljali v Stari pisker, kjer so ga strahovito mučili. Od tu so ga odpeljali v Maribor in ga zaprli v poslopje mariborskega sodniškega zapora. V noči od 24. na 25. avgusta 1941. leta je omahnilo 13 slovenskih talcev in je na dvorišču mariborskega sodniškega zapora tekla nedolžna kri. Med prvimi so bili ustreljeni Slava Klavara, Slavko Šlander in Franjo Vrunč. Dne 13. 9. 1941 je SLOVENSKI POROČEVALEC takoj pod naslovom objavil naslednjo osmrtnico:

»Obsojeni na smrt so padli pod krogami nemških fašističnih krvnikov naši hrabri tovariši Slavko Šlander, Franjo Vrunč in Slava Klavara. Strahotno mučeni so ostali junaki do poslednjega diha. Slava padlim herojem!«

Vrunčevo truplo so potem odpeljali v Gradec, kjer so ga upepelili. Dne 28. 10. 1946 so pripeljali Vrunčevo žaro s pepelom iz Gradca ter jo istega dne položili v rodbinsko grobnico v Slovenj Gradcu.

Ime Franja Vrunča in njegovo delo bo ostalo globoko zasidrano v srcih vseh ljudi, posebno pa še tega dela Slovenije, kjer je deloval.

★ ★ ★

Osnovno šolo Franja Vrunča Celje-Hudinja so slovesno odprli 6. septembra 1959. Takrat je bilo v šoli okoli 600 učencev, nato pa je njih število stalno naraščalo, tako da jih je danes že 1000, kar zelo otežuje delo. Zgradila jo je občina za ta okoliš od koder so poprej hodili otroci na Ljubečno, Vojnik in v mestne šole.

Danes ima šola 32 rednih oddelkov in 5 varstvenih oddelkov, v njej pa dela 50 učiteljev. K šoli pripada še podružnična šola Ljubečna. Obe pokrivata zelo velik šolski okoliš, ki se razteza od Proseniškega, Arclina, Bukovžlaka pa vse do nove Dečkove ceste in Golovca. Okoli 100 otrok se vozi v šolo z avtobusom. To so predvsem otroci, ki so nižje razrede obiskovali na podružnični šoli Ljubečna.

Ker je šola prenatrpana, zaradi pomanjkanja prostorov nimajo možnosti prehoda na celodnevno delo. Z referendumskim programom je v naslednjih dveh letih predvidena gradnja prizidka, kjer bi bila nova garderoba, telovadnica ter 4 učilnice.

Samoupravno življenje je na šoli zelo razvito, k čemur veliko prispevajo oddelčne konference. Te pripravljajo učenci in na njih tudi odkrito povedo, kaj pričakujejo od učiteljev. Imajo razvito delo v raznih prostovoljnih dejavnostih, med katerimi bi posebno pohvalili odlično folklorno skupino ter ŠSD. Šola si je z vzornim delom pridobila kip kurirja Jovice.

Franjo Marošek

Foto: MIRAN KUMP-PUMPA

Rad ima čebele in mlade ljudi

Pavle Herbst

Najprej je govoril o svojem očetu, učitelju in partizanu ljubljanske brigade. Pripoved o materi, ki se je s hčerama skrivala med dolenjskimi griči, ker bi sicer morala plačati partizanski »greh«, je bila vez med spomini.

»... Leta 1942 smo živeli še v Malem Slatniku pri Novem mestu. Pri železnici sem bil zaposlen. Pred tem, leta 1941, sem hodil v tretjo državno gimnazijo v Ljubljani – 5. b, razred, katerega dijaki smo bili v celoti izključeni iz šole. Izkoristili smo sleherno priložnost za demonstracijo našega odpora proti okupatorju. Trgali smo fašistične lepake in na kraj pameti nam ni prišlo, da bi sprejeli fašistični pozdrav. Delali smo po navodilih takratnega »rdečega komisarja« Uroša Lubeja. Seveda smo ilegalno delali tudi po izključitvi iz šole; napisne akcije in zoperstavljanje fašističnim ukrepom nas je kalilo v mlade revolucionarje.

Železnica? Da, delo sem našel na novomeški postaji. Ni trajalo dolgo, da sem spoznal tovariša Hribarja, ki je bil srce odporniškega gibanja med železničarji. Še posebno tesne stike sem navezal s Červenkovo, ki je bil povezan tudi s partizanskimi enotami. Omočil mi je, da sem opravil izpit za zavirača – premikača in da sem kar najhitreje prišel na vožnje, kjer so me čakale posebne naloge.

V Bubnarcih pri Metliki so slovenski železničarji prevzeli vlak od hrvaških kolegov. Že tam je bila v vlakovni kompoziciji prenekatera cisterna z gorivom izpraznjena; marsikaj pa se je moralo zgoditi tudi na slovenskih tleh. S curkom je odtekala za nemško in italijansko motorizacijo namenjena »kri« po nasipu na območjih, kjer se je vedelo, da ni okupatorjevih postojank in straž. Še posebno veliko goriva je popil semiški predor. Skozenj je sopihal tovorni vlak skoraj deset minut. Da je sreča na strani junakov, se je potrjevalo dan za dnem. Skupina isker, morda ena sama pa bi lahko nastal pekel...

»... Zgodilo se je, da sem med vožnjo spaznil dve, tudi tri cisterne, preden smo prispeli v Novo mesto. In vprašali me boste: Kaj pa gospodje fašisti?

Vlakovodja se je izgovarjal tako in drugače, čeprav smo se včasih rešili skozi šivankino uho. In precej trda nam je predla, ko... Červenko je rekel, da bomo uničili blindirani vagon. To naj bi se zgodilo med premikanjem vlakovne kompozicije. Treba je le napačno postaviti zaviralno cokljo, pa bo, je govoril Červenko. In res je bilo – na železniški postaji v Metliki. Červenko je bil prvi premikač, jaz sem postavil postrani cokljo in... zaropotalo je, se skrotovilo. Ampak krotovilo nas je tudi po tistem, ko so nas fašisti postavili na postaji v vrsto, pahnili pred nas mitraljeze in zahtevali krivca. Zdelo se mi je, da je samo še vprašanje sekund pa me bodo odkrili. Kje pa: komunisti in skorejci so v takih primerih en sam nepremagljiv in močan steber.

Kapitulacija Italije. V tistih dneh je bila ustanovljena železničarska brigada. V njene partizanske vrste se je vključil tudi Pavle, v tretji bataljon. Postal je partizan in brž tudi skojevec. Ne dolgo po tistem so ga tovariši izbrali za enega izmed delegatov skojevskega kongresa v Kočevski Reki, kjer se je zbralo približno 150 mladih borcev in aktivistov.

»... Ne, podrobnosti se ne spominjam. Mislim, da sem pešal tja dol dva dni. Vem pa, da mi je bilo pri srcu prijetno topla obmisli, da predstavljam lepo število mladih borcev, ki jim bom moral kar najbolj natančno prenesti povedano in sklenjeno na kongresu.

V Kočevski Reki smo se stiskali v učilnici v prvem nadstropju. Takrat sem se počutil iz minute v minuto pomembnejšega, kajti iz minute v minuto sem tudi spoznaval vse večjo pomembnost našega narodnoosvobodilnega boja. Toda...

Toda Pavle Herbst se ni vrnil med svoje tovariše v železničarski brigadi. Dodeljen je bil v zaščitni vod tiskarne Triglav, centralno tehniko KP Slovenije. Septembra 1944 je bil sprejet v komunistično partijo. Pavle je poslej opravljal v glavnem kurirske posle. Med nemško ofenzivo leta 1943 je bil nekaj časa osebni kurir Petrača Škerlevaja. V tistih dneh je bil prvič na

konju. Približno tako kot na konju se je počutil šele precej mesecev kasneje, v svobodi. Tik pred koncem vojne so ga poslali na obveščevalni tečaj v bližino Metlike, od koder se je bilo treba umakniti še zadnjič, pred velikim finalom.

Svoboda. Kratka beseda pa neskončno dolga in trnjava pot do nje. Na golbradih so bile začrtane poteze odraslih mož in žena. Ampak za štetje teh potez ni bilo časa. Pavle je nadaljeval delo pri Oznini in je ostal pri notranji upravi dvajset let – do upokojitve.

»... Zdi se, da je tako hitro, kot je minila naša mladost, minilo tudi naše zdravje, vsaj pri mnogih udeležencih narodnoosvobodilnega boja. Prav zaradi tega sem se moral precej mlad upokojiti. To pa ni prijetna zadeva. Borš se z bolezenskimi tegobami, ko bi se rad dokazal z ustvarjalnim delom. Iščeš to in ono, kar bi te vsaj za silo utolažilo in pregnalo misli o nepomembnosti, pa ti le klavrno uspe.

Čebele? Da, z gojitvijo čebel sem začel. Bolj ko sem se v ta posel poglobil, bolj sem ga vzljubil in razširil. Na Dolenjskem imam čebelnjak in tam je zdaj precejšen kos mojega srca. Tudi ribarim, pa ne v kalnem. Nam, ki smo aktivno preživeli oboroženo revolucijo, so stvari jasne in kadar jih želi kdo zamegliti, na to opozorimo. Mislim, da je to naša dolžnost in naša pravica. Sem proti malomarnosti, ki jo še vedno imenujem sabotaža. Sem proti temu, da najbolj kritizirajo našo družbo tisti, katerim je ta naša družba odpustila grehe, ki so jih storili napram svoji domovini...!

Pavle Herbst kljub vsemu ni izgubil toliko mladeniške moči, da bi ne mogel delati z mladimi. Za najmlajše pripravlja poučne kratkometražne filme, z njimi odhaja na spominske pohode, z njimi obuja spomine na NOB in z njimi bi bil rad tudi na njihovem kongresu. Odgovorov na vprašanje čemu, je veliko. Nenavsezadnje je eden izmed udeležencev ustanovnega kongresa zveze mladine, nenavsezadnje... gre pa lahko k svojim čebelicam.

Silvo Teršek

Pred 8. kongresom ZZB NOV Jugoslavije

Titovi borci uresničujejo to, kar od njih zahteva partija

»Borci ostajajo borci. Vse dokler traja, je revolucija njihova usoda. Med 7. in 8. kongresom so borci, kot tudi prej, izpolnjevali tiste naloge, ki so se postavljale pred vso družbo: gre za ustavo, zakon o združenem delu, odločitve 10. kongresa ZKJ oziroma 7. kongresa ZZB NOV Jugoslavije. To pomeni, da so se udeleženci narodnoosvobodilne vojske borili in to uspešno, in se bore, da postane delavski razred resnično vladajoča družbena sila in da se čim popolneje organizira in da v praksi zaživi politični sistem samoupravne demokracije,« je izjavil predsednik zveznega odbora armadni general Kosta Nadj v pogovoru z urednikom Tanjuga Vojislavom Lalićem.

Ko je govoril o aktivnosti borcev med dvema kongresoma, je Kosta Nadj nadaljeval:

»Usmerjajoč akcijo reševanja teh nalog uresničujemo tisto, kar od nas zahteva zveza komunistov in posebno tovariš Tito. Družbenopolitična vloga borcev narodnoosvobodilne vojske se najprej potrjuje v boju za nove družbenopolitične in ekonomske odnose. Udeleženci narodnoosvobodilnega boja so, čeprav že v letih, vedno obrnjeni k prihodnosti. Borcem je bilo vedno

ja mladim, kadar to izraža duh naše revolucije. Važno ni, kako se pojejo, marveč kaj pojejo. In to je važno, da se te pesmi, naše pesmi, slišijo danes in jutri, vedno. Pomembna je revolucionarna vsebina.«

Ko je govoril o mestu in vlogi borcev v delegatskem sistemu, je predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije rekel:

»Obdobje od sprejema delegatskega sistema je pokazalo, da se vloga družbenopolitičnih organizacij ZZB NOV ne končuje v osnovnih organizacijah oziroma njihovih delegacijah. Imamo možnost, da preko svojih delegatov v skupščinah prispevamo k celoviti predstavitvi oziroma odkrivanju posameznih vprašanj. Tako vplivamo na stališča in odločitve. Borimo pa se za tista stališča, ki ustvarjajo perspektivo razvoja. Takšen položaj nam nalaga stalno odgovornost pred delavskim razredom.«

Kakšen je prispevek borcev k razvoju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite?

»Kot v vojni, ko smo se morali usmeriti na lastno organizacijo, iniciative in samostojno odgovornost vseh delov narodnoosvobodilnega gibanja ter vseh ljudi, tako tudi sedaj razvijamo

najvažnejše, da v akcijah mobilizirajo večino članstva. Življenje nas je naučilo, da ljudi lahko mobiliziramo samo tako, da postavimo na dnevni red tista vprašanja, ki jih zanimajo, ki jih žulijo. Trudili smo se, da rešujemo konkretna socialna, ekonomska in kulturna vprašanja vsakdanjosti. Borci so posebno občutljivi na počasno reševanje že sprejetih stališč in zaključkov ter nenehno in neutrudno delajo oziroma insistirajo, da bi jih uresničili, sledeč politiko zveze komunistov.

Borci so med dvema kongresoma dosegli pomembne rezultate v negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij:

»Revolucionarne tradicije so vredne toliko, kolikor grade prihodnost. Tolmači tradicij so sprejemljivi samo takrat, kadar so te tradicije gibalo tisočev in milijonov ljudi, da naredo nekaj novega. Nenehno moramo iskati nove oblike prenašanja tradicij, takšne, ki bodo mladini najbolj odgovarjale. Mi, na primer, pozdravljamo sleherni napor, da se prelepe partizanske pesmi pojejo in igrajo tako, kakor to odgovar-

splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito – kot porok mirnega razvoja in neodvisnega mednarodnega položaja Jugoslavije. Svoje izkušnje, bogate in dragocene, v glavnem uspešno prenašamo na mladino. Mladina je bila in mora biti še bolj nosilka aktivnosti v razvoju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. V to aktivnost je potrebno nenehno vključevati tudi tovarišice in vse prebivalstvo, da bi bilo – kakor poudarja tudi tovariš Tito – usposobljeno, da v skladu z našo obrambno koncepcijo, v slučaju morebitne vojne, uspešno opravlja tudi druga dela: v gospodarstvu, izobraževanju, znanosti, kulturi in drugih družbenih dejavnostih.«

Kaj pričakujete od 8. kongresa borcev, ki bo v Budvi?

»V nadaljnjem delu ZZB NOV bomo, kakor tudi doslej, dosledno uresničevali program ZKJ. Drugega programa Titovi borci nimajo in nimajo drugih nalog, razen tistih, ki jih je v svojih resolucijah sprejel 11. kongres ZKJ.«

BORBA – 10. oktobra 1978

Bliže domovini

Gradili smo in gradimo bratstvo in enotnost. Prisotna sta v našem vsakodnevem življenju in delu – v priložnostih, ko se naš človek znajde v tujini, pa smo pripravljene to našo veliko pridobitev tudi javno manifestirati. Takšni smo in takšni bomo ostali.

Dopust sem preživljal pri sorodni-

kih, ki so na začasnem delu v Franciji in ne morem si kaj, da ne bi opisal domoljublja naših državljanov – delavcev. Jugoslovanski delavci, zbrani v klubu »Bratstvo in enotnost« v Dijonu, so slovesno proslavili dneve vstaje. »Tovariš Tito, mi ti prisegamo«, »Šumadija, rodni kraj«, »Lepo ti je Zagorje zeleno«, »Pod Lovčenom«, »Na planinah sončece sije«, je le nekaj naslovov iz tega prelepega spleta jugoslovanskih pesmi. Pela so razigrana srca vseh prisotnih delavcev.

Lepo je bilo gledati in se družiti s temi veselimi, vedrimi srci naših državljanov, ki so slavili praznike svojih republik, naše domovine.

NIN – 3. septembra 1978